

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

Σχολή: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Τμήμα: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Πτυχιακή Εργασία»

Απόψεις του φοιτητικού πληθυσμού για τα
στερεότυπα και τους ρόλους των δύο φύλων

Ονοματεπώνυμα Σπουδαστών:

Γραμματικού Θεώνη, AM 4123

Πετραλή Ελένη, AM 4029

Σαβουιδάκη Ιωάννα, AM 3928

Επιβλέπουσα καθηγήτρια

Σοφία Κουκούλη

Επίκουρη καθηγήτρια

Ηράκλειο (2014)

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της πτυχιακής αυτής εργασίας, φτάσαμε στην πρώτη σελίδα, έχοντας την ανάγκη να ευχαριστήσουμε όλους εκείνους που συνέβαλαν με το δικό τους μοναδικό τρόπο.

Καταρχήν, ευχαριστούμε την υπεύθυνη καθηγήτρια της πτυχιακής μας εργασίας, Δρ. Κουκούλη Σοφία, επίκουρη καθηγήτρια και προϊσταμένη του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης. Το αμέριστο ενδιαφέρον και η καθοδήγησή της ήταν καταλυτική κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της παρούσας εργασίας. Την ευχαριστούμε, για τη γόνιμη συνεργασία που είχαμε όλο αυτό το διάστημα.

Ευχαριστούμε, επίσης όλους τους φοιτητές και φοιτήτριες όλων των σχολών του ΤΕΙ Κρήτης και του Πανεπιστημίου Κρήτης με έδρα το Ηράκλειο που συμμετείχαν στην έρευνά μας. Η βοήθειά τους ήταν πολύτιμη για εμάς, γιατί χωρίς αυτούς δεν θα είχε πραγματοποιηθεί το ερευνητικό - εμπειρικό μέρος της εργασίας μας.

Τέλος, κρίνουμε αναγκαίο να ευχαριστήσουμε τις οικογένειές μας, για την ενθάρρυνση και ανατροφοδότηση που μας παρείχαν καθ' όλη τη διάρκεια της πτυχιακής μας εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες	2
Περίληψη	6
Εισαγωγή	8
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ	
Κεφάλαιο 1^ο: Θεωρίες της ισότητας και των ίσων ευκαιριών για τα δύο φύλα: Φεμινιστικές Προσεγγίσεις.	10
1.1. Φιλελεύθερος Φεμινισμός	11
1.2. Μαρξισμός – Φεμινισμός	12
1.3. Ριζοσπαστικός Φεμινισμός	13
1.4. Ο Φεμινισμός στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια	15
Κεφάλαιο 2^ο: Η έννοια του Φύλου - Κοινωνικοποίηση των δύο φύλων	17
2.1. Έννοια φύλου. Βιολογικό – Κοινωνικό Φύλο	17
2.2. Κοινωνικοποίηση και Φύλο	18
2.3. Θεωρίες της Κοινωνικοποίησης του ρόλου των φύλων	20
2.4. Φορείς Κοινωνικοποίησης	22
2.5. Επικοινωνία ανάμεσα στα φύλα – Απόψεις Θεωρητικών	25
Κεφάλαιο 3^ο: Στερεότυπα και διακρίσεις των δύο φύλων	29
3.1. Στερεότυπα και διακρίσεις των δύο φύλων	29
3.2. Φύλο και Οικογένεια	33
3.3. Φύλο και Εκπαίδευση	35

3.4.	Φύλο και Εργασία	38
3.5.	Ο ρόλος της γυναίκας στην παραδοσιακή και πυρηνική οικογένεια	41
3.6.	Ο ρόλος των δύο φύλων στη σύγχρονη οικογένεια	43
Κεφάλαιο 4^ο: Οι αντιλήψεις των νέων για την ισότητα των φύλων		47
4.1.	Οι αντιλήψεις των νέων για την ισότητα των φύλων	47
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ –ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ		
Κεφάλαιο 5^ο: Μεθοδολογία της Έρευνας		53
5.1.	Σκοπός Έρευνας	53
5.1.1.	Αναγκαιότητα και σημασία της έρευνας	53
5.2.	Ερευνητικά Ερωτήματα	54
5.3.	Επιλογή Δείγματος	54
5.4.	Το Ερευνητικό εργαλείο	55
5.5.	Πιλοτική έρευνα – έλεγχος της αξιοπιστίας και εγκυρότητας του ερευνητικού εργαλείου	55
5.6.	Η συλλογή των ερευνητικών δεδομένων	56
5.7.	Στατιστική Ανάλυση	56
Κεφάλαιο 6^ο: Αποτελέσματα της Έρευνας		58
6.1.	Περιγραφικά χαρακτηριστικά	58
6.2.	Απόψεις για την ισότητα και τους ρόλους των δύο φύλων	62
6.3.	Έλεγχος των ερευνητικών υποθέσεων ως προς τα αποτελέσματα	74
Κεφάλαιο 7^ο: Συμπεράσματα και Συζήτηση		76
7.1.	Συζήτηση	76

7.2.	Ο ρόλος των Κοινωνικών Λειτουργών σε σχέση με τα στερεότυπα	81
7.3.	Συμπεράσματα	81
7.4.	Κατάργηση των στερεοτύπων -Προτάσεις	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ		85
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ		90
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ		93
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 – ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ		94

Περίληψη

Σκοπός: Ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση των απόψεων και των αντιλήψεων των νέων για την ισότητα των δυο φύλων. Γενικά, γίνεται προσπάθεια να ανιχνευτεί, εάν οι νέοι της εποχής μας πιστεύουν στην ισότιμη σχέση ανδρών και γυναικών, δηλαδή εάν έχουν υπάρξει αλλαγές σε αυτές τις αντιλήψεις στις νεότερες ηλικίες.

Μεθοδολογία: Επιλέξαμε ως δείγμα μας τους φοιτητές και τις φοιτήτριες του ΤΕΙ Κρήτης και του Πανεπιστημίου Κρήτης με έδρα το Ηράκλειο, γιατί μας ενδιέφερε να εντοπίσουμε τις απόψεις των νέων στη σημερινή εποχή. Ακόμη, σημαντικό είναι να αναφερθεί πως το δείγμα που επιλέξαμε είναι εύκολο στην προσέγγιση, αφού αποτελείται από άτομα με τα οποία δεν έχουμε μεγάλες ηλικιακές διαφορές και θεωρήσαμε ότι θα δεχθούν ευκολότερα να συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια.

Αποτελέσματα: Φοιτητές και φοιτήτριες αποδέχονται σε μεγάλο βαθμό ζητήματα ισότητας, καθώς το 48,5% των φοιτητών και το 84,8% των φοιτητριών απάντησαν θετικά. Ωστόσο όμως, υπάρχουν διαφορές μεταξύ τους καθώς οι φοιτήτριες δείχνουν σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό μια σχετική ευαισθησία, κυρίως σε θέματα που αφορούν δικαιώματα και ευκαιρίες, την ισονομία και τις υποχρεώσεις που μπορεί να έχουν ως γονείς, σύζυγοι ή επαγγελματίες.

Τα χρόνια εκπαίδευσης των φοιτητών και φοιτητριών της παρούσας έρευνας, δε σχετίζονται με τη διαμόρφωση απόψεων ή την έκφραση στερεοτυπικών αντιλήψεων για την ισότητα των δύο φύλων, αυτό γίνεται φανερό από τα στατιστικά αποτελέσματα, καθώς οι φοιτητές και οι φοιτήτριες που βρίσκονται στο 1ο έτος σπουδών τους, δήλωσαν ότι πιστεύουν στην ισότητα των δύο φύλων σε ποσοστό 61,1%, στο 2ο έτος 73,3%, στο 3ο έτος 70,4%, στο 4ο έτος 63% και στο 5ο και άνω 65,7%. Προς την ίδια κατεύθυνση ούτε η ηλικία τους φαίνεται να συμβάλλει θετικά ή αρνητικά σε ανάλογες απόψεις, καθώς φοιτητές και φοιτήτριες ηλικίας 18-20 ετών δήλωσαν σε ποσοστό 65,9% ότι πιστεύουν στην ισότητα των δύο φύλων, φοιτητές και φοιτήτριες ηλικίας 21-23 ετών δήλωσαν σε ποσοστό 68,9%, 24-26 ετών 66,7% και 27 και άνω 57,1%. Αντίθετα, η σχολή φοίτησης (Πανεπιστήμιο) φαίνεται να επιδρά περιστασιακά θετικά σε ορισμένες διατυπώσεις χωρίς ωστόσο να καθορίζει απόλυτα σχέσεις μεταξύ φοίτησης και διαμόρφωσης απόψεων, στοιχείο όμως που μπορεί να εκτιμηθεί μόνο σε επίπεδο διαχρονικής μελέτης. Επίσης, το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας, επιδρά σε σημαντικό βαθμό στην πεποίθηση των παιδιών

τους, ότι πρέπει να υπάρχει ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα, όπως επαληθεύεται και από τα στατιστικά αποτελέσματα με p - value 0,031.

Συμπεράσματα: Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες πιστεύουν και ενστερνίζονται απόψεις για την ισότητα των δύο φύλων, ωστόσο αυτές οι απόψεις διαφέρουν μεταξύ φοιτητών και φοιτητριών, καθώς εκείνες αποδέχονται σε μεγαλύτερο βαθμό ζητήματα ισότητας, δείχνοντας ανάλογη ευαισθησία για θέματα δικαιωμάτων, ευκαιριών, ισονομίας ή υποχρεώσεων μελλοντικά ως γονείς, σύζυγοι ή επαγγελματίες. Επιπλέον, αν και τα χρόνια εκπαίδευσης ή η ηλικία των φοιτητών και φοιτητριών δεν σχετιζόταν με τη διαμόρφωση απόψεων και την έκφραση στερεοτυπικών αντιλήψεων, η Πανεπιστημιακή σχολή φοίτησης φαίνεται περιστασιακά να επιδρά θετικά σε ορισμένες διατυπώσεις για την ισότητα, ενώ το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας αποτελεί το σημαντικότερο παράγοντα επίδρασης στη διαμόρφωση πεποιθήσεων των φοιτητών και φοιτητριών για την ύπαρξη ισότητας ανάμεσα στα δύο φύλα.

Εισαγωγή

Η ισότητα των φύλων αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και βασικό στόχο κάθε σύγχρονης δημοκρατικής χώρας. Μια κοινωνία στην οποία άνδρες και γυναίκες μοιράζονται εξίσου τα αγαθά, τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα, στην εργασία, στην πολιτική, στην εξουσία, στον ελεύθερο χρόνο, στη φροντίδα, στην οικογένεια και στην προσωπική ζωή. Μια κοινωνία, όπου άνδρες και γυναίκες αποφασίζουν τι θα σπουδάσουν, με τι θα απασχοληθούν, πόσα παιδιά θα κάνουν, αν θα ασχοληθούν με τα κοινά, χωρίς το βάρος των στερεοτύπων του φύλου που προδιαγράφει επαγγέλματα, αμοιβές, καθήκοντα και απολαβές, αλλά και ολόκληρη τη δραστηριότητα της καθημερινής ζωής (Λεντάκης, 1986).

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, των συνεχών τεχνολογικών εξελίξεων και των ταχύτατων αλλαγών, η εκπαίδευση ως θεσμός, στόχος και μεθοδολογία εξέλιξης παίζει καίριο ρόλο. Η εσωτερική σχέση που αναδεικνύεται από τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας είναι ένα βασικό στοιχείο. Ο στόχος της αντίληψης και των δράσεων ισότητας στην Παιδεία έχει αυξημένη σημασία, γιατί μέσω αυτής διαμορφώνονται κοινωνικοί ρόλοι και καλλιεργούνται στερεότυπα. Η καταπολέμηση των στερεοτύπων αντιλήψεων για το ρόλο των δύο φύλων ξεκινά από την οικογένεια και την εκπαιδευτική διαδικασία ήδη από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Δεληγιάννη – Κουιμτζή, 2008).

Ο ρόλος του Σχολείου δεν πρέπει να αναπαράγει αποκλειστικά τα στερεότυπα, αλλά να παρέχει βάσεις μέσω ενός σταθερού συστήματος γνώσεων, να αναπτύσσει την κριτική σκέψη των μαθητών/μαθητριών και των εκπαιδευόμενων και να τους προσφέρει κίνητρα για αυτοανάπτυξη. Η εκπαίδευση προσανατολίζει τους εκπαιδευόμενους στον τομέα της απασχόλησης. Άρα, το επίπεδο εκπαίδευσης και η κατανομή των ρόλων στην οικογένεια, στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας είναι βασικοί παράγοντες ένταξης του ατόμου στην κοινωνία. (www.ipu.org).

Σήμερα, οι άνισες συνθήκες ζωής και εργασίας των ανδρών και των γυναικών επιδεινώνονται εξαιτίας της σοβαρής οικονομικής κρίσης σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο. Σε περιόδους κρίσης η αρχή της ισότητας των φύλων δεν είναι πολυτέλεια, αλλά βασική συνιστώσα της αναπτυξιακής, κοινωνικής και πολιτιστικής πολιτικής με την οποία επιχειρείται η διέξοδος από την κρίση. Η κρίση πλήττει πάντοτε περισσότερο τις αδύναμες ομάδες του πληθυσμού, στις οποίες οι γυναίκες υπερεκπροσωπούνται. Μεγάλες κατηγορίες γυναικών αντιμετωπίζουν πολλαπλές

διακρίσεις, όταν οι διακρίσεις λόγω φύλου διαπλέκονται και ισχυροποιούνται από διακρίσεις που οφείλονται σε μορφές κοινωνικής ανισότητας (κοινωνική τάξη, εθνική καταγωγή, αναπηρία, ηλικία, σεξουαλικές προτιμήσεις, απομακρυσμένος τόπος διαμονής κ.λπ.) (Εθνικό Πρόγραμμα για την Ουσιαστική Ισότητα των Φύλων, Γενική Γραμματεία Ισότητας, Στρατηγική, 2010-2013).

Έτσι, θα θέλαμε να διεξάγουμε τη συγκεκριμένη έρευνα, γιατί μας ενδιαφέρει να ενημερωθούμε για τις απόψεις των νέων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για να εντοπίσουμε τις απόψεις τους και εάν η φοίτησή τους, τους οδήγησε σε μια πιο θετική στάση απέναντι στην ισότητα.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελείται από δύο μέρη, το θεωρητικό μέρος και το ερευνητικό μέρος. Αρχικά, το θεωρητικό μέρος περιλαμβάνει 4 κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στις φεμινιστικές προσεγγίσεις, στο δεύτερο παρουσιάζεται η έννοια του φύλου και η κοινωνικοποίησή του. Επίσης, στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται η κοινωνική ανισότητα και η διάκριση των δύο φύλων. Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους επισημάνονται οι αντιλήψεις των νέων ως προς την ισότητα των δύο φύλων.

Το ερευνητικό μέρος της εργασίας περιλαμβάνει τα κεφάλαια 5-7. Στο πέμπτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήθηκε, ώστε να καθοριστούν η αναγκαιότητα και η σημασία της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα, η μέθοδος που ακολουθήθηκε, η επιλογή του δείγματος της έρευνας, ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου, η πιλοτική έρευνα και τέλος, η στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων. Στο έκτο κεφάλαιο περιγράφονται τα αποτελέσματα της επεξεργασίας των στατιστικών αποτελεσμάτων και παρατίθενται οι πινάκες και τα σχήματα. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στα περιγραφικά χαρακτηριστικά, στις απόψεις για την ισότητα και τους ρόλους των δύο φύλων. Επίσης, γίνεται αναφορά στον έλεγχο των ερευνητικών υποθέσεων ως προς τα αποτελέσματα στα οποία καταλήξαμε. Τέλος, στο έβδομο κεφάλαιο γίνεται η συζήτηση των αποτελεσμάτων, τα συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε από την έρευνα, όπου διεξήγαμε. Επίσης γίνεται αναφορά σε κάποιες προτάσεις για την καταπολέμηση και την κατάργηση των στερεοτύπων, καθώς επίσης και το ρόλο του κοινωνικού λειτουργού σε σχέση με τα στερεότυπα.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

1. ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΙΣΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΔΥΟ ΦΥΛΑ: ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο φεμινισμός είναι μια συλλογή κοινωνικών θεωριών, πολιτικών κινήσεων και ηθικών φιλοσοφιών, σε μεγάλο βαθμό παρακινούμενη από ή αναφερόμενη σε εμπειρίες γυναικών, ιδιαίτερα σε σχέση με την κοινωνική, πολιτική και οικονομική τους κατάσταση. Ως κοινωνικό κίνημα, ο φεμινισμός εστιάζεται κατά πολύ στον περιορισμό ή εξάλειψη της φυλετικής ανισότητας και στην προώθηση των δικαιωμάτων, των συμφερόντων και των ζητημάτων των γυναικών στην κοινωνία.

Η φεμινιστική θεωρία αναδύθηκε τη δεκαετία του '70 δηλώνοντας πως η σύγχρονη κοινωνία και οι κατασκευές της (νόμοι, θρησκεία, πολιτική, τέχνη κ.λ.π.) είναι βασικά προϊόντα των ανδρών και επομένως, έχουν πατριαρχικό χαρακτήρα. Σύμφωνα με τους οπαδούς της θεωρίας αυτής, η καλύτερη λύση για την καταπίεση των γυναικών θα ήταν η αντικατάσταση της πατριαρχίας με έναν πολιτισμό ισότιμο απέναντι στα δύο φύλα ή ένας διαχωρισμός των φύλων. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, αναλύονται οι έννοιες του Φιλελεύθερου Φεμινισμού, του Μαρξισμού – Φεμινισμού, του Ριζοσπαστικού Φεμινισμού και τέλος, μια ιστορική αναδρομή για τον Φεμινισμό της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια.

1.1. Φιλελεύθερος Φεμινισμός

Ο φιλελεύθερος φεμινισμός, (Wikipedia, 2013) είναι μια μορφή φεμινισμού που υποστηρίζει πως η ισότητα των γυναικών μπορεί να επιτευχθεί με νόμιμα μέσα και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, χωρίς να υπάρξει σύγκρουση με την ομάδα των ανδρών. Με τα σημερινά στάνταρ, ο φιλελεύθερος φεμινισμός είναι μια κάπως συντηρητική μορφή φεμινισμού, αν και έχει τις ρίζες του παραδοσιακά στον φιλελευθερισμό. Ο φιλελεύθερος φεμινισμός τείνει προς μια ισότητα ομοιότητας με τους άνδρες (όχι ένας φεμινισμός διαφορών). Ο φιλελεύθερος φεμινισμός κατανοεί την πολιτική υπό ατομιστικούς όρους και στοχεύει στην μεταρρύθμιση παρόντων «φιλελεύθερων» πρακτικών στην κοινωνία, παρά στην υποστήριξη μιας συλλήβδην επαναστατικής αλλαγής. Οι φιλελεύθεροι φεμινιστές τείνουν προς την υποστήριξη της νομιμοποίησης των γάμων ατόμων ιδίου φύλου, καθώς και της πολυγαμίας (που περιλαμβάνει την πολυγυνία και την πολυανδρία). Η άποψή τους είναι πως η κυβέρνηση δεν έχει κανένα δικαίωμα να ορίζει ποιο είδος ομόφωνης σχέσης θα συνάψουν οι πολίτες. Οι φιλελεύθεροι φεμινιστές τείνουν να είναι επίσης υπέρ της επιλογής όσον αφορά στις συζητήσεις για την [έκτρωση]. Ένα κοινό επιχείρημα που δίνεται γι' αυτή τη θέση είναι πως κάθε άτομο πρέπει να έχει τον έλεγχο του σώματός του, και αυτό τους δίνει το δικαίωμα να παίρνουν ιατρικές αποφάσεις. Εξαιτίας της προσέγγισης αυτής στην αυτοδιάθεση, οι φιλελεύθεροι φεμινιστές τείνουν να υποστηρίζουν τη νομιμοποίηση ή αποποινικοποίηση της πορνείας, θέση που συχνά αντικρούεται από τους ριζοσπαστικούς φεμινιστές και από το θρησκευτικό δικαίωμα. Οι φιλελεύθεροι φεμινιστές τείνουν να βλέπουν την ποινικοποίηση της πορνείας ως μία νομοθετική πράξη βασισμένη στον πατριαρχικό έλεγχο επί των προσωπικών και επιχειρηματικών υποθέσεων των γυναικών, και γι' αυτό καταπιεστική.

Ο φιλελεύθερος φεμινισμός μοιράζεται με τη φιλελεύθερη πολιτική θεωρία και τη φιλοσοφία του διαφωτισμού τις αρχές της ατομικότητας, της ισοτιμίας, της ελευθερίας, της αυτονομίας και της αυτοεκπλήρωσης, (Αθανασιάδου, 2002). Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, κοινωνικά δικαιώματα, προνόμια και ευκαιρίες πρέπει να προσφέρονται ισότιμα σε άνδρες και γυναίκες ανεξάρτητα από τις οικονομικές συνθήκες της ζωής τους, οι οποίες μέχρι τον 18ο αιώνα τουλάχιστον καθοριζόταν από τη γέννησή τους. Πράγματι, οι ρίζες της φιλελεύθερης ιδεολογίας βρίσκονται στην ανάπτυξη της αστικής τάξης, η οποία προσπάθησε να κατασκευάσει

μια ελεύθερη κοινωνική οργάνωση, αδέσμευτη από ιεραρχίες καταγωγής και δεσμούς γέννησης.

Όπως αναφέρει ο Sapiró (1990), σύμφωνα με τη φιλελεύθερη ιδεολογία, οι πατριαρχικές σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στα φύλα θεωρήθηκαν το ίδιο άδικες και ανυπόστατες, όπως αυτές ανάμεσα στο μονάρχη και στο άτομο. Οι φιλελεύθερες φεμινίστριες ισχυρίζονται ότι, όπως οι άνδρες, έτσι και οι γυναίκες γεννιούνται ελεύθερες και ίσες. Επομένως, οι διαφορές ανάμεσα στα φύλα δεν οφείλονται στη βιολογία, αλλά σε σεξιστικά στερεότυπα και στη διαφορετική εκπαίδευση ανδρών και γυναικών, γεγονός που διορθώνεται με την κατάλληλη κοινωνικοποίηση.

Η Δεληγιάννη-Κουϊμτζή (1994) μεταφέροντας τις αρχές που αποτελούν τη βάση των εκπαιδευτικών δικαιωμάτων των γυναικών, αναφέρει πως αυτές συνίστανται α) στην πρόκριση της «προσωπικής ολοκλήρωσης» ανδρών και γυναικών, ως βασικού στόχου της εκπαίδευσης, β) στην άποψη ότι «ίσο» σημαίνει «ίδιο» και όχι «αντίστοιχο» και γ) στην αντίληψη ότι οι έννοιες «διάκριση» και «ανισότητα» έχουν διαφορετικό περιεχόμενο, αφού η πρώτη υποδηλώνει μια κατάσταση, ενώ η δεύτερη μια πρακτική η οποία είναι κατά κύριο λόγο υπεύθυνη για την άρνηση των ίσων ευκαιριών και της κοινωνικής εκτίμησης των γυναικών σε σχέση με τους άνδρες. Αυτό επίσης που διαφοροποιεί τις δύο έννοιες είναι η παθητικότητα που χαρακτηρίζει την *ανισότητα*, καθώς και το ότι σπάνια αυτή αναγνωρίζεται από όσους/ες την υφίστανται, σε αντιδιαστολή με τον ενεργητικό χαρακτήρα της *διάκρισης* και την ξεκάθαρη αναγνώρισή της από την πλευρά αυτών που την επιβάλλουν.

1.2. Μαρξισμός – Φεμινισμός

Ο Μαρξιστικός φεμινισμός, σύμφωνα με τη Δεληγιάννη-Κουϊμτζή (1994), είναι μια υποκατηγορία της φεμινιστικής θεωρίας, που εστιάζει στην αποσύνθεση του καπιταλισμού ως τρόπου για την απελευθέρωση των γυναικών και δηλώνει πως ο καπιταλισμός, ο οποίος αυξάνει την οικονομική ανισότητα, την εξάρτηση, την πολιτική σύγχυση και τελικά τις μη υγιείς κοινωνικές σχέσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών, είναι η ρίζα της καταπίεσης των γυναικών.

Μερικοί φεμινιστές της περιόδου αυτής ένιωσαν πως η έμφαση που δίνεται στην κριτική εναντίον της πατριαρχίας ήταν αρκετά περιοριστική και παραπλανητική και έτσι σύντομα αναδείχθηκαν φεμινιστές που ξεκίνησαν να αναλύουν την κατάσταση

των γυναικών μέσω μιας βασισμένης στις τάξεις μαρξιστικής/σοσιαλιστικής προοπτικής.

Σύμφωνα με τη Μαρξιστική θεωρία, στις καπιταλιστικές κοινωνίες το άτομο σχηματίζεται μέσα από τις ταξικές σχέσεις. Δηλαδή, οι ικανότητες των ανθρώπων, οι ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους θεωρούνται πως καθορίζονται από τον τρόπο παραγωγής που χαρακτηρίζει την κοινωνία στην οποία κατοικούν.

Οι μαρξιστές φεμινιστές, σύμφωνα με την Mackinnon (1982), βλέπουν την ανισότητα των φύλων να καθορίζεται τελικά από τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής και τους μείζονες κοινωνικούς διαχωρισμούς ως σχετιζόμενους με τις τάξεις. Η υποταγή της γυναίκας θεωρείται ως μία μορφή καταπίεσης που διατηρείται, γιατί εξυπηρετεί τα συμφέροντα του κεφαλαίου και της ηγετικής τάξης. Οι μαρξιστές φεμινιστές έχουν επίσης επεκτείνει την παραδοσιακή μαρξιστική ανάλυση, θεωρώντας την οικιακή εργασία σαν έμμισθη εργασία.

Οι αναλύσεις των Μαρξιστριών Φεμινιστριών για το γυναικείο ζήτημα, (Feminist, 2013) στηρίζονται στη θεωρία του Engels για τη σύνδεση που υπάρχει ανάμεσα στο γάμο - ως πρωταρχικού θεσμού της καταπίεσης των γυναικών - και στην ατομική ιδιοκτησία που είναι συνδεδεμένη αδιάρρηκτα με τον καπιταλισμό και την ταξική κοινωνία. Υποστηρίζουν ότι οι γυναίκες θα επιτύχουν την απελευθέρωσή τους μέσα από τους κοινούς αγώνες τους με τους άνδρες της εργατικής τάξης για την αλλαγή του οικονομικού συστήματος. Εχθρός των γυναικών, λένε, δεν είναι οι άνδρες, αλλά ο Καπιταλισμός - κοινός εχθρός των γυναικών και των ανδρών. Θεωρούν ότι οι άλλες αναλύσεις εξυπηρετούν την άρχουσα τάξη, ότι αποσιωπούν τις ταξικές αντιθέσεις και ότι οι άλλες Φεμινίστριες αποπροσανατολίζουν με τη δράση τους τον αγώνα καθυστερώντας έτσι την επανάσταση.

1.3. Ριζοσπαστικός Φεμινισμός

Ο Ριζοσπαστικός Φεμινισμός, (Feminist, 2013) γεννήθηκε στην Αμερική στο τέλος της δεκαετίας του '60 σαν ένα εντελώς νέο ρεύμα, όχι μόνο γιατί είναι η πρώτη φορά που οι εμπειρίες των γυναικών προσεγγίζονται με πολιτικούς όρους, αλλά και γιατί για πρώτη φορά τίθενται σε αμφισβήτηση θέματα που άλλες φεμινιστικές προσεγγίσεις δεν είχαν αγγίξει καν, και επαναπροσδιορίζει αυτό που λέγεται πολιτική. Ξεκινάει από τη θέση ότι οι διακρίσεις κατά του κοινωνικού φύλου των

γυναικών - κάτι που εθεωρείτο γενικώς ως "φυσική" κατάσταση - επηρεάζουν κάθε πλευρά της ζωής. Αντί να εξετάζει το δημόσιο τομέα - τους πολιτικούς παραδοσιακούς θεσμούς - για να βρει την απάντηση στο γιατί οι γυναίκες καταπιέζονται σε παγκόσμια κλίμακα, θέτει κατευθείαν το αξίωμα ότι "το προσωπικό είναι πολιτικό" και εξετάζει με ποιο τρόπο ελέγχεται η ανθρώπινη αναπαραγωγή από θεσμούς όπως ο γάμος, η αναγκαστική ετεροφυλοφιλία και η μητρότητα. Οι απλές μεταρρυθμίσεις στο δημόσιο τομέα δεν μπορούν ν' αγγίξουν καν την βαθύτερη ουσία της καταπίεσης.

Οι Ριζοσπάστριες Φεμινίστριες είναι γυναίκες που προέρχονται κατευθείαν από το Κίνημα για την Απελευθέρωση των Γυναικών χωρίς να έχουν καμία σύνδεση με άλλα πολιτικο-φιλοσοφικά συστήματα και θέλουν να φτιάξουν ένα εντελώς νέο κοινωνικό σύστημα.

Όλες πιστεύουν ότι το κίνημα πρέπει να συγκροτείται αυτόνομα και μόνο από γυναίκες. Οι Ριζοσπάστριες Φεμινίστριες δημιουργούν φεμινιστικές εναλλακτικές δραστηριότητες: από χωριστές κοινότητες γυναικών και επιχειρήσεις - όπως καφεενεία, βιβλιοπωλεία και δισκογραφικές εταιρείες - ως νέα θρησκευτικά σχήματα και υπηρεσίες υγιεινής με στόχο την ανάδειξη ενός γυναικείου πολιτισμού. Όλα αυτά συνιστούν ένα επαναστατικό τρόπο ζωής όχι μόνο γιατί βοηθούν τις γυναίκες να αποκτούν και να διαχειρίζονται ανάγκες που δεν κάλυπτε η πατριαρχική κοινωνία, αλλά και να οικοδομούν μια νέα φεμινιστική κοινωνία.

Η ανάγκη για μια γυναικοκεντρική ανάλυση προέκυψε από τη συνεχή αμφισβήτηση των δομών και των αξιών που έχουν κατασκευαστεί από τους άνδρες. Αναζητώντας μια διαφορετική από την πατριαρχία μορφή, οι ριζοσπάστριες φεμινίστριες θέλουν να ανακτήσουν τις αξίες που είχαν χαρακτηριστεί γυναικείες και είχαν υποτιμηθεί στις ανδροκρατούμενες κοινωνίες.

1.4. Ο Φεμινισμός στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια

Η Δαράκη (1995), αναφέρει ότι ο φεμινισμός στην Ελλάδα πήρε συγκεκριμένη μορφή από το 1860. Τα κινήματα κατά της καταπίεσης στη γυναίκα σ' όλο τον κόσμο είχαν τον αντίκτυπό τους και στη χώρα μας.

Η γυναίκα ως χθες, όπως αναφέρουν οι Αβδέλα και Ψαρά (1985), θεωρούνταν ανίκανη να κερδίσει τη ζωή της χωρίς την ανδρική βοήθεια. Και όμως, η γυναίκα σήμερα σε όλες τις πολιτισμένες χώρες έχει τα ίδια δικαιώματα με τον άνδρα.

Σύμφωνα με το (Tonina, 2013) η ημέρα της 8η Μαρτίου είναι αφιερωμένη στους αγώνες που έδωσαν και δίνουν οι γυναίκες για ισότητα. Μια επέτειος για προβληματισμό, αλλά και απολογισμό του ζητήματος. Όμως, υπάρχουν σαφέστατα δείγματα μιας θετικής πορείας. Μιας πορείας κατακτήσεων του «γυναικείου κινήματος». Τα πρώτα «σκιρτήματα» του «γυναικείου κινήματος» στην Ελλάδα της δεκαετίας του '30 προοιωνίζονταν μια καλύτερη θέση της Ελληνίδας στην κοινωνική πυραμίδα. Ωστόσο, ακόμη και οι πλέον αισιόδοξες πρωταγωνίστριες της περιόδου αυτής δεν θα μπορούσαν να φανταστούν ότι τις επόμενες δεκαετίες οι Ελληνίδες θα έκαναν άλματα ως προς τη συμμετοχή τους στα κοινά, και μάλιστα σε μια βαλκανική σχετικά φτωχή χώρα, με το βαρύ φορτίο μιας αρκετά συντηρητικής παράδοσης, οι αγροτικές καταβολές της οποίας ευνοούσαν την επικράτηση μοντέλων πατριαρχικού χαρακτήρα. Όλα όμως αλλάζουν. Έκθεση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την ισότητα κατέταξε την Ελλάδα στην 20ή θέση παγκοσμίως όσον αφορά τη θέση και τα δικαιώματα των γυναικών. Είναι μια σημαντική επιτυχία, αν ληφθεί υπόψη ότι η χώρα μας βρίσκεται μπροστά από προηγμένα βιομηχανικά κράτη, όπως είναι η Ιταλία. Εκτός από τον αγώνα και τις προσπάθειες των ίδιων των γυναικών, βασικό ρόλο διαδραμάτισε η ίδια η πολιτεία. Από τη δεκαετία του '80 και μετά υπήρξε και η πολιτική βούληση για την προώθηση της ισότητας. Πέρα από το Σύνταγμα, το 1983 η Βουλή υπερψήφισε χωρίς κανένα πρόβλημα νομοθετικές ρυθμίσεις που έδωσαν μεγάλη ώθηση στην αντιμετώπιση των προβλημάτων ισότητας μεταξύ των δύο φύλων. Παραδείγματος χάριν, η κατάργηση της προίκας, όσο και αν σήμερα φαίνεται περιεργό, ήταν ένα πολύ σημαντικό βήμα. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι τη συγκεκριμένη περίοδο η Ελλάδα βρέθηκε στην πρωτοπορία του ευρωπαϊκού και διεθνούς δικαίου όσον αφορά το οικογενειακό δίκαιο. Στην κατάκτηση αυτή συνέβαλε αποφασιστικά το δυναμικό γυναικείο κίνημα της εποχής. Το 1993 είχαμε και νέο σημαντικό βήμα. Για πρώτη φορά οι συλλογικές συμβάσεις μεταξύ ΓΣΕΕ και

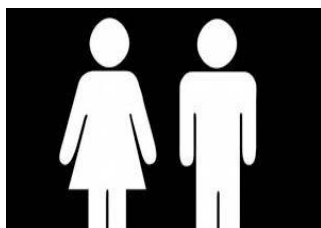
εργοδοτών αναγνωρίζουν και γραπτώς την ισότητα ανδρών και γυναικών στον εργασιακό χώρο. Αναμφισβήτητα οι κατακτήσεις αυτές έδωσαν νέα ώθηση στην ισότιμη συμμετοχή των γυναικών σε πολλούς τομείς της δημόσιας ζωής. Οι γυναίκες έχουν προχωρήσει με μεγάλα βήματα στην εκπαίδευση, στη μόρφωση και στην αγορά εργασίας». Ωστόσο μένουν ακόμη πολλά να γίνουν. Αυτό που πρέπει να αλλάξει και γίνονται αγώνες γι' αυτό είναι η νοοτροπία. Στερεότυπα και ρόλοι παραμένουν και το καθεστώς των διακρίσεων εντείνεται όταν υπάρχουν μεγάλα κοινωνικά προβλήματα. Σε κοινωνίες που περνούν μεταβατικές περιόδους, όπως και η δική μας, τα μεγαλύτερα προβλήματα εντοπίζονται στην έξαρση της βίας κατά των γυναικών, στον αποκλεισμό από κέντρα λήψης αποφάσεων, όπως παραδείγματος χάριν η πολιτική.

Το σύγχρονο φεμινιστικό κίνημα, σύμφωνα με την Χαραλάμπους, μπήκε, λοιπόν, σε καινούριες συνθήκες και ο φεμινισμός σε όλο τον κόσμο τείνει να αποβάλλει ολοένα και περισσότερο την παλιά του μορφή αναφορικά με κάποιες ακρότητες που άλλοτε προκαλούσαν τη γενική ειρωνεία. Παρόλα αυτά η σύγχρονη άποψη για το φεμινισμό είναι ιδιαίτερα απαξιωτική, αφού οι ίδιες οι γυναίκες τον απαρνιούνται, συχνά τον χλευάζουν και θεωρούν αχρείαστη τώρα πια την ύπαρξή του. Ο φεμινισμός κερδίζει αρνητικούς χαρακτηρισμούς που εκτείνονται από το «ξεπερασμένος» ως το «αδιάφορος». Υπάρχει η κοινή άποψη ότι σήμερα οι γυναίκες έχουν ίσα δικαιώματα με τους άνδρες

Ο σύγχρονος φεμινισμός έχει ν' αντιμετωπίσει πολυπρόσωπες προκλήσεις, ξεκινώντας από την επικρατούσα αντίληψη ότι ο καθένας πρέπει να αναλάβει μόνος του τις προσωπικές του ευθύνες απέναντι στα προβλήματά του και καταλήγοντας, στο ότι τα μαζικά κινήματα, όπως ο φεμινισμός, που είχαν σκοπό να αλλάξουν τον κόσμο έχουν αποτύχει, απογοητεύοντας έτσι τους ανθρώπους και απομακρύνοντάς τους από τις πολιτικές ιδεολογίες και διαδικασίες.

2ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

2. Η ΈΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

2.1. Έννοια φύλου. Βιολογικό-Κοινωνικό Φύλο

Σύμφωνα με τον Τέρνερ (1998) το φύλο, δομή κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική, αναγνωρίζεται ως η βάση της κοινωνικής οργάνωσης, η «αρχή του σχετίζεσθαι» και ακόμη και αν δεν υποκαθιστά πλήρως την κατηγορία της συγγένειας, στέκεται ισότιμα στο πλάι της τάξης ή της φυλής. Αντίθετα, εγκαταλείπεται σιγά - σιγά η αντίληψη που ανάγει στη φυσιολογία ή στη βιολογία τις ανθρώπινες σχέσεις: «η Ανθρωπολογία των γυναικών και η Ανθρωπολογία του φύλου συνέβαλαν στο να διαφανεί ο δυτικοκεντρικός και κοινωνικά κατασκευασμένος χαρακτήρας της αντιπαράθεσης φύση - πολιτισμός και να γίνει επομένως δυνατός ο διαχωρισμός της έννοιας του φύλου από την βιολογική του διάσταση».

Πολλές έρευνες έδειξαν ότι το φύλο δεν αποτελεί αναλλοίωτη φυσική οντότητα, αλλά προϊόν κοινωνικών και πολιτιστικών όρων, που αλλάζουν μέσα στο χρόνο. Το περιεχόμενο της έννοιας του φύλου αποτελεί επομένως και αυτό κοινωνική κατασκευή με ιστορική διάσταση και συγκροτείται - αναπαράγεται μέσα από ένα πλέγμα σχέσεων τόσο ανάμεσα στα φύλα όσο και στο εσωτερικό τους (Turner, 1991:67).

Ο όρος βιολογικό φύλο, χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις βιολογικές κατηγορίες του άνδρα και της γυναίκας και καθορίζεται στον άνθρωπο από τα χρωμοσώματα και τα ανατομικά χαρακτηριστικά του φύλου. Ο όρος κοινωνικό φύλο, χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις κοινωνικές κατηγορίες της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας, τα χαρακτηριστικά και τη συμπεριφορά δηλαδή, που αποδίδονται στον καθένα από τα δυο φύλα. Επιπρόσθετα, το κοινωνικό φύλο προσδιορίζεται από κοινωνικούς παράγοντες (δεδομένου ότι ο κοινωνικός του ρόλος αναφέρεται σε

συμπεριφορές, ενδιαφέροντα και υποχρεώσεις που ορίζονται από την κοινωνία ως κατάλληλα ή αρμόζοντα για τους άνδρες και τις γυναίκες, αλλά και η ταυτότητά του αναφέρεται στην αντίληψη που διαθέτει το άτομο για το φύλο του) (Turner, 1991).

Τέλος, υπάρχουν πολλά διαφορετικά στοιχεία της διαμόρφωσης του κοινωνικού ρόλου του φύλου. Υπάρχουν διακρίσεις ως προς τα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς μεταξύ των δύο φύλων, χαρακτηριστικά τα οποία περιλαμβάνουν δραστηριότητες και ενδιαφέροντα (παιχνίδια, επαγγέλματα, οικιακοί ρόλοι), ατομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά (επιθετικότητα, κυριαρχία, εξάρτηση, στοργική φροντίδα), κοινωνικές σχέσεις (φύλο των φίλων, ερωτικοί σύντροφοι), και χαρακτηριστικά του προσωπικού στυλ και της συμβολικής επικοινωνίας (χειρονομίες, τρόποι καθίσματος, γλωσσικό στυλ). Σύμφωνα με τον Turner (1991) η ταύτιση ενός ατόμου με καθεμιά από τις παραπάνω κατηγορίες περιεχομένου περιγράφεται με διαφορετικούς τρόπους, οι οποίοι ονομάζονται «δομές» και περιγράφονται παρακάτω:

- Υιοθέτηση ορισμένων τρόπων συμπεριφοράς (π.χ. το να συμπεριφέρεται κάποιος διεκδικητικά).
- Πεποιθήσεις για τους άνδρες και τις γυναίκες (π.χ. οι άνδρες είναι συνήθως πιο διεκδικητικοί σε σχέση με τις γυναίκες),
- Προτιμήσεις (π.χ. η επιθυμία να είναι κάποιος διεκδικητικός).

2.2. Κοινωνικοποίηση και Φύλο

Όπως αναφέρει ο Τάτσης (1991:327) υπάρχουν οι απόψεις των παρακάτω μελετητών για την έννοια της κοινωνικοποίησης. «Κοινωνικοποίηση είναι η διαδικασία μέσα από την οποία το άτομο διαμορφώνει την συμπεριφορά του, μαθαίνει τους τρόπους ζωής, που η κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκει του μεταβιβάζει». Η Weinreic αναφέρει, ότι «η κοινωνικοποίηση είναι η μετάδοση συμπεριφορών, ρόλων, στάσεων και απόψεων στην επόμενη γενιά». Με άμεση εντολή, με το παράδειγμα και με την έμμεση προσδοκία, διαφορετικά άτομα σε διαφορετικές σχέσεις επηρεάζουν το άτομο που αναπτύσσεται. Ο Serbin τονίζει, ότι «η κοινωνικοποίηση είναι η πορεία η οποία επιτρέπει στον άνθρωπο να μάθει να ζει στην κοινωνία του σύμφωνα με τις αξίες της. Του επιτρέπει να αναπτύξει ένα

κοινωνικό εαυτό και να ανακαλύψει τη θέση του μέσα στο πλαίσιο του κόσμου του. Είναι μια πορεία που ενθαρρύνει τα άτομα να συμπεριφέρονται με τρόπους με τους οποίους θα κερδίσουν κοινωνική επιδοκιμασία και την ικανότητα να προβλέπουν τις αντιδράσεις τις οποίες θα προκαλέσουν οι πράξεις τους».

Από τους παραπάνω ορισμούς γίνεται αντιληπτό ότι η κοινωνικοποίηση είναι μια δυναμική λειτουργία. Είναι βασική προϋπόθεση για την ύπαρξη και λειτουργία κάθε κοινωνίας ή κοινωνικής ομάδας. Μέσα από αυτή τα άτομα αφομοιώνουν πολιτισμικά στοιχεία, αξίες και κανόνες που εκφράζουν την κάθε κοινωνία. Είναι συνεχής και αδιάκοπη, επειδή η εξέλιξη και η κατανομή των ρόλων κατά την διάρκεια της ζωής είναι συνεχόμενη. Είναι μια πορεία που διαρκεί σε όλη τη ζωή του ατόμου και μέσω αυτής τα άτομα αποκτούν γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις, οι οποίες τα κάνουν ικανά να συμμετέχουν στη ζωή και στις δραστηριότητες των κοινωνικών ομάδων.

Τα αγόρια και τα κορίτσια κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησης θα συνειδητοποιήσουν την κατηγοριοποίηση και τον διαχωρισμό των ανθρώπων σε φύλα, θα τοποθετήσουν τον εαυτό τους στη μια από τις δυο κατηγορίες και θα τον ενθαρρύνουν προκειμένου να υιοθετήσουν τους κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους συμπεριφοράς για το φύλο τους. Η όλη πορεία που αρχίζει από τα πρώτα λεπτά της γέννησης και ίσως νωρίτερα, περιλαμβάνει μια από τις πιο σημαντικές πλευρές της ευρύτερης κοινωνικοποίησης, γνωστή με τον όρο «κοινωνικοποίηση του ρόλου των φύλων». Ο ρόλος των φύλων αναφέρεται σε μορφές συμπεριφοράς, στάσεις και δεξιότητες, τις οποίες η κοινωνία προσδοκά από τα άτομα απλώς και μόνο επειδή είναι άνδρες ή γυναίκες. Η κοινωνικοποίηση του ρόλου των φύλων αποτελείται από πολλές πορείες, οι οποίες χρησιμοποιούνται για να προετοιμάσουν τους άνδρες και τις γυναίκες για τους ρόλους, τους οποίους κάθε κοινωνία θεωρεί κατάλληλους για κάθε φύλο (Τάτσης, 1991).

2.3. Θεωρίες της κοινωνικοποίησης του ρόλου των φύλων

Η θεωρία για τη διαμόρφωση του ρόλου των φύλων είναι σχετική με το γενικό ερώτημα, αν η ανθρώπινη συμπεριφορά καθορίζεται από την κληρονομικότητα ή το περιβάλλον. Σύμφωνα με τον Τάτση (1991), υπάρχουν τρεις θεωρήσεις α) η βιολογική, β) η περιβαλλοντική (η θεωρία της γνωστικής ανάπτυξης) και γ) αυτή που αναφέρεται στη σχέση ανάμεσα στην κληρονομικότητα και το περιβάλλον (η ψυχαναλυτική θεωρία).

Η θεωρία της Γνωστικής Ανάπτυξης

Οι θεωρίες της γνωστικής ανάπτυξης, υποστηρίζουν ότι τα παιδιά συμμετέχουν ενεργητικά στη διαμόρφωση των εμπειριών και στον καθορισμό των απόψεων για τα δύο φύλα. Ο Kohlberg, κύριος εκφραστής της θεωρίας αυτής, υποστηρίζει ότι η κοινωνικοποίηση του ρόλου των δύο φύλων συνδέεται άμεσα και είναι αποτέλεσμα της γνωστικής ανάπτυξης και των γνωστικών ικανοτήτων του παιδιού με βάση τις εμπειρίες του από το κοινωνικό περιβάλλον. Το παιδί κρίνει τον εαυτό του ως αγόρι ή κορίτσι και σύμφωνα με αυτή την κρίση τροποποιεί τη συμπεριφορά του υιοθετώντας τρόπους κατάλληλους για το δικό του φύλο. Τα παιδιά πρώτα κατηγοριοποιούν το δικό τους φύλο και μετά αναζητούν ρόλους σχετικούς με το δικό τους. Ο Kohlberg, υποστήριξε ότι τα παιδιά αυτοκοινωνικοποιούνται, ότι παρακολουθούν δηλαδή και μιμούνται τα πρότυπα του ίδιου φύλου και επιδίδονται σε κατάλληλες για το φύλο τους συμπεριφορές, επειδή έχουν την επίγνωση ότι αυτό συνήθως πράττει ένα άτομο που ανήκει στο ίδιο φύλο με αυτά (Τάτσης, 1991).

Βιολογικές θεωρίες

Σύμφωνα με τις βιολογικές θεωρίες οι άνδρες και οι γυναίκες γεννιούνται με σαφώς διαφορετικά χαρακτηριστικά, καθώς είναι προορισμένοι να εκπληρώσουν διαφορετικά καθήκοντα στη διάρκεια της ζωής τους.

Η Ψυχαναλυτική θεωρία

Σύμφωνα με την ψυχαναλυτική θεωρία, τα παιδιά πρώτα μαθαίνουν για την σεξουαλικότητά τους και μετά αποκτούν πληροφορίες για τους ρόλους των δύο φύλων. Η διαφορετική ανατομική κατασκευή των σεξουαλικών οργάνων και η επιθυμία του παιδιού για το γονέα του αντίθετου φύλου, έχουν καθοριστική σημασία

για την ανάπτυξη, εσωτερίκευση και επίδειξη διαφορετικών χαρακτηριστικών προσωπικότητας για τα δύο φύλα (Κανταρτζή, 2003).

Η θεωρία της Κοινωνικής Μάθησης

Σε αντίθεση με τις βιολογικές θεωρίες, υπάρχουν θεωρίες που δέχονται το περιβάλλον ως καθοριστικό για τις διαφορές των δύο φύλων. Δύο από αυτές είναι πολύ σημαντικές: η θεωρία της γνωστικής ανάπτυξης την οποία αναλύσαμε παραπάνω και η θεωρία της κοινωνικής μάθησης. Σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης, η κοινωνικοποίηση συμβαίνει μέσω της ταύτισης με κοινωνικά μοντέλα δίνοντας στο παιδί ένα περισσότερο ενεργητικό ρόλο καθώς αυτό μιμείται τα μοντέλα ρόλων. Το παιδί μαθαίνει ποιος τύπος συμπεριφοράς είναι «κατάλληλος» για το δικό του φύλο μέσω της ενίσχυσης και τιμωρίας, καθώς και μέσω της παρατήρησης των ζωντανών (γονείς) και των συμβολικών προτύπων (ταινίες, τηλεόραση, βιβλία κλπ.). Καθώς ωριμάζει, αρχίζει να υιοθετεί πρότυπα ρόλων και να τα μιμείται και σύμφωνα με την άποψη της κοινωνικής μάθησης οι προτιμήσεις των δυο φύλων και οι μορφές συμπεριφοράς, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις κοινωνικές προσδοκίες και την κοινωνική ενίσχυση (Τάτσης, 1991).

2.4. Φορείς Κοινωνικοποίησης

Η κοινωνικοποίηση, σύμφωνα με τον Τσαούση (1985), διακρίνεται στην πρωτογενή και στη δευτερογενή. Συγκεκριμένα, η πρωτογενής είναι εκείνη που συντελείται κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του ατόμου, όπου βασικός φορέας άσκησής της είναι η οικογένεια και εντοπίζεται στην βρεφική και νηπιακή ηλικία του παιδιού. Ενώ, κατά τη διάρκεια της δευτερογενούς κοινωνικοποίησης, η οικογένεια έχει γίνει ένας από τους πολλούς φορείς κοινωνικοποίησης, που επηρεάζουν το άτομο κατά τη διάρκεια της ζωής του. Αντίστοιχα, οι φορείς κοινωνικοποίησης διακρίνονται σε πρωτογενείς και δευτερογενείς.

Πρωτογενείς φορείς:

- *Η οικογένεια*

Παρά τις σημαντικές μεταβολές που έχουν επέλθει στο περιβάλλον, η οικογένεια με την πάροδο του χρόνου εξακολουθεί να θεωρείται ένας από τους πιο σημαντικούς θεσμούς που συμβάλλουν στην κοινωνικοποίηση. Μέσω αυτής, αλλά και των σχέσεων αλληλεπίδρασης που υπάρχουν μεταξύ των ατόμων που απαρτίζουν το οικογενειακό περιβάλλον, το παιδί διαμορφώνει μια αντίληψη αυτού που θεωρείται κοινωνικά αποδεκτό ή μη αποδεκτό. Καθώς, θα προσπαθήσει να μιμηθεί ή να ταυτιστεί με τα άτομα του περιβάλλοντός του και να αφομοιώσει τις αξίες και τα πρότυπα που τα άτομα αυτά έχουν εσωτερικεύσει, σιγά - σιγά μέσα από την ταύτιση, τη μίμηση και την εσωτερικεύση θα συγκροτήσει την προσωπικότητά του, τον εαυτό του και θα προσπαθήσει να ενταχθεί μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Η μετάδοση αυτών των αξιών, κανόνων και μορφών συμπεριφοράς μπορεί να γίνει ύστερα από μεθοδευμένη και συνειδητή προσπάθεια των ατόμων που προαναφέρθηκαν ή και ασυναίσθητα, χωρίς οι ίδιοι να το καταλάβουν (Τσαούσης, 1985)

- *Το σχολείο*

Το σχολείο, θεωρείται ο σημαντικότερος θεσμός κοινωνικοποίησης μετά την οικογένεια. Με την είσοδο του στο σχολείο, το παιδί απομακρύνεται από το κλειστό περιβάλλον της οικογένειας, ενώ αρχίζει να αναλαμβάνει ευθύνες. Παράλληλα, αρχίζει σιγά - σιγά να «ανεξαρτητοποιείται» από την οικογένειά του, απουσιάζοντας αρκετές ώρες από αυτήν. Μέχρι τη στιγμή αυτή, το παιδί δεν έχει ξεκαθαρίσει ακόμα

μέσα του ποιες μορφές συμπεριφοράς είναι αποδεκτές από την κοινωνία και ποιες όχι. Το σχολείο θα του «διδάξει» θεσμούς, κανόνες και αξίες, ώστε να μπορέσει μέσα του να διαχωρίσει το καλό από το κακό, το πρόπον από το μη πρόπον. Το σχολείο μεταβιβάζει κοινές αξίες, κανόνες και πρότυπα συμπεριφοράς, δηλαδή την κοινή πολιτισμική κληρονομιά, συμβάλλοντας έτσι στη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής, αλλά και στην αναπαραγωγή του συστήματος. Είναι το μέσο που συμβάλλει στην πειθάρχηση του υποκειμένου και παράλληλα στον έλεγχο της δράσης του (Τσαούσης, 1985).

Σύμφωνα με τον Τσαούση (1985) το σχολείο:

- Μεταδίδει στο παιδί τα θεμελιώδη στοιχεία της κουλτούρας, τα οποία έχουν αναπτυχθεί στη συγκεκριμένη κοινωνία.
- Παρέχει στο παιδί τη δυνατότητα διεύρυνσης των φιλικών του σχέσεων.
- Επιτρέπει στο παιδί τη διερεύνηση και άλλων σημαντικών προσώπων που είναι αναγκαία για την κοινωνικοποίησή του.
- Παρέχει στο παιδί τη δυνατότητα να μάθει τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί και συγκροτείται το κοινωνικό σύστημα.
- Διδάσκει το ομαδικό πνεύμα το οποίο στηρίζεται σε ένα γενικά αποδεκτό σύστημα αρχών.
- Δημιουργεί για το παιδί μια «ομάδα ηλικίας», η οποία δρα καταλυτικά στον προσανατολισμό του, καθώς αποτελείται από άτομα της ίδιας ηλικίας με κοινά προβλήματα και ενδιαφέροντα.

Δευτερογενείς φορείς:

- *Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας*

Σύμφωνα με τον Τσαούση (1985), η δύναμη των κοινωνικοποιητικών φορέων μετατοπίστηκε τις τελευταίες δεκαετίες στα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Τα μέσα επικοινωνίας έγιναν κυρίαρχοι κοινωνικοποιητικοί μηχανισμοί καθώς:

- Ενημερώνουν για τους κοινωνικούς ρόλους.
- Παρουσιάζουν επιλεκτικά ένα σύστημα αξιών.

- Παρέχουν πλαίσια ατομικής και ομαδικής ταύτισης.
- Δένουν μια εικόνα του κόσμου γενικά.
- Καθορίζουν τις γνωσιακές παραμέτρους.

- *Οι ομάδες συνομηλίκων, φίλοι*

Είναι ένας από τους σημαντικότερους άτυπους θεσμούς κοινωνικοποίησης. Οι κοινές αντιλήψεις και εμπειρίες που διαμορφώνονται στα πλαίσια της ομάδας βοηθούν το άτομο να οργανώσει τη συμπεριφορά του, να της προσδώσει ένα κοινωνικό χαρακτήρα, αλλά και να αλλάξει ήδη υιοθετημένα πρότυπα συμπεριφοράς ή να δοκιμάσει νέα μοντέλα. Στόχος της δημιουργίας των ομάδων συνομηλίκων είναι η απομάκρυνση από σχήματα ενηλίκων (οικογένεια, σχολείο), όπου το παιδί δε θα βρίσκεται κάτω από τον απόλυτο - άμεσο έλεγχό τους, γεγονός που θα το βοηθήσει να υιοθετήσει και άλλες μορφές συμπεριφοράς τις οποίες στην οικογένεια θα αναγκαζόταν να απωθήσει. Οι φίλιες με τους συνομηλίκους βοηθούν στην ανάπτυξη και ολοκλήρωση της προσωπικότητας του ατόμου, αλλά συμβάλλουν επίσης στο να δει το παιδί την εικόνα του εαυτού του μέσα από τις σχέσεις που έχει αναπτύξει με τους ομοίους του (Τσαούσης, 1985).

- *Το παιχνίδι*

Στο παιχνίδι, συχνά το παιδί μεταφέρει πλευρές του πραγματικού του κόσμου, ενώ πολλές φορές γίνεται και το αντίστροφο, δημιουργώντας δηλαδή ή μεταβάλλοντας σε πραγματικό, ένα κόσμο της φαντασίας. Το παιδί ενεργεί χωρίς τη «βοήθεια» των μεγάλων και έχει τη δυνατότητα να κάνει τις δικές του παρεμβάσεις και να λύσει τα προβλήματά του. Συχνά, ο τρόπος που τα παιδιά παίζουν, αλλά και τα παιχνίδια ακόμα που επιλέγουν να παίξουν, εξαρτώνται από τις αξίες και τα πρότυπα συμπεριφοράς που έχουν αφομοιώσει στα πλαίσια της οικογενειακής κοινωνικοποίησης, καθώς μέσα σε αυτά τα παιδιά μαθαίνουν να υποδύονται ρόλους, να μιμούνται, αλλά και να βλέπουν τον εαυτό τους μέσα από τα μάτια των άλλων. Έτσι, όπως είναι φυσικό τα παιχνίδια δεν είναι ίδια για όλα τα άτομα, αλλά εξαρτώνται από τη νοητική ικανότητα του κάθε παιδιού και από την ηλικία στην οποία βρίσκεται. Ανάλογα και με το στάδιο ανάπτυξής του, τα παιχνίδια γίνονται πιο σύνθετα, οργανωμένα και διέπονται από κανόνες, τους οποίους πρέπει το παιδί να ακολουθήσει. Το οργανωμένο παιχνίδι (το παιχνίδι με κανόνες), δεν είναι μόνο ένας

τρόπος διασκέδασης, αλλά και ένας τρόπος εξερεύνησης, αναπαράστασης και ανάπλασης της πραγματικότητας. Σε αυτά το παιδί μαθαίνει να συνεργάζεται, να διαπραγματεύεται, να παίρνει υπόψη του τους άλλους, να χάνει και να κερδίζει (Τσαούσης, 1985)

2.5. Επικοινωνία ανάμεσα στα φύλα – Απόψεις θεωρητικών

Είναι διαδεδομένη και παραδεκτή η άποψη ότι οι σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων είναι κλονισμένες και παρουσιάζουν σοβαρά προβλήματα. Παρά τις προσπάθειες και προόδους που έχουν πραγματοποιηθεί, αναφορικά με την κατάκτηση της ισοτιμίας των γυναικών, οι σχέσεις ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες δεν έχουν φθάσει σε ικανοποιητικό ακόμα επίπεδο. Σήμερα, υπάρχουν πολύ περισσότερα προβλήματα, καθώς ζούμε σε μια μεταβατική περίοδο, κατά την οποία οι ρόλοι των δυο φύλων αλλάζουν, καθώς επίσης αλλάζουν και οι στάσεις, αντιλήψεις και νοοτροπίες που αφορούν στα δύο φύλα. Οι αλλαγές αυτές δεν έχουν πάρει μια οριστική και ξεκάθαρη μορφή, γεγονός που εντείνει περισσότερο τη σύγχυση η οποία και κυριαρχεί. Ποικίλες απόψεις και ερωτήματα τίθενται τόσο για το πρόβλημα της σχέσης των δυο φύλων, των αιτιών οι οποίες δημιουργούν προβλήματα, όσο και για τις μεταβλητές που υπεισέρχονται και αντί να διευκολύνουν, δυσχεραίνουν την επικοινωνία με αποτέλεσμα την ύπαρξη περισσότερων προβλημάτων (Παρασκευόπουλος, 1998).

Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1998), οι απόψεις ορισμένων εκπροσώπων της Ψυχαναλυτικής σχολής για τις σχέσεις ανάμεσα στα φύλα, είναι οι ακόλουθες:

Απόψεις Χόρνι

Η Χόρνι, αναφέρεται στη δυσπιστία ανάμεσα στα δύο φύλα, η οποία είναι αποτέλεσμα πολλών ψυχολογικών αιτιών, κυριότερες από τις οποίες είναι:

- Η επικέντρωση της προσοχής, μόνο στις θετικές πλευρές των σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων και κυρίως των δύο φύλων, με παράβλεψη του γεγονότος ότι υπάρχουν και οι αρνητικές. Η αγάπη θεωρείται δεδομένη, ενώ η εχθρότητα όχι. Ωστόσο, η εχθρότητα και οι καταστρεπτικές τάσεις συνυπάρχουν στα συναισθήματα από τη γέννηση.
- Η τάση για παράβλεψη των επιθετικών παρορμήσεων, τις οποίες ο καθένας διαθέτει σε κάποιο βαθμό και συνυπάρχουν με τις θετικές. Συνήθως, η

συνειδητοποίηση των επιθετικών παρορμήσεων δημιουργεί ενοχές, οι οποίες ασκούν πίεση και για να υπάρξει απαλλαγή από αυτές προβάλλονται πάνω στο/στη σύντροφο. Η διαδικασία αυτή προκαλεί κάποια ανοιχτή ή κρυφή δυσπιστία απέναντι στην αγάπη, στην πίστη, στην ειλικρίνεια ή στην καλοσύνη του συντρόφου.

- Η ένταση, η οποία χαρακτηρίζει τα συναισθήματα από την μικρή ηλικία - και η δυσκολία για κυριαρχία πάνω σε αυτά. Αντίθετα, τα συναισθήματα καταλαμβάνουν το άτομο από την παιδική ηλικία και έχουν χαρακτήρα ολοκληρωτικό και απόλυτο.
- Η ίδια η ένταση των ερωτικών συναισθημάτων, ξεσηκώνει τους κρυφούς πόθους και προσδοκίες για ευτυχία, οι οποίες υπάρχουν μέσα μας.
- Οι παιδικοί φόβοι, όσον αφορά έναν απειλητικό γονέα, πατέρα ή μητέρα. Τα παιδιά έχουν κατά την διάρκεια της μακράς αναπτυξιακής τους περιόδου δυσάρεστες και ταπεινωτικές εμπειρίες. Τα παιδικά βιώματα και εμπειρίες προκαθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τις σχέσεις με το άλλο φύλο και πολύ αργότερα την ερωτική σχέση (Παρασκευόπουλος, 1998).

Απόψεις Adler

Ανάμεσα στα δύο φύλα υπάρχει δυσπιστία, η οποία δηλητηριάζει τις σχέσεις και τη δυνατότητα επικοινωνίας τους. Σύμφωνα με τον Adler η δυσπιστία αυτή, οφείλεται στον κλονισμό της ψυχικής αρμονίας μεταξύ των δυο φύλων και είναι αποτέλεσμα της υπεροχής του άνδρα στο σημερινό πολιτισμό. Αυτή η υπεροχή του έχει σχέση με την μια από τις πιο βασικές κατευθυντήριες γραμμές (οι οποίες επηρεάζουν όλα τα ψυχικά συμβάντα κατά την εκπλήρωση των τριών βασικών υποχρεώσεων της ζωής, που αφορούν στην αγάπη, στο επάγγελμα και στην κοινωνία), δηλαδή την επιδίωξη για αναγνώριση μέσω της προσπάθειας για κατάκτηση της εξουσίας και υπεροχής.

Το γεγονός της υπεροχής του άνδρα στο σημερινό πολιτισμό εκφράζεται επίσης, με μια αρκετά διαδεδομένη προκατάληψη για την κατωτερότητα της γυναίκας, η οποία νομιμοποιεί την προεξάρχουσα θέση και υπεροχή του άνδρα. Η θέση για την υπεροχή του άνδρα συνδυάζεται με το επιχείρημα ότι η ανωτερότητά του είναι δώρο της φύσης, κάτι το οποίο δεν ισχύει για τη γυναίκα. Αυτή η προκατάληψη για την κατωτερότητα της γυναίκας δημιουργεί σύμφωνα με τον Adler τη γυναικεία μειονεξία, και την επιθυμία των γυναικών να κατακτήσουν την δεσπόζουσα θέση του άνδρα. Αυτή ακριβώς η μειονεξία μπορεί να εκδηλωθεί στη γυναίκα με πολλούς τρόπους, κυριότεροι από τους οποίους είναι: η αντιπάθεια για τους άνδρες, η

αποφυγή των ανδρών και η υιοθέτηση συμπεριφορών, οι οποίες θεωρούνται κατεξοχήν ανδρικές (Παρασκευόπουλος, 1998).

Απόψεις Μόκο

Ο Μόκο φαίνεται ότι συγκλίνει με τη βασική άποψη της Χόρνι ότι η δυσπιστία μεταξύ των δύο φύλων έχει τις ρίζες της στην παιδική ηλικία. Συγκεκριμένα, δίνει μεγάλη έμφαση στο μη λεκτικό τρόπο επικοινωνίας που ονομάζει επικοινωνία ασυνειδήτων. Θεωρεί ότι, στην επικοινωνία μεταξύ των ατόμων τον καθοριστικότερο ρόλο διαδραματίζουν όχι τα λεκτικά, αλλά τα μη λεκτικά μηνύματα και κυρίως τα ασυνείδητα. Τα εσωτερικά βιώματα και κυρίως οι ασυνείδητες στάσεις και επιθυμίες γίνονται αντιληπτές από τους ανθρώπους με τους οποίους τα άτομα δημιουργούν διαπροσωπικές σχέσεις. Υπάρχει δηλαδή, μια επικοινωνία των ασυνειδήτων, μέσω της οποίας γίνονται αντιληπτά τα εσωτερικά βιώματα και οι ασυνείδητες επιθυμίες. Έτσι, στην περίπτωση δημιουργίας διαφυλικών σχέσεων, τα βιώματα, οι επιθυμίες και οι στάσεις, τις οποίες έχει το κάθε άτομο για λογαριασμό του όσον αφορά στο ίδιο ή στο άλλο φύλο διευκολύνει ή δυσχεραίνει τις σχέσεις άνδρα - γυναίκας (Παρασκευόπουλος, 1998).

Απόψεις Τζάνκ

Ο Τζάνκ, αποδέχεται ως ένα βασικό στοιχείο της θεωρίας του την ύπαρξη του ομαδικού ασυνειδήτου, το οποίο περιέχει τα αρχέτυπα. Το αρχέτυπο αποτελεί πλούσιο απόθεμα των προγονικών εμπειριών, το οποίο έχει συσσωρευτεί κατά την διάρκεια των χιλιετιών και είναι ο απόηχος των προϊστορικών γεγονότων, αλλά και η προσφορά των αιώνων, οι οποίοι ακολούθησαν. Η επικοινωνία των δυο φύλων, διευκολύνεται κυρίως από την ύπαρξη των δύο αρχετύπων του άνιμου και της άνιμα. Το άνιμος, είναι το αρσενικό στοιχείο στη γυναίκα το οποίο αντιπροσωπεύει την αρρενωπή κυριαρχία και ικανότητα, ενώ το άνιμα, είναι το θηλυκό στοιχείο στον άνδρα το οποίο αντιπροσωπεύει τη τρυφερότητα και την αποδοχή. Τα δύο αυτά στοιχεία πρέπει να συνυπάρχουν τόσο στον άνδρα όσο και στη γυναίκα με αντίστοιχη κυριαρχία του ενός ή του άλλου, ανάλογα με το φύλο, και όχι μόνο να καλλιεργούνται και στα δύο φύλα, αλλά κυρίως να είναι αποδεκτά και να επιτρέπεται η εκδήλωση και του άνιμα στον άνδρα και του άνιμου στη γυναίκα. Όταν αυτό συμβαίνει, η επικοινωνία μεταξύ των δυο φύλων διευκολύνεται, διότι μπορεί το

καθένα να κατανοήσει ευχερέστερα το άλλο, κάτι που στην αντίθετη περίπτωση δεν ισχύει (Παρασκευόπουλος,1998).

Σύνοψη

Στο κεφάλαιο αυτό αναφερθήκαμε γενικά στην έννοια του φύλου και την κοινωνικοποίηση των δύο φύλων. Αρχικά, έγινε λόγος για την έννοια του φύλου και το βιολογικό και κοινωνικό φύλο. Στη συνέχεια, αναφερόμαστε στην κοινωνικοποίηση και το φύλο, καθώς γίνεται αναφορά για τις θεωρίες της κοινωνικοποίησης του ρόλου των φύλων για κάθε θεώρηση ξεχωριστά. Ακόμη, γίνεται λόγος για τους πρωτογενείς και δευτερογενείς φορείς κοινωνικοποίησης και τον τρόπο με τον οποίο οι φορείς αυτοί βοηθούν το άτομο να κοινωνικοποιηθεί. Τέλος, παρουσιάζονται οι απόψεις διάφορων θεωρητικών για την επικοινωνία ανάμεσα στα δύο φύλα. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα αναλύσουμε τα στερεότυπα και τις διακρίσεις των δύο φύλων, καθώς και το ρόλο της γυναίκας στην παραδοσιακή, πυρηνική και σύγχρονη οικογένεια.

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

3. ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

3.1. Στερεότυπα και διακρίσεις των δύο φύλων

Τα στερεότυπα είναι σταθερές ταξινομημένες αντιλήψεις που συνήθως οφείλονται σε ελλιπή πληροφόρηση σχετικά με τα χαρακτηριστικά τα οποία αποδίδονται σε μέλη μιας ομάδας. Πρόκειται για εσφαλμένες παγιωμένες αντιλήψεις, αυθαίρετες, που εκφράζουν αρνητικές απόψεις και αναχρονιστικές ιδέες για κάποια σύνολα ανθρώπων με παρεμφερή χαρακτηριστικά (Brewer M.B., Dull V. & Lui L. et. al., 1981). Τα στερεότυπα, είναι στενά συνδεδεμένα με την προκατάληψη και μπορούν να οδηγήσουν σε διάκριση ανάμεσα στα δύο φύλα (Γκόβαρης κ.α., 2003).

Η ανισότητα των δύο φύλων κρατάει χρόνια. Οι παλιότεροι συνήθιζαν να λένε «έχω δυο παιδιά και ένα κορίτσι», ξεχωρίζοντας έτσι τα κορίτσια από τα υπόλοιπα παιδιά τους. Άλλοι πάλι βλαστημούσαν, γιατί η γυναίκα τους έκανε κορίτσι. Πίστευαν πως ένας γιος ενισχύει τον ανδρισμό τους, ενώ ένα κορίτσι τους θίγει. Ακόμη όμως κι αν ανέχονταν τα κορίτσια δεν τα άφηναν ούτε να μορφώνονται, ούτε να αθλούνται, ούτε να βγαίνουν έξω. Αυτό, γιατί ήθελαν να έχουν την πλήρη εξουσία πάνω τους. Ήθελαν να φαντάζουν ισχυροί, επιτυχημένοι και σπουδαίοι στα μάτια των γυναικών τους. Έτσι, θα μπορούσαν να τις ελέγχουν και να τις κάνουν ό, τι θέλουν, γιατί θα ήταν οι δυνατοί (Πριοβόλου, 2010).

Πολλοί νέοι, άνδρες και γυναίκες στα επαγγελματικά σχολεία και στη γενική δευτεροβάθμια εκπαίδευση εξακολουθούν να επιλέγουν σταδιοδρομίες οι οποίες αντικατοπτρίζουν τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων (www.Eurydice.org, 2010). Μέσα από έναν πολύμορφο και πολύχρονο αγώνα που συνεχίζεται ακόμα, αναδείχτηκαν και δημοσιοποιήθηκαν όλες οι κοινωνικές διακρίσεις σε βάρος των γυναικών. Γυναίκες και άνδρες εξακολουθούν να βιώνουν άνισες συνθήκες και διακρίσεις σε όλους τους τομείς της ζωής σε όλο τον κόσμο. Την ανισότητα σε βάρος των γυναικών συναντάμε σε όλους τους κοινωνικούς τομείς: στην οικογένεια, την εργασία, την πολιτική, την εκπαίδευση. Οι διακρίσεις αυτές παραμένουν και διαιωνίζονται, καθώς βασίζονται στην αποδοχή ισχυρών προτύπων ρόλων, η οποία

εκφράζεται απροκάλυπτα ή κεκαλυμμένα, συνειδητά ή υποσυνείδητα σε όλους τους τομείς των σύγχρονων κοινωνιών (Στρατηγάκη, 2010 – 2013). Ειδικότερα στην εκπαίδευση, τα αναλυτικά προγράμματα, το διδακτικό υλικό και τα σχολικά βιβλία συντελούν στην ανάπτυξη και την αναπαραγωγή των στερεοτύπων για τα δύο φύλα σε όλες της τις βαθμίδες.

Ένα από τα στερεότυπα των κοινωνικών αντιλήψεων που διαιώνίζεται και μεταβιβάζεται συνεχώς είναι ότι η γυναίκα ταυτίζεται άμεσα με το σπίτι, ενώ ο άνδρας με τη δημόσια ζωή. Σύμφωνα με την Κανταρτζή (1991) οι άνδρες παρουσιάζονται έξυπνοι, δυνατοί, ανεξάρτητοι, γι' αυτό κρατούν το δυσκολότερο και υψηλότερο επίπεδο εργασίας, καθώς και τις κυρίαρχες θέσεις, ενώ οι γυναίκες παρουσιάζονται με λίγες προσδοκίες, μη παραγωγικές και με χαμηλή νοημοσύνη. Πιο συγκεκριμένα, τα κορίτσια δείχνουν ότι χρειάζονται βοήθεια και προστασία, ότι είναι δειλά, παθητικά, μη ανταγωνιστικά και παραιτούνται εύκολα. Αντίθετα, τα αγόρια δείχνουν ότι είναι ανεξάρτητα, γενναία, ότι διαθέτουν λογική σκέψη και ικανότητα για τη λύση προβλημάτων.

Οι γυναίκες είναι αθέατες και απύσες σε όλη την ιστορία του δυτικού πολιτισμού. Δεν εμφανίζονται ως ενεργητικοί συμμετέχοντες σε κανένα από τα ποικίλα πεδία δράσης. Επίσης, ακόμα και όταν εμφανίζονται, οι γυναίκες βρίσκονται σε εργασίες κοινωνικά κατώτερες ή «δεύτερης κατηγορίας». Τα επαγγέλματα στα οποία απασχολούνται είναι συνήθως παραδοσιακά, με περιορισμένες προοπτικές ανέλιξης και στενά περιθώρια. Ακόμα, και στα παιδικά αναγνώσματα, στον κόσμο της φαντασίας, οι προοπτικές των γυναικών δεν είναι πολύ καλύτερες. Η εικόνα, όμως του θηλυκού, είναι τουλάχιστον αυθαίρετη και διαστρεβλωμένη. Αυτό που είναι ενδιαφέρον είναι ότι οι διαφορές μεταξύ των φύλων φαίνεται να αυξάνονται, καθώς άτομα περνούν από την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή. Ακόμη, υπάρχει μια υπερβολική έμφαση στη σύνδεση της γυναίκας με την οικογενειακή ζωή. Το μήνυμα αυτό το συναντάμε τόσο συχνά που μπορεί να περιγραφεί μόνο ως ιδεολογικός βομβαρδισμός. Παρουσιάζεται ως δεδομένο ότι η γυναίκα ποτέ δε βγήκε εκτός σπιτιού και αν αυτό έγινε, συνέβη χωρίς τη θέλησή της (Arnot, 2004).

Επιπρόσθετα, μια ακόμη διάκριση εις βάρος των γυναικών είναι στο εργασιακό περιβάλλον. Σε αρκετές περιπτώσεις η εργαζόμενη γυναίκα αντιμετωπίζεται από τους ιεραρχικά προϊσταμένους, αλλά και τους συναδέλφους της, με προκατάληψη, δυσπιστία και επιφυλακτικότητα ως προς τις γνώσεις και τις ικανότητές της. Προστατευτικές θεσμικές διατάξεις, όπως η πρόωγη μειωμένη συνταξιοδότηση των έγγαμων μητέρων, λειτουργούν σε μεγάλο βαθμό ως μηχανισμοί νομιμοποίησης και αναπαραγωγής των διακρίσεων και των στερεοτύπων σε βάρος των γυναικών. Πράγματι, η συσσώρευση πολλαπλών ρόλων επιβάλλει στην εργαζόμενη ένα ρυθμό που δεν της επιτρέπει να καλύψει αρμονικά τις προσωπικές της ανάγκες και να αξιοποιήσει δημιουργικά τον ελεύθερο χρόνο της. Ο συνδυασμός των παραδοσιακών «γυναικείων» καθηκόντων με τις υποχρεώσεις της μισθωτής εργασίας έχει σαν συνέπεια ακόμη και την υπερκόπωση σε σωματικό και ψυχολογικό επίπεδο, η οποία απομονώνει τη γυναίκα από κοινωνικοπολιτικές δραστηριότητες που θα εμπλούτιζαν την προσωπικότητα και την δημιουργικότητά της (Ιωαννίδου, 2004).

Οι έρευνες για την κουλτούρα αποκαλύπτουν ένα σημαντικό διαχωρισμό ανάμεσα στον κόσμο της οικογένειας και στον κόσμο της εργασίας. Η διαιώνιση και η αναπαραγωγή των στερεοτύπων κοινωνικών αντιλήψεων γίνεται φανερό όχι μόνο στον τομέα της κοινωνικοποίησης και της κοινωνικής συμπεριφοράς, αλλά και σε άλλες εκδηλώσεις κατά τη διάρκεια της ζωής τους, όπως είναι: η σχολική επίδοση, ο επαγγελματικός προσανατολισμός και η τελική επιλογή του επαγγέλματος και φτάνουν μέχρι τον τρόπο που ρυθμίζει τη ζωή του ως ενήλικας (Λαμπροπούλου & Γεωργουλέα, 1992).

Όσον αφορά τους ρόλους των δύο φύλων η ιστορία συμβάλλει στη διαμόρφωσή τους από την άποψη ότι διαιωνίζει το μύθο της κατωτερότητας της γυναίκας. Αυτό πετυχαίνεται με την αποσιώπηση του ρόλου των γυναικών στη διαμόρφωση της ιστορίας, της έλλειψης αναφοράς στη θέση της γυναίκας κατά τις διάφορες ιστορικές περιόδους (Λαμπροπούλου & Γεωργουλέα, 1992). Σε αυτό το πλαίσιο μπορεί να τεθεί και το πρόβλημα της επίδρασης της τηλεόρασης σε ό, τι αφορά τα στερεότυπα του φύλου. Η ίδια η πραγματικότητα, όπως διαμορφώνεται μέσα από τη ροή των γεγονότων και των άμεσων εμπειριών των ανθρώπων, μπορεί να οδηγήσει στη διαμόρφωση θετικών ή αρνητικών στάσεων που αφορούν το κοινωνικό φύλο (Χαράμης, 2001).

Το γυναικείο κίνημα κατάφερε να αμβλύνει την ανισότητα και τις διακρίσεις, ανάμεσα στα δύο φύλα και η θέση των γυναικών σήμερα συγκριτικά με παλιότερες

εποχές έχει βελτιωθεί σημαντικά. Ωστόσο όμως, σε σχέση μ' αυτήν των ανδρών, παραμένει υποδεέστερη σ' όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής (Τσιοβαρίδου & Χουρμουζιάδου, 2004-2005). Από όλες τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί έχει διαπιστωθεί ότι δεν υπάρχουν αληθινές σχέσεις ισότητας και ισοτιμίας ανάμεσα στα δύο φύλα. Πουθενά, δεν εμφανίζεται η γυναίκα με επαγγελματικές φιλοδοξίες, που αγωνίζεται για την επαγγελματική της καριέρα. Άλλες φορές, τονίζεται ότι η γυναίκα εργάζεται καθαρά για οικονομικούς και μόνο λόγους (Κανταρτζή, 1991).

Μερικές από τις σημαντικές στερεοτυπικές διαφορές (αρσενικά - θηλυκά) πρότυπα αξίας είναι: Οι άνδρες στοχεύουν στην πρόοδο και την ανάληψη κινδύνων, ενώ οι γυναίκες στοχεύουν σε μια ευχάριστη συνεργασία, καθώς επίσης και να ζουν σε ένα άνετο περιβάλλον εργασίας. Ακόμη, κάποιες άλλες στερεοτυπικές διακρίσεις με βάση το φύλο είναι: Οι άνδρες ενδιαφέρονται για το χρόνο, την ασφάλεια και την αναψυχή τους, ενώ οι γυναίκες για την ολοκλήρωση και την ανάπτυξη των γνώσεων τους και των δεξιοτήτων τους (Beutell & Brenner, 1986).

Συνοψίζοντας, αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία να τονιστεί είναι ότι οι στερεότερες κοινωνικές αντιλήψεις για τα δύο φύλα και οι διακρίσεις και ανισότητες που προκύπτουν σε βάρος των γυναικών ελάχιστα οφείλονται ή δικαιολογούνται από τις βιολογικές διαφορές των δύο φύλων. Αντίθετα, πρόκειται για ένα κοινωνικο - πολιτισμικό δημιούργημα που όπως ήδη έχει επισημανθεί διαιωνίζει και αναπαράγει τις στερεότερες κοινωνικές αντιλήψεις για τα δύο φύλα μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης των ατόμων (www.drseis-gynaikon.gr, 19/03/2007).

3.2. Φύλο και οικογένεια

Η σημαντικότερη, ίσως κατηγορία σύμφωνα με την οποία ταξινομούνται οι άνθρωποι είναι το φύλο. Σε μια σχετική έρευνα (INTONΣ - ΠΙΤΕΡΣΟΝ & ΡΕΔΔΕΛ, 1984), οι γονείς μαγνητοφώνησαν τηλεφωνήματά τους, στα οποία ανακοίνωναν τη γέννηση των παιδιών τους, χωρίς να αναφέρουν αν το νεογέννητο ήταν αγόρι ή κορίτσι. Στο 80% των τηλεφωνημάτων η πρώτη ερώτηση των συνομιλητών αφορούσε το φύλο του μωρού και μόνο η δεύτερη την υγεία της μητέρας (Μπαμπλέκου, 1992).

Η οικογένεια είναι ο πρώτος βασικός θεσμός κοινωνικοποίησης. Τα παιδιά μαθαίνουν το ρόλο τους από τους γονείς, χωρίς βέβαια συστηματική διδασκαλία. Είτε με τη μίμηση, είτε με την ταύτιση μαθαίνεται ο ρόλος αυτός, είτε με τη θετική, είτε με την αρνητική ενίσχυση της συμπεριφοράς του παιδιού, είτε είναι αποτέλεσμα της γνωστικής ανάπτυξης του παιδιού. Πρωταρχικό και βασικό ρόλο παίζουν οι γονείς (Δεληγιάννη & Ζιώγου, 1993). Τα πρότυπα των ρόλων των δύο φύλων έχουν ήδη περάσει στο παιδί κατά την προσχολική ηλικία από την οικογένεια.

Όσον αφορά τη θέση της γυναίκας μέσα στην οικογένεια. Υπήρχαν και υπάρχουν γυναίκες που έδωσαν και δίνουν μάχη καθημερινά για ισότητα μέσα στο σπίτι. Απαίτησαν βοήθεια στις δουλειές του σπιτιού και στην ανατροφή των παιδιών. Ζήτησαν περισσότερη κατανόηση και κατάφεραν να δικαιωθούν (Πριοβόλου, 2010). Πολλές όμως, γυναίκες παλεύουν ακόμη για απελευθέρωση, γιατί αν υπάρχουν χιλιάδες άνδρες με κατανόηση υπάρχουν άλλοι τόσοι που δεν ενισχύουν το γυναικείο φύλο και αντιδρούν απέναντί του με βίαιες κυρώσεις. Η κοινωνία πρέπει επιτέλους να δώσει στις γυναίκες τη θέση που τους αξίζει σύμφωνα με τις ανθρωπιστικές αξίες. Η Πριοβόλου (2010) επισημαίνει ότι «**ευτυχισμένες γυναίκες**» σημαίνει ευτυχισμένες σύζυγοι, μητέρες και άνθρωποι και επομένως, ένας κόσμος καλύτερος για όλους.

Δυστυχώς, όμως η εικόνα που προκύπτει είναι αυτή της κατωτερότητας των γυναικών, της σύνδεσής τους με τη σφαίρα της οικογένειας, της μειωμένης τους ευφυΐας, ικανότητας, αίσθησης της περιπέτειας και της δημιουργικότητας (Arnot, 2004). Από τα παλιά τα χρόνια έως σήμερα είναι έντονη η παρουσία της γυναίκας ως μητέρας. Η μητρότητα και η ανατροφή των παιδιών θεωρούνται ο κύριος προορισμός της. Τονίζεται ιδιαίτερα ότι η μητρότητα αποτελεί μέρος της διαδικασίας της γυναίκας και εκφράζει την αμοιβαία σχέση και επαφή με το παιδί (Ριτς, 1983). Ακόμη, επισημαίνεται ότι μια γυναίκα που έχει νιώσει την μητρότητα αισθάνεται

συνήθως ολοκληρωμένη ως προσωπικότητα, έχει αποκτήσει κάποια οντότητα και νιώθει πιο ισχυρή (Μαρκαντώνη & Ρήγα, 1991). Ο κύριος χώρος της γυναίκας είναι το σπίτι, η κουζίνα και τα παιδιά. Στον ελεύθερο χρόνο της δεν παρουσιάζεται να κάνει κάτι για τη δική της ευχαρίστηση.

Αντιθέτως, τα αγόρια μαθαίνουν από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους ότι είναι ανώτερα. Μάλιστα, ο πατέρας ως ψυχολογική οντότητα μέσα στην οικογένεια ήταν σχεδόν ανύπαρκτος μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970 (Parke, 1995). Έρευνες τονίζουν τον πρωταρχικό ρόλο του πατέρα στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Οι περισσότεροι άνδρες θεωρούν ότι ο πιο σημαντικός ρόλος του άνδρα μέσα στην οικογένεια είναι ο οικονομικός, και έτσι, οι ίδιοι οι άνδρες θεωρούν ότι εάν έχουν εκπληρώσει τις οικονομικές τους υποχρεώσεις προς τα παιδιά τους και τη σύζυγό τους, ότι είναι καλοί σύζυγοι και πατέρες (Belskly, 1979). Η παρουσία του άνδρα στο περιβάλλον της οικογένειας ερμηνεύεται συνήθως ως χώρος ξεκούρασης ή ψυχοσωματικής ανανέωσης. Μάλιστα, η απουσία του άνδρα από το σπίτι εξαιτίας των υποχρεώσεών του είναι δεδομένη και χρονικά μεγάλη. Η ορθή κατανομή του χρόνου και της ενέργειας μεταξύ οικογένειας, επαγγελματικών υποχρεώσεων, οικονομικών και προσωπικών αναγκών για έναν άνδρα δεν είναι εύκολη υπόθεση (Παπαγεωργίου, 2007). Τέλος, σε ένα οικογενειακό σύστημα ο άνδρας είναι αυτός που δίνει την «ταυτότητα» της οικογένειας και αυτό συμβαίνει, επειδή το παιδί αναζητά στο πρόσωπό του τον προστάτη και αυτόν που θα στηρίξει ουσιαστικά την οικογένεια (Μισέλ, 1981).

3.3. Φύλο και εκπαίδευση

Η κοινωνικοποίηση του ρόλου των δύο φύλων αρχίζει μέσα στην οικογένεια και συνεχίζεται μέσα στο σχολείο. Το σχολείο είναι ένας από τους πρώτους φορείς κοινωνικοποίησης των δύο φύλων (Κανταρτζή, 1996). Το σχολείο, πέρα απ' την υποχρέωσή του να διδάσκει ακαδημαϊκές γνώσεις, λειτουργεί και ως κοινωνικός οργανισμός μεταδίδοντας στους μαθητές πληροφορίες για τις κοινωνικές αντιλήψεις, νόρμες και απόψεις, λειτουργώντας δηλαδή ως φορέας κοινωνικοποίησης. Στα πλαίσια αυτής της λειτουργίας και μέσα απ' την εκπαιδευτική διαδικασία το σχολείο μεταβιβάζει στους μαθητές και πολλές πληροφορίες που έχουν σχέση με τον ρόλο του φύλου, καθώς και τις μορφές συμπεριφοράς και τις προσδοκίες του περιβάλλοντος που συνδέονται με το ρόλο αυτό. Ακόμη περισσότερο, μάλιστα, υπάρχουν σαφείς ενδείξεις ότι μέσα από το «κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα» του σχολείου (Hidden Curriculum) υποθάλλονται στερεότυπα για τους ρόλους (Δεληγιάννη, 1987). Σε αντίθεση με το επίσημο πρόγραμμα το «κρυφό αναλυτικό πρόγραμμα» δε σχεδιάζεται και δεν αλλάζει εύκολα. Αυτό κάνει την επιρροή του πιο δυνατή, καθώς δεν συνειδητοποιούμε τα κρυφά μηνύματα που μεταφέρονται μέσα από τη σφαίρα της καθημερινής ζωής του σχολείου (ρόλοι - στερεότυπα - ισότητα των δύο φύλων).

Η αρμόδια για την εκπαίδευση επίτροπος της Ε.Ε., κα. Ανδρούλλα Βασιλείου (2010) Βρυξέλλες, δήλωσε: «*Η σχέση μεταξύ των φύλων και των εκπαιδευτικών επιτευγμάτων έχει μεταβληθεί σημαντικά κατά τα τελευταία 50 έτη και οι διαφορές παρουσιάζουν πλέον πιο πολύπλοκες μορφές. Στα σχολεία η τεράστια πλειονότητα του προσωπικού είναι γυναίκες, αλλά τα εκπαιδευτικά συστήματα διοικούνται από άνδρες. Η πλειονότητα των αποφοίτων είναι γυναίκες, ενώ η πλειονότητα αυτών που εγκαταλείπουν το σχολείο είναι αγόρια. Οι πολιτικές για την ισότητα των φύλων πρέπει να βασίζονται στα στοιχεία αυτά*» (www.Eurydice.org).

Η διεθνής βιβλιογραφία και η καθημερινή εκπαιδευτική εμπειρία έχει δείξει ότι το σχολείο εξακολουθεί να παίζει ένα σημαντικό ρόλο στις διαδικασίες αναπαραγωγής της ανισότητας ανάμεσα στα δύο φύλα. Και το κάνει αυτό όχι από μόνο του, αλλά σε συνδυασμό με τους ρόλους που διαδραματίζουν η οικογένεια και όλο το πολιτισμικό και οικονομικό πλαίσιο της κοινότητας. Η αντίληψη που αποκτούμε για τον εαυτό μας διαμορφώνεται γύρω από συνδυασμούς ικανοτήτων και χαρακτηριστικών που νομίζουμε ότι έχουμε ή ότι θα έπρεπε να έχουμε. Τη στιγμή που τα κορίτσια αγγίζουν την εφηβεία λειτουργούν ήδη ως υποκείμενα με προσδιορισμένη την ταυτότητα του φύλου. Κατά τη διάρκεια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατευθύνονται στα πλαίσια φανερών ή συγκαλυμμένων επιρροών και επιδράσεων, στη διαμόρφωση διαδικασιών μετάβασης που συντελούν ευρύτατα στην αναπαραγωγή των υπαρχουσών διακρίσεων των φύλων (Δεληγιάννη και Ζιώγου, 1993).

Σε σχετική έρευνα του 1979 μελετήθηκε η έκταση του προβλήματος της πρόωρης εγκατάλειψης από το σχολείο. Ιδιαίτερη προσοχή εστιάζεται στις διαφορές με βάση το φύλο. Οι λόγοι που οι μαθητές/τριες εγκαταλείπουν το σχολείο είναι διαφορετικοί. Οι σημαντικότεροι λόγοι εγκατάλειψης των κοριτσιών είναι λόγω εγκυμοσύνης ή γάμου, ενώ των αγοριών λόγω εργασίας (Russell W Rumberger, 1979).

Το σχολείο δεν ενθαρρύνει τους ξεχωριστούς ρόλους μόνο μέσα στα πλατιά όρια της αγωγής, αλλά καθορίζει ειδικές κλίσεις, τρόπους συμπεριφοράς και ευκαιρίες που είναι κατάλληλες για τα αγόρια και τα κορίτσια ξεχωριστά. Σίγουρα, όμως η ενημέρωση για το φύλο στο οποίο ανήκει ένα παιδί είναι σημαντική για την ταυτότητα και την ομαλή συναισθηματική του ανάπτυξη. Την ιδεολογία όσον αφορά το φύλο το σχολείο την περνά μέσα από την εκπαίδευση με τρεις κυρίως τρόπους: Μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια, με τον επαγγελματικό προσανατολισμό και τη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών που είναι διαφορετική για το κάθε φύλο (Λαμπροπούλου & Γεωργουλέα, 1992).

Οι εκπαιδευτικοί ενισχύουν τη διαφορετική συμπεριφορά των δύο φύλων με συγκεκριμένους τρόπους. Πρώτον, με τις διαφορετικές τιμωρίες που επιβάλλουν, π.χ. οι δασκάλες είναι πιο αδιάλλακτες απέναντι στα αγόρια και τα μαλώνουν περισσότερο. Αυτό είναι το αποτέλεσμα των προκαταλήψεων ότι τα αγόρια είναι πιο ζωνρά από τα κορίτσια. Δεύτερον, με το διαχωρισμό των παιδιών σε δύο ομάδες, ανάλογα με το φύλο και με τη διατύπωση γενικών κρίσεων για τη μια ή την άλλη

ομάδα π.χ. τα αγόρια ήταν πιο άτακτα σήμερα από τα κορίτσια. Τέτοιες κρίσεις ωθούν τα παιδιά να πιστέψουν ότι ο διαχωρισμός των φύλων είναι φυσικός νόμος, δημιουργούν κλίμα ανταγωνισμού ανάμεσα στα φύλα, καχυποψία, φόβο και δυσπιστία. Τέλος, εμποδίζουν την αρμονική συνύπαρξη των δύο φύλων, τη συναλλαγή και την κατανόηση. Τρίτον, με το διαχωρισμό των παιδιών κατά φύλο στη γυμναστική και γενικότερα, στον αθλητισμό στοχεύει να τονίσει τη δύναμη των αγοριών και τη χάρη των κοριτσιών (Arnot, 2004).

Η εκπαίδευση πρέπει να προσφέρει στο άτομο την ευκαιρία να κάνει πλήρη χρήση των ιδιαίτερων ικανοτήτων, γιατί κανείς δεν μπορεί να πετύχει χωρίς ενθάρρυνση. Το σχολείο έχει την υποχρέωση και τη δυνατότητα να συμβάλλει με θετικό τρόπο στη διαμόρφωση και κοινωνικοποίηση των παιδιών. Η γυναίκα του μέλλοντος θα αγωνιστεί να βγει έξω από τον παραδοσιακό της μητρικό ρόλο για το μεγαλύτερο μέρος της ζωής της. Ο άνδρας θα βρει γυναίκες που τον συναγωνίζονται σαν ίσο προς ίσο ή ακόμα ότι τον ξεπερνούν. Έτσι, τα παιδιά πρέπει να αναπτύξουν ευελιξία και ανοχή σε άλλα «στυλ» ζωής (Κανταρτζή, 1991).

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, των συνεχών τεχνολογικών εξελίξεων και των ταχύτατων αλλαγών, η εκπαίδευση ως θεσμός, στόχος και μεθοδολογία εξέλιξης παίζει καίριο ρόλο. Η εσωτερική σχέση που αναδεικνύεται από τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας είναι ένα βασικό στοιχείο. Ο στόχος της αντίληψης και των δράσεων ισότητας στην Παιδεία έχει αυξημένη σημασία, γιατί μέσω αυτής διαμορφώνονται κοινωνικοί ρόλοι και καλλιεργούνται στερεότυπα. Η καταπολέμηση των στερεότυπων αντιλήψεων για το ρόλο των δύο φύλων ξεκινά από την οικογένεια και την εκπαιδευτική διαδικασία ήδη από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Στρατηγάκη, 2010-2013).

Ο ρόλος του Σχολείου δεν πρέπει να αναπαράγει αποκλειστικά τα στερεότυπα, αλλά να παρέχει βάσεις μέσω ενός σταθερού συστήματος γνώσεων, να αναπτύσσει την κριτική σκέψη των μαθητών/μαθητριών και των εκπαιδευόμενων και να τους προσφέρει κίνητρα για αυτοανάπτυξη. Η εκπαίδευση προσανατολίζει τους εκπαιδευόμενους στον τομέα της απασχόλησης. Άρα, το επίπεδο εκπαίδευσης και η κατανομή των ρόλων στην οικογένεια, στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας είναι βασικοί παράγοντες ένταξης του ατόμου στην κοινωνία.

Το εκπαιδευτικό επίπεδο γυναικών και ανδρών έχει σχεδόν εξισωθεί, οι διαφορετικές εκπαιδευτικές επιλογές των δύο φύλων ως προς τον τύπο της εκπαίδευσης ή της ειδίκευσης επηρεάζουν άμεσα και τις επαγγελματικές τους

επιλογές, με αποτέλεσμα ο επαγγελματικός προσανατολισμός να έχει ζωτική σημασία για τη διαιώνιση ή όχι του επαγγελματικού χάσματος λόγω φύλου. Τέλος, μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε ανέδειξε τον τομέα παιδεία/εκπαίδευση από τις σημαντικότερες μεταβλητές για την επαγγελματική επιλογή και σταδιοδρομία των ατόμων στην κοινωνία (Στρατηγάκη, 2010-2013).

3.4. Φύλο και εργασία

Το δίκαιο όσον αφορά την ισότητα των δύο φύλων στον εργασιακό χώρο και τη δυνατότητα πρόσβασης στην επαγγελματική ζωή περιέχεται στο άρθρο 5 παρ. 1 και 2 του ν. 3488/2006, ο οποίος αποτελεί ενσωμάτωση στο ελληνικό δίκαιο (73/2002/EK). Συγκεκριμένα, η διάταξη του άρθρου 5 (παρ. 1 και 2) ορίζει ότι 1. Απαγορεύεται κάθε μορφής άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φύλου ή λόγω οικογενειακής κατάστασης, όσον αφορά στους όρους πρόσβασης στη μισθωτή ή μη απασχόληση ή γενικά στην επαγγελματική ζωή, περιλαμβανομένων των κριτηρίων επιλογής και των όρων πρόσληψης, ανεξαρτήτως του κλάδου δραστηριότητας και σε όλα τα επίπεδα της επαγγελματικής ιεραρχίας. 2. Απαγορεύεται κάθε αναφορά στο φύλο ή στην οικογενειακή κατάσταση ή η χρήση κριτηρίων και στοιχείων που καταλήγουν σε άμεση ή έμμεση διάκριση με βάση το φύλο, σύμφωνα με τους ορισμούς του άρθρου 3 του παρόντος νόμου, όσον αφορά στις δημοσιεύσεις, αγγελίες, διαφημίσεις, προκηρύξεις, εγκυκλίους και κανονισμούς, που αφορούν σε επιλογή προσώπων για την κάλυψη κενών θέσεων εργασίας, την παροχή εκπαίδευσης ή επαγγελματικής κατάρτισης ή τη χορήγηση επαγγελματικών αδειών (Κουκιάδης, 2006).

Έχει διαπιστωθεί ότι ο επαγγελματικός διαχωρισμός λόγω φύλου έχει άμεση σχέση και με την εκπαιδευτική διαδικασία και τον επαγγελματικό προσανατολισμό των δύο φύλων. Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα τα όρια μεταξύ των δύο φύλων στο χώρο της εργασίας δεν έχουν ακόμα καταργηθεί. Μετατέθηκαν, ανασυντάχθηκαν, με βάση νέες διαχωριστικές γραμμές. Ένας «οριζόντιος διαχωρισμός» κατανέμει τα άτομα μεταξύ γυναικείων και ανδρικών επαγγελμάτων. Ακόμα, και εάν έχουν την ίδια

κατάρτιση, οι γυναίκες αμείβονται πολύ λιγότερο από τους άνδρες συναδέλφους τους. Ένας «κάθετος διαχωρισμός» καθιστά την πρόσβαση των γυναικών σε διαπρεπείς εργασίες πιο δύσκολη σε σχέση με τους άνδρες (Buscatto and Laboratoire, 2007). Τα στερεότυπα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που αποδίδονται στα δύο φύλα, κυρίως δε εις βάρος των γυναικών, αφορούν στο διαχωρισμό των επαγγελμάτων και των θέσεων εργασίας με βάση το φύλο. Μπορεί βέβαια, θεσμικά όλα σχεδόν τα επαγγέλματα να μπορούν να ασκηθούν και από τα δύο φύλα, ωστόσο ο διαχωρισμός σε τυπικά «γυναικεία» και τυπικά «αντρικά» εξακολουθεί να αποτελεί μια καθιερωμένη κοινωνική πρακτική σε όλο το δυτικό πολιτισμό. Αυτός ο διαχωρισμός γίνεται με βάση τα στερεότυπα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στα δύο φύλα, δηλαδή τους τρόπους συμπεριφοράς, τις ικανότητες και τις επιδεξιότητες που απαιτούνται για την άσκηση κάποιου επαγγέλματος.

Τα επαγγέλματα που θεωρούνται τυπικά «γυναικεία» προϋποθέτουν χαρακτηριστικά προσωπικότητας που στερεότυπα αποδίδονται στις γυναίκες και που εμπεριέχονται στο ρόλο της συζύγου, της νοικοκυράς και της μητέρας. Μερικά από τα στερεότυπα τυπικά «γυναικεία» επαγγέλματα είναι τα εξής: κοινωνική λειτουργός, νηπιαγωγός, δασκάλα, γραμματέας, νοσοκόμα, μαία, πωλήτρια, τηλεφωνήτρια, κομμώτρια, καθαρίστρια, μοδίστρα και άλλα. Από την άλλη, τα επαγγέλματα που θεωρούνται τυπικά «ανδρικά» προϋποθέτουν χαρακτηριστικά προσωπικότητας που στερεότυπα αποδίδονται στους άνδρες. Μερικά από τα στερεότυπα «ανδρικά» επαγγέλματα είναι τα ακόλουθα: μαθηματικός, πολιτικός μηχανικός, γιατρός, δικηγόρος, πολιτικός, αρχιτέκτονας, πιλότος, επιστήμονας, διευθυντής εταιρείας, στέλεχος επιχείρησης, οδηγός λεωφορείου, δικαστής, δήμαρχος και άλλα (www.draseis-gynaikon.gr, 19/03/2007).

Είναι ευδιάκριτο ότι τα στερεότυπα «γυναικεία» επαγγέλματα θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως επαγγέλματα προσφοράς υπηρεσιών και παροχής φροντίδας προς τους άλλους. Σύμφωνα πάντα με τα στερεότυπα η γυναίκα προσφέρει στους άλλους φροντίδα από την ευαισθησία της για τις ανάγκες των άλλων. Αντίθετα, τα στερεότυπα «ανδρικά» επαγγέλματα χαρακτηρίζονται από το κύρος που προσδίδουν, την κοινωνική αναγνώριση, αλλά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει κάποιος για να τα ασκήσει, όπως είναι: η ευστροφία, η δημιουργικότητα, η έμφυτη κλίση στις επιστήμες, η μυϊκή δύναμη και γενικά όλα τα στερεότυπα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στους άνδρες.

Θα ήταν βέβαια ανακριβές να ισχυριστεί κανείς πως στη σημερινή εποχή οι γυναίκες δεν καταλαμβάνουν θέσεις στην αγορά εργασίας που παραδοσιακά κατείχαν οι άνδρες. Πράγματι, πολλές γυναίκες έχουν εισχωρήσει σε επαγγέλματα που θεωρούνταν ως «ανδρικά», όπως του γιατρού, του δικηγόρου, του μηχανικού, του αρχιτέκτονα, του πολιτικού. Πολύ συχνά όμως, καταλαμβάνουν ιεραρχικά κατώτερες θέσεις από τους άνδρες. Έτσι, για παράδειγμα οι γυναίκες γιατροί ειδικεύονται περισσότερο ως παιδίατροι, μικροβιολόγοι ή ψυχίατροι παρά ως χειρουργοί ή μαιευτήρες. Οι γυναίκες δικηγόροι πιο συχνά γίνονται συμβολαιογράφοι ή αναλαμβάνουν υποθέσεις διαζυγίων, ενώ πολύ σπάνια γίνονται ποινικολόγοι ή δικαστικοί. Οι γυναίκες μηχανικοί ή αρχιτέκτονες αναλαμβάνουν την εκπόνηση κυρίως σχεδίων για κατοικίες παρά για μεγάλα έργα, γέφυρες ή εργοστάσια (www.draseis-gynaikon.gr 19/03/2007). Επίσης, για παράδειγμα η μαγειρική φαίνεται πως υπήρξε ανέκαθεν μια «γυναικεία», ευτελής και άμισθη ενασχόληση. Όταν όμως αυτές οι ενασχολήσεις της προετοιμασίας του φαγητού μεταφέρθηκαν στο δημόσιο χώρο και αποτέλεσαν μισθωτά επαγγέλματα, μετατράπηκαν σε «ανδρικές» εργασίες και απέκτησαν κύρος. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα όλων είναι το επάγγελμα του μάγειρα (σεφ) στα εστιατόρια, το οποίο διακρίνεται σε ορισμένες χώρες (π.χ. Γαλλία) από αρκετά υψηλό κύρος (Ζιώγου, 1983).

Η εκπαίδευση και η επαγγελματική κατάρτιση, στα πλαίσια της δια βίου μάθησης, άλλωστε, αποτελεί σοβαρό εργαλείο προώθησης των γυναικών στην απασχόληση και αποτελεί σοβαρό εν γένει παράγοντα για την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής. Ο επαγγελματικός διαχωρισμός και η μη αξιοποίηση όλων των ικανοτήτων και δεξιοτήτων των γυναικών στην αμειβόμενη εργασία αποτελούν σημαντική τροχοπέδη για την ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας (Στρατηγάκη, 2010-2013).

Ακόμη, πραγματοποιήθηκαν δυο μελέτες επαγγελματικής εξουθένωσης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι γυναίκες έχουν ελαφρώς λίγο περισσότερο άγχος από τους άνδρες. Η διαφορά αυτή είναι μικρή, γεγονός που υποδηλώνει ότι το φύλο του εργαζομένου δεν είναι ένας σημαντικός παράγοντας στην επαγγελματική εξουθένωση (Maslach & Jackson, 1985).

Συμπερασματικά, η συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας είναι ολοένα και περισσότερο αυξανόμενη. Ο συνδυασμός επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής θα έπρεπε να είναι ένα σοβαρό ζήτημα και για τις γυναίκες και για τους άνδρες. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μητέρες να βρουν και να διατηρήσουν μια

αμειβόμενη εργασία, οι στερεοτυπικές αντιλήψεις για τους παραδοσιακούς ρόλους των δύο φύλων και οι ίδιες οι απαιτήσεις της καθημερινότητας, όπου πολλές εργαζόμενες γυναίκες επιφορτίζονται με την φροντίδα των εξαρτημένων μελών της οικογένειας (παιδιά και ηλικιωμένοι) επηρεάζουν σημαντικά την ψυχική τους υγεία και την κοινωνική τους λειτουργικότητα (Αρτινοπούλου, 2010). Θα λέγαμε ότι είναι «Μύθος» για την Ελλάδα η ισότητα των φύλων σε επαγγελματικό επίπεδο. Οι γυναίκες εισέρχονται με άνισους όρους στην αγορά εργασίας και αντιμετωπίζουν πλήθος ανισοτήτων και διακρίσεων στην επαγγελματική τους ζωή (Τσιοβαρίδου & Χουρμουζιάδου, 2004-2005).

3.5. Ο ρόλος της γυναίκας στην παραδοσιακή και πυρηνική οικογένεια

Οι ιεραρχικοί ρόλοι στην παραδοσιακή οικογένεια ήταν αυστηρά προσδιορισμένοι. Ο πατέρας ήταν ο πατριάρχης της οικογένειας που έπαιρνε τις σημαντικές αποφάσεις, έλεγχε τα οικονομικά της οικογένειας και είχε υψηλή κοινωνική θέση. Αντίθετα, ο ρόλος της γυναίκας ήταν συντονιστικός και συνδετικός. Ο γάμος αποτελούσε το «σύγχρονο» της αποδοχής, της ευθύνης, της ασφάλειας και της φροντίδας της γυναίκας. Στην προϊστορία, μια γυναίκα δεν θα μπορούσε να υποστηρίξει ή να υπερασπιστεί τον εαυτό της χωρίς τη βοήθεια κάποιου ανδροπρεπή αρσενικού (Azriel, 2007). Η γυναίκα ήταν το σύμβολο αγάπης που έδενε την οικογένεια και συμπλήρωνε το ρόλο του άνδρα. Παρόλη την υποταγή της απέναντι στο σύζυγό της, η συμβολή της στην επιβίωση της οικογένειας ήταν καθοριστική (Διώτη & Γιαννοπούλου, 2000). Φρόντιζε ακόμα και για την επιβίωση της κοινότητας, (βιολογική και κοινωνική), που στηριζόταν στη συνεργασία και στην αλληλοβοήθεια με όλα τα μέλη της (Κατάκη, 1998). Η κοινότητα περιέβαλλε την «παραδοσιακή» γυναίκα με σεβασμό και εκτίμηση, αφού βέβαια και η ίδια «έδινε» τον καλύτερο της εαυτό. Ακόμη, είχε τη δυνατότητα να αυξήσει τις ψυχολογικές και κοινωνικές της απολαβές, όταν δεν ενδιαφερόταν για «προσωπικές» υλικές της απολαύσεις.

Η ζωή της γυναίκας εκείνη την εποχή δεν ήταν εύκολη, καθώς πέρα από την κοπιαστική καθημερινή δουλειά, η γυναίκα περνούσε πολλές επώδυνες δοκιμασίες, ώσπου να εδραιώσει την θέση της μέσα στον κύκλο της και στην ευρύτερη κοινότητα. Η θέση της γυναίκας και το κύρος της στην παραδοσιακή οικογένεια

βελτιωνόταν σημαντικά με τη γέννηση των παιδιών και την αύξηση της ηλικίας της. Μέχρι το γάμο της παρέμενε περιορισμένη στο πατρικό της σπίτι, συμβάλλοντας ουσιαστικά στο νοικοκυριό (Αποστολόπουλος, 1998). Στον παραδοσιακό χώρο η γυναίκα μαζί με τον ρόλο της μητέρας αποκτά τεράστια κοινωνική επιρροή, παρ' όλα αυτά όμως, εκπρόσωπος της οικογένειας ήταν πάντοτε ο άνδρας. Ενώ, στην πραγματικότητα ο ρόλος της ήταν σημαντικός οικονομικά, κοινωνικά και μέσα στην οικογένεια, έξω από το σπίτι εμφανιζόταν σαν ένα πρόσωπο χωρίς καμία ισχύ. Επίσης, μέσα στην οικογένεια εκείνη αποφάσιζε για πολύ σημαντικά θέματα που αφορούσαν π.χ. τις ενδοοικογενειακές σχέσεις. Απόδειξη αποτελεί, το γεγονός, ότι η Ελληνίδα στην παράδοση περνούσε μεγάλα διαστήματα χωρίς τον άντρα της που ή ξενιτευόταν ή πήγαινε στον πόλεμο ή ήταν ναυτικός ή δούλευε τεχνίτης σε άλλα μέρη, με αποτέλεσμα να αναλαμβάνει εκείνη τα πάντα, εάν ήθελε να επιβιώσει η ίδια και τα παιδιά της (Κατάκη, 1998).

Ενώ, στην παραδοσιακή οικογένεια η γυναίκα διαδραμάτιζε ουσιαστικό ρόλο, στον αστικό χώρο τις ευθύνες για την επιβίωση αναλαμβάνει ο άντρας και εκείνη αναλαμβάνει περισσότερο ή λιγότερο πρόθυμα τον βοηθητικό ρόλο της νοικοκυράς και της μητέρας. Στην πυρηνική οικογένεια ο άντρας ικανοποιεί όλες τις υλικές ανάγκες της οικογένειας. Απομονωμένη μέσα στο διαμέρισμα της όλη την ημέρα νιώθει την ερημιά και την αποξένωση περισσότερο από τον άντρα της, που τον απορροφά η κάλυψη των υλικών αναγκών και αισθάνεται πως ο άνθρωπος που την έχει πραγματικά ανάγκη είναι το παιδί της. Βέβαια, πολλές φορές δεν ήταν σε θέση να μπορεί να συνειδητοποιήσει και να εκφράσει την ανάγκη της για επικοινωνία, αλλά σίγουρα βιώνει την έλλειψή της. Σύμφωνα με την Κατάκη (1998) πολλές γυναίκες αποζητούν διέξοδο στην επαγγελματική απασχόληση, είτε για λόγους που έχουν σχέση με την ενίσχυση του οικογενειακού εισοδήματος, είτε για λόγους που έχουν σχέση με τις δικές της προσωπικές ανάγκες για αυτοεκπλήρωση. Η γυναίκα αισθάνεται φορτωμένη με ευθύνες, αφού είναι αναγκασμένη να εργάζεται, ενώ ο

σύζυγός της δεν φαίνεται και πολύ ευχαριστημένος. Επίσης, ενώ εκείνη μοιράζεται τα οικονομικά βάρη, ο άνδρας δεν μοιράζεται τη φροντίδα του σπιτιού.

Υπάρχει όμως και η γυναίκα που σπούδασε, διαμόρφωσε επαγγελματικούς στόχους και θέλει να προσφέρει και μέσα από την ένταξή της στον κοινωνικό χώρο. Στην πράξη όμως διχάζεται και αυτό γιατί, όταν ασχολείται με την εργασία της αισθάνεται ότι στερεί από τους δικούς της (σύζυγο, παιδιά, ηλικιωμένα άτομα) την παρουσία της και δεν βρίσκεται κοντά τους όταν την χρειάζονται πραγματικά. Από την άλλη μεριά, όταν ασχολείται με τις υποχρεώσεις της μέσα στην οικογένεια αισθάνεται ότι δεν καλύπτει τις προσωπικές της ανάγκες, όπως είναι ο ελεύθερος χρόνος να φροντίσει τον εαυτό της. Ακόμη, δε βιώνει συμπαράσταση από το σύζυγό της, αλλά αντίθετα δεν είναι ενθουσιασμένος και ικανοποιημένος για την ενασχόληση της με εξωοικογενειακά ενδιαφέροντα. Τέλος, οι προοπτικές της για επαγγελματική άνοδο και αναγνώριση είναι μηδαμινές. Δεν την αποδέχονται εύκολα στον εργασιακό χώρο και επιπλέον αισθάνεται ότι παραμελεί τα παιδιά της. Έτσι, τα συναισθήματα που την κατακλύζουν είναι πότε θυμός, πότε ενοχή και πότε απογοήτευση (Κατάκη, 1998).

3.6. Ο ρόλος των δύο φύλων στην σύγχρονη οικογένεια

Σύμφωνα με την Δαράκη (1995), το να μπορεί η γυναίκα να δημιουργήσει μια ευτυχισμένη οικογένεια είναι πρώτα μεγάλη χαρά και ευτυχία για την ίδια, χωρίς όμως να σημαίνει ότι για να πραγματοποιηθεί αυτό πρέπει να θυσιάσει την ελευθερία της και την προσωπικότητά της, και να παίξει μια ολόκληρη ζωή, έναν ρόλο υπηρετικό απέναντι στον σύζυγο και στα παιδιά της, απαλλάσσοντάς τους από όλες τις φροντίδες της διατροφής και της υγιεινής διαβίωσής τους. Είναι ολοφάνερο πόσο εποικοδομητικό για την ευτυχία του ζευγαριού θα ήταν ο άνδρας και η γυναίκα αν επαναπροσδιόριζαν το ρόλο τους μέσα στην οικογένεια, ώστε να έχουν τα παιδιά έναν καθημερινό ζωντανό παράδειγμα δημοκρατικής διαβίωσης όλων των μελών μέσα στην οικογένεια.

Η Στρατηγάκη (2006) αναφέρει ότι ο άνισος καταμερισμός σε βάρος των γυναικών των εργασιών φροντίδας παιδιών και εξαρτημένων ατόμων, καθώς και της οικιακής εργασίας, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, επιβάλλει στις γυναίκες διπλό ωράριο εργασίας και προκαλεί μεγάλες

ψυχικές και σωματικές επιβαρύνσεις. Η συσσώρευση των ρόλων των γυναικών στην απασχόληση και στην οικογένεια αποτελεί πρόβλημα. Τα πολλαπλά εργασιακά καθήκοντα των γυναικών αλληλοσυγκρούονται συνεχώς στο πεδίο της διάθεσης του χρόνου, του χώρου και της προσωπικής προσπάθειας που απαιτεί η εκτέλεσή τους. Η φροντίδα και η οικιακή εργασία είναι «γένους θηλυκού», σε τέτοιο βαθμό που και όταν προσφέρονται στην αγορά εργασίας αναλαμβάνονται πάλι από γυναίκες.

Η είσοδος της γυναίκας στο χώρο της εργασίας και μάλιστα με ισότιμες απαιτήσεις, την φόρτωσαν με νέες υποχρεώσεις και της πρόσθεσαν καινούργιο φορτίο και άγχος όπως αναφέρει ο Στυλιανάκης. Είναι αμφίβολο το αν η οικονομική αυτοτέλεια και η επαγγελματική καταξίωση της έδωσαν όσα θα περίμενε. Δεν μπορούμε ωστόσο, να της αρνηθούμε το δικαίωμα να επενδύσει για την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς της και των οραμάτων της. Αναμφισβήτητα όμως, η οικογένεια στερήθηκε τη δημιουργική παρουσία της στο σπίτι. Τα παιδιά έχασαν τις περισσότερες ζωτικές ώρες τη μητέρα τους, ο σύζυγος πολλές φορές συναντάει μια σύντροφο κουρασμένη, αλλά και με απαιτήσεις (αφού θέλει και στο σπίτι να γίνεται καταμερισμός της εργασίας, όπως συμβαίνει και για τις εξωτερικές δουλειές). Αυτό το τελευταίο γίνεται συχνά αφορμή συγκρούσεων για το ποιος θα πρέπει να αναλάβει την εκτέλεση ορισμένων ενεργειών μέσα στο σπίτι και σε σχέση με τα παιδιά, που μπορεί έτσι να εισπράττουν αισθήματα παραμέλησης ή και περιφρόνησης. Ζούμε σε μια χαοτική κοινωνία που δίνει δυστυχώς πολύ λίγα εφόδια σε όσους θέλουν να ξεκινήσουν μια νέα οικογενειακή ζωή. Η γυναίκα διεκδικεί την αποδέσμευση από το μακρές νοικοκυριό και το μαγείρεμα, εφόσον εργάζεται πλέον καθημερινά και μάλιστα μπορεί να φέρνει και περισσότερα χρήματα. Ο άνδρας μιλάει για γυναικείες δουλειές και μάλιστα μπορεί να την κατηγορεί για παραμέληση των παιδιών, που θέλουν φροντίδα από τη μητέρα τους και ένα πιάτο ζεστό φαγητό! Αυτά είναι θέματα που τα συζητάμε ανοιχτά πολλές φορές και διαπιστώνονται έτσι τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις που κυριαρχούν σαν αντιλήψεις.

Αποτελέσματα και παρενέργειες: Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι να έχουμε την εξασθένηση του ρόλου της μητέρας στην οικογένεια, με δραματικές συνέπειες για τη ψυχοσυναισθηματική ισορροπία, των ίδιων των γονιών, κυρίως των παιδιών και αύριο για αυτή την ίδια τη σταθερότητα όλης της κοινωνίας.

Η μητέρα και ο πατέρας έχουν διαφορετική επιρροή και συνεισφορά στην ανάπτυξη των παιδιών και στην αποκατάσταση της κατάλληλης για το φύλο τους συνεισφορά. Όπως αναφέρει ο Παπαγεωργίου (2007), ακόμα και όταν δουλεύουν και οι δύο γονείς, η μητέρα είναι αυτή που αναλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της φροντίδας των παιδιών. Η απουσία του πατέρα από το σπίτι λόγω των επαγγελματικών του υποχρεώσεων και η επιστροφή στο οικιακό περιβάλλον μετά τη λήξη της εργασίας, θεωρούνται ότι είναι παράγοντες που τον περιορίζουν στο ρόλο του προμηθευτή υλικών αγαθών. Η παρουσία του πατέρα στο περιβάλλον της οικογένειας ερμηνεύεται συνήθως ως χρόνος ξεκούρασης ή ψυχοσωματικής ανανέωσης, στα πλαίσια της οποίας η μειωμένη διάθεση για επικοινωνία ή επαφή με το παιδί αποβαίνει μοιραία για έναν άλλο χαρακτηρισμό. Πρόκειται για τον «απόντα» πατέρα στο έργο της ανατροφής του παιδιού.

Η καταναλωτική μανία που διέπει τη σύγχρονη κοινωνία, και οι ανάγκες της οικογένειας που πρέπει να καλυφθούν, αναγκάζουν τον πατέρα να εργάζεται όσο το δυνατόν περισσότερο. Η απουσία του πατέρα από το σπίτι εξαιτίας των υποχρεώσεων του είναι δεδομένη και χρονικά μεγάλη. Ο χρόνος που απομένει στον πατέρα για να ασχοληθεί με προσωπικές του δραστηριότητες, αλλά και με το παιδί του είναι ελάχιστος. Η ορθή κατανομή του χρόνου και ενέργειας μεταξύ οικογένειας, επαγγελματικών υποχρεώσεων, οικονομικών και προσωπικών αναγκών για ένα πατέρα δεν είναι εύκολη υπόθεση.

Συγκεφαλαιώνοντας, στο συγκεκριμένο κεφάλαιο αρχικά αναπτύχθηκαν τα στερεότυπα και οι διακρίσεις που υφίστανται τα δύο φύλα ως προς την ισότητα. Στη συνέχεια, έγινε αναφορά στο φύλο και την οικογένεια, το φύλο και η εκπαίδευσή του και το φύλο σε σχέση με την εργασία. Έπειτα, παρουσιάστηκε ο ρόλος της γυναίκας στην παραδοσιακή και πυρηνική οικογένεια, καθώς επίσης και ο ρόλος των δύο φύλων στη σύγχρονη οικογένεια. Στο επόμενο κεφάλαιο που ακολουθεί θα παρουσιαστούν οι αντιλήψεις των νέων για την ισότητα των φύλων που είναι και ο κεντρικός άξονας της παρούσας εργασίας.

4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

4.1. Οι αντιλήψεις των νέων για την ισότητα των φύλων

Οι εμπειρίες ζωής των νέων ανθρώπων και η καθημερινότητά τους έχει αλλάξει ριζικά. Οι αλλαγές αυτές έχουν επηρεάσει τις σχέσεις τους με τους φίλους τους, την οικογένειά τους, την εκπαίδευσή τους, τον ελεύθερο τους χρόνο και τον τρόπο ζωής τους. Οι νέοι έχουν θεωρητικά διαμορφώσει διαφορετικές απόψεις για τη θέση της γυναίκας από αυτή των γονιών τους. Θεωρούν ότι η γυναίκα έχει δικαίωμα στην αγορά εργασίας και στην εκπαίδευση. Με λίγα λόγια, πιστεύουν ότι όλοι οι νέοι είναι ίσοι, ανεξάρτητα από το φύλο τους (αγόρι - κορίτσι) (Warde & Crossley, 2007).

Βέβαια, ακόμα και σήμερα, παρά την αυξανόμενη είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας, οι νέοι πιστεύουν ότι η κοινωνία επιβάλλει και προτείνει έναν επίσημο καθορισμό των θεμιτών χρήσεων του σώματος, ώστε να παράγεται το κοινωνικό τέχνασμα αρρενωπός άνδρας - γυναίκα με θηλυκότητα. Η γυναίκα αποτελεί αντικείμενο προορισμένο να προκαλεί την επιθυμία και το θαυμασμό. Μάλιστα, οι γυναίκες αναλαμβάνουν και κατά τον καταμερισμό της οικιακής εργασίας ό,τι έχει σχέση με την εθιμοτυπική ζωή της οικογένειας (στολισμό και διακόσμηση του σπιτιού, εορτές). Αυτή η κοινωνικά κατασκευασμένη στάση και προδιάθεση της γυναίκας επεκτείνεται και σε όλο το φάσμα της ζωής της.

Η διάσταση των απόψεων των νέων ως προς την κοινωνική τους εικόνα, παρατηρείται κυρίως στους τομείς που αφορούν τους ρόλους ανδρών και γυναικών στη δημόσια σφαίρα του βίου, στην εργασία, στην πολιτική, στην ιδιωτική σφαίρα, στο σπίτι και στην οικογένεια. Η μεγαλύτερη δε διάσταση, η οποία μπορεί να μετατραπεί σε σύγκρουση, διαπιστώνεται ιδιαίτερα στο θέμα του καταμερισμού της εργασίας και των ευθυνών στην οικογένεια. Είναι φανερό ότι τα κορίτσια προσβλέπουν σε ρόλους που ξεφεύγουν από τους παραδοσιακούς, ενώ τα αγόρια

μένουν προσκολλημένα στον παραδοσιακό τρόπο κατανομής της οικιακής εργασίας, αν και οι αξίες που ασπάζονται και τα δύο φύλα εξακολουθούν να είναι προσκολλημένες σε παραδοσιακά πρότυπα. Έτσι, η φροντίδα προς τους άλλους αποτελεί κεντρικό στόχο στη διαπαιδαγώγηση των κοριτσιών και καθόλου των αγοριών, τα οποία με τη σειρά τους αξιολογούν αρνητικά τις αξίες αυτές (Αγγέλου, Ζορμπά & Σαράφης, 2006).

Ακόμη, τα κορίτσια είναι περισσότερο «υποψιασμένα» σχετικά με την άνιση αντιμετώπισή τους έναντι των αγοριών, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τις δουλειές του σπιτιού. Τα κορίτσια ελπίζουν σε αλλαγές, όσον αφορά στην ίση κατανομή των εργασιών του νοικοκυριού, αλλά και των ευθυνών που τα «βαραίνουν» σχετικά με τη φροντίδα όλων των άλλων μελών της οικογένειας με έμφαση στη φροντίδα του μικρού παιδιού. Τα περισσότερα αγόρια δυσκολεύονται να επωμιστούν ευθύνες «σπιτικές» και έχουν βαθύτερα ριζωμένο το στερεότυπο του άντρα που είναι πλασμένος για δουλειές έξω από το σπίτι (Αγγέλου, Ζορμπά & Σαράφης, 2006).

Μερικές άλλες αντιλήψεις των νέων είναι: Αρχικά, η ωριμότητα παρουσιάζεται ως ένα χαρακτηριστικό των κοριτσιών που αποτελεί πλεονέκτημά τους σε σχέση με τα αγόρια. Η ωριμότητα ταυτίζεται με την «εξυπνάδα», αλλά και με την σύνεση και τη σταθερότητα του χαρακτήρα σε αντιπαράθεση προς τις παράτολμες πράξεις και την αστάθεια αντίστοιχα, που αποτελούν δείγμα ανωριμότητας και χαρακτηρίζουν τα αγόρια. Σύμφωνα, με τα κορίτσια η ωριμότητα είναι αυτή που τους επιτρέπει να επικεντρώνονται στο έργο που έχουν να επιτελέσουν και να έχουν καλύτερα αποτελέσματα. Τα αγόρια αναγνωρίζουν ως πλεονέκτημα του φύλου τους τη μεγαλύτερη ελευθερία που απολαμβάνουν συγκριτικά με τα κορίτσια από τους γονείς όσον αφορά τις εξόδους τους, ενώ για τα κορίτσια αυτό το συγκεκριμένο λειτουργεί ως μειονέκτημά τους (Δεληγιάννη – Κουιμτζή κ.ά., 2008).

Επιπλέον, σήμερα οι γυναίκες κατά μέσο όρο γεννούν λιγότερα παιδιά, παντρεύονται σε μεγαλύτερη ηλικία, αποκτούν παιδιά εκτός γάμου, ανατρέφουν παιδιά μόνες τους ως αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών (Αθανασιάδου, 2002). Είναι δηλαδή, πιο δυναμικές, ανεξάρτητες και αυτόνομες σε σχέση με παλαιότερα. Η νεολαία πιστεύει ότι ο άνδρας στη σύγχρονη κοινωνία πρέπει να κρατήσει ζωντανές τις αξίες και τις αρετές, να είναι οικονομικός και ηθικός στυλοβάτης του σπιτιού και αν δεν είναι παντρεμένος να προσπαθήσει να επιτύχει και σε επαγγελματικό, αλλά και σε προσωπικό επίπεδο προκειμένου να νιώθει και εκείνος, αλλά και οι άλλοι γύρω του σιγουριά. Ο εκσυγχρονισμός, οι αγώνες που έγιναν, τα ΜΜΕ, η έκρηξη της

τεχνολογίας άλλαξαν την καθημερινότητα του άντρα από το '70 μέχρι σήμερα. Στη σημερινή κοινωνία τα οφέλη είναι καθαρά μοιρασμένα και έτσι δεν θα μπορούσαν να πουν ότι ωφελείται κάποιος περισσότερο ή λιγότερο. Το μόνο που θα μπορούσαν να αναφέρουν είναι στο θέμα της εργασίας, όπου ο άντρας λόγω μεγαλύτερης παραγωγικότητας και δύναμης και σε συνδυασμό με το ότι οι γυναίκες έχουν και τοκετούς, επιλοχίες, περιόδους, οι άνδρες προτιμώνται κάπως περισσότερο, αλλά αυτό μόνο σε κάποια επαγγέλματα (Νικηφόρος, 2011).

Οι στερεοτυπικές αντιλήψεις για τις σχέσεις των δύο φύλων φαίνεται να διαιωνίζονται από γενιά σε γενιά, όπως καταδεικνύει έρευνα για τη διερεύνηση των στάσεων και της ανοχής των εφήβων απέναντι στην έμφυλη βία, που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος (Sotiriou, Ntinapogias, Petroulaki, 2011). Η έρευνα διενεργήθηκε τον Δεκέμβριο του 2011 σε δείγμα 700 μαθητών και μαθητριών τεσσάρων Λυκείων της Αττικής. Ιδιαίτερα υψηλά είναι τα ποσοστά της ανοχής σε βίαιες συμπεριφορές, ενώ πολλοί μύθοι σε θέματα συντροφικής βίας είναι ιδιαίτερα δημοφιλείς. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 85,9% των αγοριών, αλλά και το 76,8% των κοριτσιών πιστεύει ότι **«ακούγεται πιο άσχημο όταν βρίζει ένα κορίτσι, παρά όταν βρίζει ένα αγόρι»**. Περίπου στα ίδια ποσοστά, οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι **«στα κορίτσια αρέσει να επιδεικνύουν το σώμα τους»**, ενώ πάνω από το 50% στα αγόρια και άνω του 40% στα κορίτσια θεωρεί ότι **«είναι πιο αποδεκτό για ένα αγόρι να έχει πολλές ερωτικές συντρόφους, από ένα κορίτσι»**. Εξίσου δημοφιλής είναι και η άποψη ότι **«σε ένα ραντεβού, το αγόρι θα πρέπει να πληρώνει όλα τα έξοδα»**. Το χάσμα ανάμεσα στα δύο φύλα διευρύνεται στο ερώτημα για το αν τα **«αγόρια είναι καλύτεροι αρχηγοί από τα κορίτσια»**, με σχεδόν το 65% των αγοριών να δηλώνει ότι συμφωνεί, ενώ το ποσοστό αυτό στα κορίτσια είναι μόλις 11%. **«Από την έρευνα, προκύπτει ότι οι έφηβοι έχουν πιο στερεοτυπικές αντιλήψεις, από τις έφηβες»**. **«Πρέπει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι τα κορίτσια λειτουργούν συμπληρωματικά σε πολλές στερεοτυπικές απόψεις των αγοριών, παρά το γεγονός ότι αυτές εκφράζονται σε βάρος τους»**. Αγόρια και κορίτσια δείχνουν, εξάλλου, ιδιαίτερα ανεκτικά στη ψυχολογική και τη λεκτική βία, όταν αυτή περιορίζεται στις φωνές, ενώ η κόκκινη γραμμή και για τα δύο φύλα φαίνεται να είναι η προσβολή μπροστά σε τρίτους. Και για τα δύο φύλα, οι φωνές δικαιολογούνται όταν το έτερον ήμισυ γκρινιάζει ή δεν συμπεριφέρεται με σεβασμό. Πλειοψηφική είναι η άποψη - όχι μόνο στα αγόρια αλλά και τα κορίτσια - ότι **«είναι εντάξει για ένα αγόρι να θέτει περιορισμούς στην κοπέλα του για το τι θα**

φορέσει», ενώ και τα δύο φύλα δέχονται, σε ποσοστό κοντά στο 40%, ως φυσιολογικό τον περιορισμό για το πού θα πάνε. Η σωματική βία δικαιολογείται για το 36% των αγοριών και το 29% των κοριτσιών, στην περίπτωση της ερωτικής απιστίας. Υψηλά είναι και τα ποσοστά ανοχής στη σεξουαλική βία. Σχεδόν ένα στα δύο αγόρια πιστεύει ότι **«είναι εντάξει για ένα αγόρι να πιέσει ένα κορίτσι να έχουν ερωτική επαφή, εάν βγαίνουν μαζί ή εάν εκείνη φλερτάρει μαζί του όλο το βράδυ»**. Είναι αξιοσημείωτο, πάντως, ότι την ίδια άποψη έχει και ένα στα πέντε κορίτσια. Σε συντριπτικά ποσοστά, είναι αποδεκτός από αγόρια και κορίτσια ο μύθος ότι **«οι περισσότερες γυναίκες ανησυχούν για το εάν αρέσουν στους άνδρες»** και ότι **«μερικές φορές, με τον τρόπο που ντύνονται, τα κορίτσια προκαλούν τη σεξουαλική επιθετικότητα των αγοριών»**. Υψηλά ποσοστά συγκεντρώνουν και οι απόψεις ότι **«εάν ένα αγόρι ζηλεύει πολύ την κοπέλα του, αυτό αποδεικνύει ότι ενδιαφέρεται πραγματικά γι' αυτήν»** και ότι **«οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να κακοποιηθούν σεξουαλικά από έναν άγνωστο, παρά από κάποιον που γνωρίζουν»**. Αξιοσημείωτο, τέλος, είναι το γεγονός ότι ένα στα δύο αγόρια, αλλά και ένα στα τρία κορίτσια, πιστεύουν ότι **«μερικές φορές, φταίνε τα κορίτσια όταν τις χτυπούν οι σύντροφοί τους»**. **«Από την έρευνα γίνεται φανερό ότι υπάρχουν πολλές στερεοτυπικές αντιλήψεις οι οποίες αναπαράγονται»**. **Ακόμη κι αν αλλάζουν κάποια στερεότυπα, πρέπει να γίνει πολλή δουλειά ακόμη, σε χρονικό ορίζοντα δεκαετιών»** (Sotiriou, Ntinapogias & Petroulaki, 2011)

Μετά το 1970 οι αλλαγές στα στερεότυπα των γυναικών μέσα στην οικογένεια μετέβαλαν και τα στερεότυπα στην αγορά εργασίας, καθώς οι γυναίκες άρχισαν να αναλαμβάνουν θέσεις εργασίας που κατείχαν άνδρες. Οι φοιτήτριες σήμερα αναζητούν ίσες ευκαιρίες εργασίας. Οι φοιτήτριες πιστεύουν περισσότερο στην ισότητα των δύο φύλων. Η επιμόρφωση των γονέων σε θέματα στερεοτύπων ανάμεσα στα δύο φύλα, ωθούν τους νέους σε συμπεριφορές ισότητας. Το γεγονός ότι η μητέρα εργάζεται επηρεάζει θετικά τα στερεότυπα των παιδιών ως προς την ισότητα. Η μόρφωση των νέων, κυρίως πριν την ενηλικίωση, καθώς και οι αλλαγές στην κοινωνία επηρεάζουν ομοίως τα στερεότυπα που ρέπουν προς την ισότητα (Fan, Marini, 2000). Οι ρόλοι των δύο φύλων ορίζονται ως καθήκοντα, λογοδοσίες και δραστηριότητες που ο κάθε πολιτισμός αποδίδει στις γυναίκες και τους άνδρες. Η αντανάκλαση των ρόλων του φύλου σε γυναίκες και άνδρες στην κοινοτική ζωή τους δηλώνει σημαντικές διαφορές στην οικογενειακή ζωή, επαγγελματική ζωή, κοινωνική ζωή, στην εκπαίδευση και στην επιλογή σταδιοδρομίας. Οι ρόλοι που έχουν αποδοθεί

σε γυναίκες αποτελούνται από μη-ισότητα λογοδοσίας, υπευθυνότητας για τις εσωτερικές υποθέσεις στην οικογένεια και ανενεργής επαγγελματικής ζωής. Οι άνδρες παραδοσιακά αναλαμβάνουν τη λογοδοσία, την κεφαλή του σπιτιού και επίσης, είναι υπεύθυνοι για την οικονομική στήριξη της οικογένειας. Το μοντέλο της ανισότητας ξεχωρίζει περισσότερο σε τομείς εργασίας/ευκαιρία ισότητας, λήψης αποφάσεων, ελευθερίας της επιλογής, οφέλη για την υγεία, ακόμη και μισθοδοσίας στο ίδιο επάγγελμα, την εκπαίδευση και την επιλογή σταδιοδρομίας. Ίση συμμετοχή ανδρών και γυναικών σε όλους τους τομείς της ζωής είναι σημαντική για τη συνεχή ανάπτυξη, καθώς και για τη διατήρηση της ηρεμίας και της ευημερίας στο κοινωνικό σύνολο (Zeyneloglu and Terzioglu,2011). Όσον αφορά στη συμπεριφορά των δύο φύλων στην επαγγελματική καριέρα, οι άνδρες φοιτητές με ποσοστό 22% θεωρούν εξαιρετικά σημαντικό την περαιτέρω μόρφωση, ενώ οι γυναίκες σε ποσοστό 63% ανησυχούν για την επιρροή των προσωπικών τους προβλημάτων (οικογένεια, εγκυμοσύνη, μητρότητα). Οι άντρες θεωρούν κατά 54% αμφίβολο το κατά πόσο το αντίθετο φύλο μπορεί να ανταποκριθεί στην εργασία, ενώ οι γυναίκες το πιστεύουν μόνο κατά 27%. Οι γυναίκες φοιτήτριες θεωρούν επικίνδυνη πρόσληψη ανδρών για την εκπαίδευση και την φροντίδα των μικρών παιδιών. Ενώ, οι άνδρες πασχίζουν να αποδείξουν το αντίθετο, γεγονός που τους ωθεί σε καλύτερα αποτελέσματα (Rentzou, 2011). Οι άντρες δεν προβληματίζονται για την ισότητα των δύο φύλων με ποσοστό 5%, ενώ οι γυναίκες κατά 3%. Οι καθηγητές επιβάλλεται να επιμορφωθούν για τις διαφορές και τα στερεότυπα των δύο φύλων. Υπάρχει μια αυξανόμενη συνειδητοποίηση της σημασίας της εξάλειψης των διακρίσεων και αντιμετώπισης των διαφορών λόγω φύλου (Hamberg & Johansson, 2006). Οι γυναίκες φοιτήτριες θεωρούν ορθός πως εκπροσωπούνται σε τομείς που κυριαρχούνται από άνδρες, όπως η πολιτική, οι υψηλές επαγγελματικές θέσεις. (Adachi, 2013).

Οι επιστήμονες, οι κοινωνιολόγοι και οι ανθρωπολόγοι σήμερα γνωρίζουν ότι οι άνδρες και οι γυναίκες είναι διαφορετικοί μεταξύ τους. Δεν είναι οι μεν καλύτεροι και οι δε χειρότεροι, είναι απλά διαφορετικοί. Σήμερα, η κοινωνία μας προσπαθεί να προβάλλει ότι άνδρες και γυναίκες έχουν ακριβώς τις ίδιες ικανότητες, δυνατότητες και δεξιότητες, όμως η επιστήμη αποδεικνύει ότι τα δύο φύλα διαφέρουν μεταξύ τους (Νίκου, 2013).

Συνοψίζοντας, από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι αντιλήψεις και οι απόψεις όλων των νέων δεν ταυτίζονται. Κάποιοι είναι πιο θετικοί στην ισότητα των δύο

φύλων, ενώ άλλοι συνεχίζουν να πιστεύουν στον παραδοσιακό ρόλο του άνδρα και της γυναίκας αντίστοιχα. Στη διαμόρφωση αυτών των απόψεων συμβάλλουν: η οικογένεια, το σχολείο, ο τρόπος ζωής, τα ερεθίσματα που έχει λάβει το κάθε παιδί από την προσχολική του ηλικία μέχρι σήμερα, το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (πόσο επικρατούν παραδοσιακές ή πιο σύγχρονες αντιλήψεις), καθώς και από το εάν ο νέος είναι διατεθειμένος να μεταβάλλει τις απόψεις του ή όχι.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ – ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

5ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ

5.1. Σκοπός Έρευνας

Ο σκοπός της προτεινόμενης μελέτης και έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων και των αντιλήψεων του φοιτητικού πληθυσμού για την ισότητα των δύο φύλων. Γενικά, γίνεται προσπάθεια να εντοπισθεί, δηλαδή εάν οι νέοι της εποχής μας πιστεύουν στην ισότιμη σχέση ανδρών και γυναικών και εάν πράγματι υφίσταται η ισότητα στην ελληνική κοινωνία.

5.1.1. Αναγκαιότητα και σημασία της έρευνας

Στο πρόσφατο παρελθόν δεν έχει πραγματοποιηθεί πτυχιακή εργασία με συναφές θέμα στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης. Οι μόνες έρευνες που εντοπίσαμε στην αναζήτησή μας και έχουν πραγματοποιηθεί είναι: Αρχικά, το έτος 2006 με θέμα: «Απόψεις και στάσεις των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την προώθηση της ισότητας των φύλων μέσα από τα αναγνωστικά εγχειρίδια του δημοτικού σχολείου» πραγματοποιήθηκε από τους δύο φοιτητές Κοινωνικής Εργασίας Κωνσταντίνου Ανδρέας και Λάφτση Άννα με υπεύθυνη καθηγήτρια την Δρ. Διαλυνάκη Ελένη. Μία ακόμη σχετική πτυχιακή εργασία πραγματοποιήθηκε το έτος 2008 με το ακόλουθο θέμα: «Η Γυναίκα στην αγροτική κοινότητα. Μια περιπτώσιολογική μελέτη», η οποία πραγματοποιήθηκε από τις φοιτήτριες Κοινωνικής Εργασίας Δροσατάκη Στυλιανή, Ταβλαδωράκη Μαρίνα με υπεύθυνο καθηγητή τον κ. Βάντση Δημήτριο.

Από τα παραπάνω λοιπόν, διαπιστώνεται ότι δεν έχει πραγματοποιηθεί ανάλογη έρευνα με θέμα: «Οι απόψεις του φοιτητικού πληθυσμού για τα στερεότυπα και τους ρόλους των δύο φύλων». Έτσι, προσδοκάται ότι με τη συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία, παρέχεται καινούργια γνώση, καταγράφοντας και αναλύοντας τις απόψεις του φοιτητικού πληθυσμού στο ΤΕΙ Κρήτης και στο Πανεπιστήμιο Κρήτης με έδρα

το Ηράκλειο. Θα διερευνηθεί εάν οι νέοι πιστεύουν στην ισότητα των δύο φύλων και εάν ναι ποιος συνέβαλε στο να αναπτύξουν αυτή τους την άποψη π.χ. το σχολείο, η οικογένεια ή κατά τη διάρκεια των σπουδών τους σε κάποιο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα.

5.2. Ερευνητικά Ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας είναι τα ακόλουθα:

- Οι νέοι άνδρες και γυναίκες πιστεύουν στην ισότητα των δύο φύλων;
- Όσο αυξάνονται τα χρόνια εκπαίδευσης των νέων, ανδρών και γυναικών, τόσο περισσότερο πιστεύουν στην ισότητα των δύο φύλων;
- Οι απόψεις των νέων για την ισότητα των δύο φύλων σχετίζεται άμεσα με το μορφωτικό επίπεδο των γονέων τους;

5.3. Επιλογή Δείγματος

Επιλέξαμε το συγκεκριμένο δείγμα (φοιτητές και φοιτήτριες του ΤΕΙ Κρήτης και του Πανεπιστημίου Κρήτης με έδρα το Ηράκλειο), γιατί μας ενδιέφερε να εντοπίσουμε τις απόψεις των νέων στη σημερινή εποχή. Ακόμη, σημαντικό είναι να αναφερθεί πως το δείγμα που επιλέξαμε είναι εύκολο στην προσέγγιση, αφού αποτελείται από άτομα με τα οποία δεν έχουμε μεγάλες ηλικιακές διαφορές και θεωρήσαμε ότι θα δεχθούν ευκολότερα να συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια. Ο συνολικός αριθμός του δείγματός μας είναι 200 άτομα, 100 στο ΤΕΙ Κρήτης (Ηράκλειο) και 100 στο Πανεπιστήμιο Κρήτης (Ηράκλειο). Ακόμη, προσπαθήσαμε τα ερωτηματολόγια να είναι ίσα μοιρασμένα 50 σε φοιτητές και 50 σε φοιτήτριες του κάθε εκπαιδευτικού ιδρύματος, ώστε να μην δημιουργηθούν μεγάλες διαφορές στα αποτελέσματα για τα οποία ευθύνεται το φύλο και όχι οι μορφωτικοί παράγοντες. Καθώς επίσης, και να καλύπτονται από ισάριθμα άτομα όλες οι σχολές, οι οποίες έχουν έδρα το Ηράκλειο.

Για τη συλλογή των ερωτηματολογίων χρησιμοποιήθηκε η δειγματοληψία ευκολίας. Κατά την δειγματοληψία ευκολίας προκύπτει και αξιοποιείται το λεγόμενο δείγμα ευκολίας, το οποίο αποτελείται από άτομα τα οποία είναι διαθέσιμα ή εύκολα προσβάσιμα (Δαρβίρη,2009). Ουσιαστικά με την μέθοδο αυτή χρησιμοποιήσαμε

άτομα του υπό μελέτη πληθυσμού με βασικό κριτήριο για τη συμμετοχή τους στο δείγμα το γεγονός ότι μπορεί να βρίσκονταν στο κατάλληλο σημείο την σωστή ώρα. Ακολουθώντας λοιπόν την μέθοδο αυτή επισκεπτόμασταν τα εκπαιδευτικά ιδρύματα για 3 ώρες (11 με 2 το πρωί) επί 4 εβδομάδες, ώστε να συλλέξουμε τον αριθμό των ερωτηματολογίων που χρειαζόμασταν για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

5.4. Το Ερευνητικό Εργαλείο

Το εργαλείο που χρησιμοποιήσαμε για να συλλέξουμε τα στοιχεία της έρευνάς μας είναι το ερωτηματολόγιο. Το ερευνητικό εργαλείο που έχουμε επιλέξει βασίζεται σε έρευνα που έχει πραγματοποιηθεί με τίτλο: «Gender equality in Japan and Germany» από τον Ulrich Mohwald. Βέβαια, έχει εν μέρει τροποποιηθεί και προσαρμοστεί τόσο ως προς το δείγμα μελέτης μας, όσο και ως προς τα Ελληνικά δεδομένα. Το ερωτηματολόγιο χωρίζεται σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος αναφέρονται τα δημογραφικά στοιχεία του ερωτώμενου και της οικογένειάς του, καθώς και άλλες ερωτήσεις που αντικατοπτρίζουν την προσωπική του άποψη σχετικά με το θέμα. Στο δεύτερο μέρος αναφέρονται στοιχεία σχετικά με την εκπαίδευση και με τον τρόπο που έχει συμβάλει στη διαμόρφωση της προσωπικής άποψης του ερωτώμενου. Στο τρίτο μέρος, γίνεται αναφορά σε στοιχεία που αφορούν την οικογένεια και τη θέση του πατέρα και της μητέρας μέσα σ' αυτήν (βλέπε παράρτημα 1).

5.5. Πιλοτική έρευνα - έλεγχος της αξιοπιστίας και εγκυρότητας του ερευνητικού εργαλείου

Πραγματοποιήθηκε αρχικά ένα δοκιμαστικό (pilot) για να διαπιστωθούν προβλήματα λειτουργίας του ερωτηματολογίου σε δείγμα 5 φοιτητών, ώστε να διαπιστωθούν παρερμηνείες ή άλλες δυσκολίες που τυχόν υπάρχουν σε ερωτήσεις.

5.6. Η συλλογή των Ερευνητικών Δεδομένων

Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από φοιτητές και φοιτήτριες του ΤΕΙ Κρήτης και του Πανεπιστημίου Κρήτης με έδρα το Ηράκλειο. Οι φοιτητές συμπλήρωναν μόνοι τους τα ερωτηματολόγια με την παρουσία του ερευνητή. Η δειγματοληπτική έρευνα διήρκεσε από τις 20 Ιουνίου έως και τις 30 Σεπτεμβρίου 2013. Κατά τη συλλογή των στοιχείων υπήρξαν σημαντικές καθυστερήσεις, επειδή τα εκπαιδευτικά ιδρύματα παρέμειναν κλειστά την καλοκαιρινή περίοδο και στη συνέχεια λόγω των επαναλαμβανόμενων απεργιών και της αναστολής λειτουργίας των ιδρυμάτων.

5.7. Στατιστική Ανάλυση

Για τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα IBM SPSS 20.0. Η επεξεργασία των δεδομένων έγινε σε Η/Υ με το στατιστικό πακέτο για τις κοινωνικές επιστήμες (SPSS). Δημιουργήσαμε ένα αρχείο SPSS, όπου καταγράψαμε τις απαντήσεις των ερωτώμενων που καταγράφονταν στο κάθε ερωτηματολόγιο χωριστά. Στη συνέχεια, αναλύσαμε στατιστικά την κάθε απάντηση για να βγάλουμε τα τελικά αποτελέσματα και να εντοπίσουμε εάν η υπόθεσή μας επαληθεύεται ή απορρίπτεται. Έγινε εκτίμηση συχνοτήτων των περιγραφικών/δημογραφικών χαρακτηριστικών των φοιτητών και φοιτητριών της έρευνας και έλεγχος διαφοροποίησης ως προς τις συγκεκριμένες κατηγορίες χαρακτηριστικών (π.χ. φύλο, ηλικία) με την εκτίμηση 95% Διαστημάτων Εμπιστοσύνης με τεχνικές bootstrap και ελέγχους χ^2 (διόρθωση Fisher-Freeman-Halton exact).

Υπολογίστηκαν οι συντελεστές συσχέτισης κατά Spearman των βασικών χαρακτηριστικών των φοιτητών και φοιτητριών, καθώς και του μορφωτικού επιπέδου των γονέων τους με το βαθμό συμφωνίας/διαφωνίας σε διάφορες ερωτήσεις σχετικά με την ισότητα των δύο φύλων. Στις μονομεταβλητές ή πολυμεταβλητές συσχετίσεις έγινε κωδικοποίηση των κατηγορικών ή ονομαστικών χαρακτηριστικών και μετρήσεων σε κατηγορίες, όπως το φύλο (1:φοιτητές 2: φοιτήτριες), ίδρυμα ή σχολή (1: Πανεπιστήμιο, 2: ΤΕΙ), ο βαθμός συμφωνίας/διαφωνίας που αφορά τη κλίμακα απαντήσεων (1: Συμφωνώ απόλυτα, 2: Συμφωνώ, 3: Διαφωνώ, 4: Διαφωνώ απόλυτα), το μορφωτικό επίπεδο των γονιών (1:Καθόλου σχολείο/Μερικές τάξεις του

Δημοτικού, 2:Απόφοιτος Δημοτικού, 3:Απόφοιτος Γυμνασίου, 4:Απόφοιτος Λυκείου, 5:Απόφοιτος Ανώτερης Εκπαίδευσης, 6:Απόφοιτος Ανώτατης Εκπαίδευσης, 7:Κάτοχος Μεταπτυχιακού/Διδακτορικού).

Τέλος, με τη μέθοδο ιεραρχικής ανάλυσης πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης (Δαφέρμος, 2005), ελέγχθηκε η αλληλεπίδραση που ενδεχομένως ασκούν οι διάφοροι επιλεγμένοι παράγοντες, όπως τα χαρακτηριστικά των φοιτητών και φοιτητριών, αλλά και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, στη διαμόρφωση πεποιθήσεων για την ύπαρξη ισότητας μεταξύ των δύο φύλων. Ως εξαρτημένη παράμετρος, θεωρήθηκε λοιπόν η πεποίθηση ότι πρέπει να υπάρχει ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα, με τρία διαβαθμισμένα επίπεδα απόκρισης, όπως: «Ναι», «Ναι, αλλά όχι σε όλα τα θέματα» και «Όχι». Στους ανεξάρτητους προγνωστικούς παράγοντες περιλήφθησαν επίσης το φύλο (φοιτητές, φοιτήτριες), η ηλικία σε κατηγορίες (18-20, 21-23, 24-26, 27+) και η σχολή (Πανεπιστήμιο, ΤΕΙ) καθώς και το μορφωτικό επίπεδο των γονιών τους σε έξι διαβαθμισμένες κατηγορίες, από «Καθόλου σχολείο/Μερικές τάξεις του Δημοτικού» έως «Κάτοχος Μεταπτυχιακού/Διδακτορικού». Σε όλες τις αναλύσεις θεωρήθηκε επίπεδο σημαντικότητας το $p < 0,05$ (Δαφέρμος, 2005).

6^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1. Περιγραφικά χαρακτηριστικά

Στον **πίνακα 1** παρουσιάζονται τα περιγραφικά χαρακτηριστικά των 200 φοιτητών και φοιτητριών της έρευνας. Το 50,5% είναι φοιτητές και 49,5% φοιτήτριες, καθώς το 47,0% των φοιτητών προέρχεται από το Πανεπιστήμιο Κρήτης έναντι 54,0% από το ΤΕΙ Κρήτης (*το αποτέλεσμα δεν παρουσιάζεται στον πίνακα, $p=0.396$*). Η πλειοψηφία των φοιτητών και φοιτητριών ή το 45,0% είναι ηλικίας 21 έως 23 ετών. Ωστόσο, στην κατανομή των ετών σπουδών, οι περισσότεροι ή 33,5% βρίσκονται στο 5^ο έτος, ενώ σύμφωνα με το σχεδιασμό και την έκβαση της έρευνας υπάρχει περίπου ισοκατανομή ανάμεσα στα διάφορα ακαδημαϊκά τμήματα, ιδιαίτερα μεταξύ σχολών του ΤΕΙ Κρήτης. Η πλειοψηφία επίσης ή το 69,5% των συμμετεχόντων φοιτητών και φοιτητριών προέρχεται από αστικά κέντρα άνω των 10.000 κατοίκων καθώς και από πολύ μεγάλες πόλεις, όπως η Αθήνα ή η Θεσσαλονίκη.

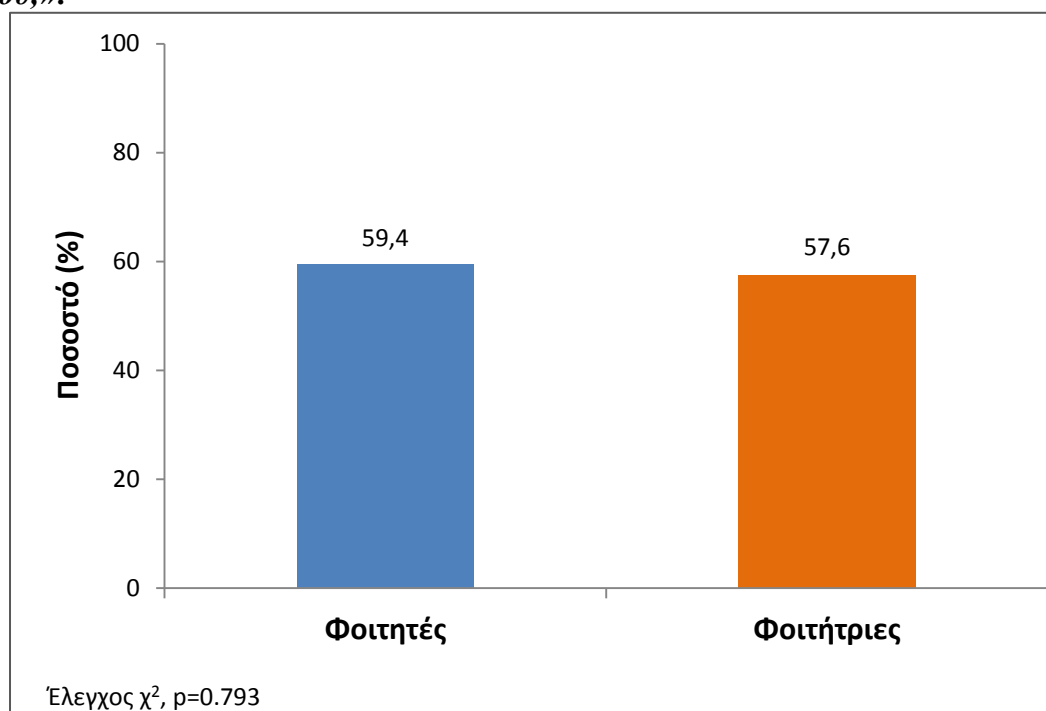
Πίνακας 1. Περιγραφικά χαρακτηριστικά των 200 φοιτητών και φοιτητριών της έρευνας.

		v	%
Φύλο	<i>φοιτητές</i>	101	50,5
	<i>φοιτήτριες</i>	99	49,5
Ηλικία, χρόνια	<i>18-20</i>	44	22,0
	<i>21-23</i>	90	45,0
	<i>24-26</i>	45	22,5
	<i>27+</i>	21	10,5
Έτος σπουδών	<i>1^ο</i>	18	9,0
	<i>2^ο</i>	15	7,5
	<i>3^ο</i>	54	27,0
	<i>4^ο</i>	46	23,0
	<i>5^ο+</i>	67	33,5
Εκπ/κό ίδρυμα <i>Πανεπιστήμιο Κρήτης</i>	<i>ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ</i>	14	7,0
	<i>ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΛΙΚΩΝ</i>	15	7,5
	<i>ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ</i>	15	7,5
	<i>ΤΜΗΜΑ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ</i>	14	7,0
	<i>ΤΜΗΜΑ ΙΑΤΡΙΚΗΣ</i>	14	7,0
	<i>ΤΜΗΜΑ ΦΥΣΙΚΗΣ</i>	14	7,0

ΤΕΙ Κρήτης	<i>ΤΜΗΜΑ ΧΗΜΕΙΑΣ</i>	14	7,0
	<i>ΒΙΟΘΕΚΑ</i>	9	4,5
	<i>ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ</i>	9	4,5
	<i>ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ & ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ</i>	9	4,5
	<i>ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΙΑΣ</i>	9	4,5
	<i>ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ</i>	9	4,5
	<i>ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ</i>	9	4,5
	<i>ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΑΣ</i>	9	4,5
	<i>ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ</i>	9	4,5
	<i>ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ</i>	10	5,0
	<i>ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ</i>	9	4,5
	<i>ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ</i>	9	4,5
	Τόπος μόνιμης διαμονής	<i>Χωριό (έως 1000 κατοίκους)</i>	30
	<i>Κωμόπολη (1000-9999 κατοίκους)</i>	31	15,5
	<i>Πόλη (από 10.000 και πάνω)</i>	87	43,5
	<i>Μεγάλο Αστικό συγκρότημα (Αθήνα/Θεσ/νίκη κλπ)</i>	52	26,0

Από το **σχήμα 1**, διαπιστώνεται ακόμα ότι το 59,4% των φοιτητών και το 57,6% των φοιτητριών της έρευνας (ή 58,5%) έχουν αδέρφια αντίθετου φύλου.

Σχήμα 1. Κατανομή καταφατικών απαντήσεων των φοιτητών και φοιτητριών της έρευνας στην ερώτηση «Έχεις αδέρφια του αντίθετου φύλου από το δικό σου;».

Επιπλέον στον **πίνακα 2**, δίνονται τα χαρακτηριστικά των γονέων των 200 φοιτητών και φοιτητριών της έρευνας. Από το μορφωτικό επίπεδο διαπιστώνεται ότι το 46,0% των πατέρων έχουν ανώτερη ή ανώτατη εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένου μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης ή διδακτορικού και το 42,0% αντίστοιχα των μητέρων. Ωστόσο επαγγελματικά, η πλειοψηφία ή το 38,0% των πατέρων είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, ενώ αντίστροφα στις μητέρες, η πλειοψηφία τους ή το 31,0% είναι άνεργες ή ασχολούνται με οικιακά. Η διεθνής αναθεωρημένη ταξινόμηση των επαγγελμάτων σε 10 ομάδες σύμφωνα με την Στατιστική Υπηρεσία, χρησιμοποιώντας τριψήφιους αναλυτικούς κωδικούς, γίνεται σαφώς για λόγους συγκρισιμότητας, αλλά απαιτεί πληροφοριακά στοιχεία που δεν μπορούσαν στην παρούσα μελέτη να συλλεχθούν (π.χ. συνδυασμός επαγγέλματος με επίπεδο σπουδών, όπως νοσηλευτές ΑΕΙ ή ΤΕΙ). Η διαμόρφωση λοιπόν των κατηγοριών του πίνακα 2 έγινε απλά για περιγραφικούς λόγους και λόγω της ασάφειας τους δεν χρησιμοποιείται επιπλέον.

Πίνακας 2. Περιγραφικά χαρακτηριστικά των γονέων των 200 φοιτητών και φοιτητριών της έρευνας.

	Μορφωτικό επίπεδο			
	Πατέρα		Μητέρας	
	v	%	v	%
Καθόλου σχολείο / Μερικές τάξεις του Δημοτικού	9	4,5	1	0,5
Απόφοιτος Δημοτικού	18	9,0	18	9,0
Απόφοιτος Γυμνασίου	25	12,5	30	15,0
Απόφοιτος Λυκείου	56	28,0	67	33,5
Απόφοιτος Ανώτερης Εκπαίδευσης	33	16,5	29	14,5
Απόφοιτος Ανώτατης Εκπαίδευσης	46	23,0	46	23,0
Κάτοχος Μεταπτυχιακού/ Διδακτορικού	13	6,5	9	4,5
	Επάγγελμα			
	Πατέρα		Μητέρας	
	v	%	v	%
γεωργός, κτηνοτρόφος	28	14,0	4	2,0
εργάτης, οικοδόμος, καθαρίστρια κλπ	9	4,5	3	1,5
δημόσιος υπάλληλος, σώματα ασφαλείας	40	20,0	42	21,0

ιδιωτικός υπάλληλος	15	7,5	30	15,0
ελεύθερος επαγγελματίας	76	38,0	51	25,5
συνταξιούχος	26	13,0	8	4,0
άνεργος/η, οικιακά	6	3,0	62	31,0

Έλεγχοι χ^2 μεταξύ γονέων (Fisher-Freeman-Halton exact).

Στον **πίνακα 2.1**, παρουσιάζεται το μορφωτικό επίπεδο των γονιών ως προς το ίδρυμα προέλευσης των φοιτητών και φοιτητριών. Γενικά, παρατηρείται διαφοροποίηση του επιπέδου μόρφωσης και στους δύο γονείς ως προς το ίδρυμα, καθώς σημαντικά περισσότεροι γονείς φοιτητών και φοιτητριών του Πανεπιστημίου Κρήτης φαίνεται να έχουν υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης ($p < 0.05$).

Πίνακας 2.1. Περιγραφικά χαρακτηριστικά των γονέων των 200 φοιτητών και φοιτητριών της έρευνας ως προς το ίδρυμα φοίτησης.

	Μορφωτικό επίπεδο			
	Πατέρα		Μητέρα	
	ΤΕΙ Κρήτης, v=100	Πανεπιστήμιο Κρήτης, v=100	ΤΕΙ Κρήτης, v=100	Πανεπιστήμιο Κρήτης, v=100
	%		%	
Καθόλου σχολείο / Μερικές τάξεις του Δημοτικού	8,0	1,0	1,0	0,0
Απόφοιτος Δημοτικού	10,0	8,0	9,0	9,0
Απόφοιτος Γυμνασίου	16,0	9,0	22,0	8,0
Απόφοιτος Λυκείου	35,0	21,0	40,0	27,0
Απόφοιτος Ανώτερης Εκπαίδευσης	16,0	17,0	13,0	16,0
Απόφοιτος Ανώτατης Εκπαίδευσης	13,0	33,0	13,0	33,0
Κάτοχος Μεταπτυχιακού/ Διδακτορικού	2,0	11,0	2,0	7,0
<i>p</i> -value	<0.001		0.001	

Έλεγχοι χ^2 (Fisher-Freeman-Halton exact).

6.2. Απόψεις για την ισότητα και τους ρόλους των δύο φύλων

Στον **πίνακα 3** καταγράφονται οι απόψεις για την ισότητα των δύο φύλων σε σχέση με βασικά χαρακτηριστικά των φοιτητών και φοιτητριών και συγκεκριμένα ως προς την ερώτηση «*Πιστεύεις ότι πρέπει να υπάρχει ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα;*». Σημαντικά χαμηλότερο ποσοστό φοιτητών έναντι των φοιτητριών απαντούν καταφατικά (48,5% έναντι 84,8%, αντίστοιχα, $p < 0.001$), ενώ σημαντικά περισσότεροι φοιτητές του Πανεπιστημίου Κρήτης έναντι εκείνων του ΤΕΙ Κρήτης απαντούν καταφατικά (73,0% έναντι 60,0%, αντίστοιχα, $p = 0.033$). Ωστόσο, ως προς την ηλικία και το έτος σπουδών δεν βρίσκονται διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις των φοιτητών και φοιτητριών. Ανάλογα για την ερώτηση «*Αν ξαναγεννιόσουν θα προτιμούσες να ήσουν άνδρας ή γυναίκα;*», σημαντικά υψηλότερο ποσοστό φοιτητών θα επιθυμούσε να γεννηθεί ξανά άνδρας έναντι των φοιτητριών που απαντούν ότι θα ήθελαν να γεννηθούν ξανά γυναίκες (96,0% έναντι 88,9%, αντίστοιχα, $p < 0.001$).

Πίνακας 3. Απόψεις για την ισότητα των δύο φύλων σε σχέση με βασικά χαρακτηριστικά των φοιτητών και φοιτητριών.

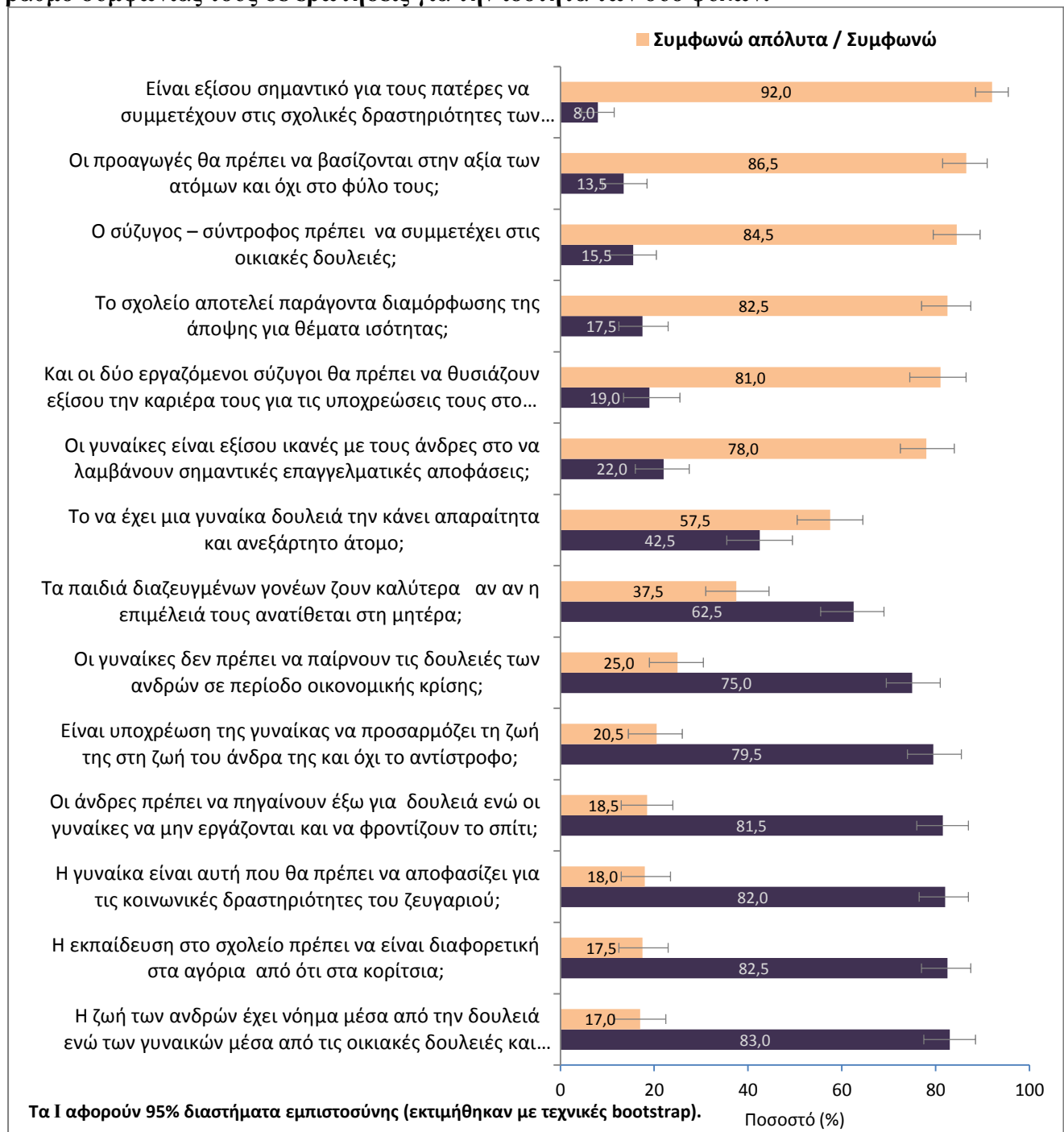
		<i>Πιστεύεις ότι πρέπει να υπάρχει ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα;</i>			p-value
		Ναι	Ναι, αλλά όχι σε όλα τα θέματα	Όχι	
		%			
Φύλο	<i>φοιτητές</i>	48,5	40,6	10,9	<0,001
	<i>φοιτήτριες</i>	84,8	11,1	4,0	
Ηλικία, χρόνια	<i>18-20</i>	65,9	22,7	11,4	0,631
	<i>21-23</i>	68,9	23,3	7,8	
	<i>24-26</i>	66,7	31,1	2,2	
	<i>27+</i>	57,1	33,3	9,5	
Ίδρυμα	<i>Πανεπιστήμιο Κρήτης</i>	73,0	18,0	9,0	0,033
	<i>ΤΕΙ Κρήτης</i>	60,0	34,0	6,0	
Έτος σπουδών	<i>1^ο</i>	61,1	33,3	5,6	0,580
	<i>2^ο</i>	73,3	13,3	13,3	
	<i>3^ο</i>	70,4	20,4	9,3	
	<i>4^ο</i>	63,0	26,1	10,9	
	<i>5^ο+</i>	65,7	31,3	3,0	

		<i>Αν ξαναγεννιόσουν θα προτιμούσες να ήσουν άνδρας ή γυναίκα;</i>		
		Ανδρας	Γυναίκα	
		%		p-value
Φύλο	φοιτητές	96,0	4,0	<0,001
	φοιτήτριες	11,1	88,9	

Έλεγχος χ^2 .

Στο **σχήμα 2** δίνεται ιεραρχικά η κατανομή των απαντήσεων των φοιτητών και φοιτητριών (αν συμφωνούν ή διαφωνούν) σε ερωτήσεις για την ισότητα των δύο φύλων. Το 92,0% των φοιτητών και φοιτητριών συμφωνούν στο ερώτημα «Είναι εξίσου σημαντικό για τους πατέρες να συμμετέχουν στις σχολικές δραστηριότητες των παιδιών τους, όσο και οι μητέρες» και έπεται με 86,5% το «Οι προαγωγές θα πρέπει να βασίζονται στην αξία των ατόμων και όχι στο φύλο τους» ή το 84,5% στο «Ο σύζυγος – σύντροφος πρέπει να συμμετέχει στις οικιακές δουλειές». Αντίθετα, το 83,0% διαφωνούν στο ερώτημα «Η ζωή των ανδρών έχει νόημα μέσα από την δουλειά, ενώ των γυναικών μέσα από τις οικιακές δουλειές και την ανατροφή των παιδιών» ή το 82,5% στο ότι «Η εκπαίδευση στο σχολείο πρέπει να είναι διαφορετική στα αγόρια από ότι στα κορίτσια».

Σχήμα 2. Ιεραρχική κατανομή απαντήσεων των φοιτητών και φοιτητριών στο βαθμό συμφωνίας τους σε ερωτήσεις για την ισότητα των δύο φύλων.

Η εκτίμηση των συντελεστών συσχετίσεων κατά Spearman των βασικών χαρακτηριστικών των φοιτητών και φοιτητριών και του βαθμού συμφωνίας/διαφωνίας σε ερωτήσεις σχετικά με την ισότητα των δύο φύλων, δίνεται στον **πίνακα 4**. Στο σύνολο σχεδόν των ερωτήσεων διαπιστώνεται ότι το φύλο σχετίζεται σημαντικά (θετικά ή αρνητικά) με το βαθμό συμφωνίας/διαφωνίας στις ερωτήσεις που απάντησαν οι συμμετέχοντες, ενώ σποραδικά ισχύει το ίδιο και για τη σχολή φοίτησης (Πανεπιστήμιο Κρήτης ή ΤΕΙ Κρήτης). Η μεγαλύτερη συσχέτιση του φύλου εκτιμήθηκε στην ερώτηση «*Οι γυναίκες είναι εξίσου ικανές με τους άνδρες στο να λαμβάνουν σημαντικές επαγγελματικές αποφάσεις*», καθώς οι φοιτήτριες είναι εκείνες που συμφωνούν σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό ($r=-0.586$, $p<0.05$), ενώ στην ερώτηση «*Είναι υποχρέωση της γυναίκας να προσαρμόζει τη ζωή της στη ζωή του άνδρα της και όχι το αντίστροφο*» οι φοιτήτριες φαίνεται να διαφωνούν σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό ($r=0.490$, $p<0.05$), όπως και στην ερώτηση «*Οι άνδρες πρέπει να πηγαίνουν έξω για δουλειά, ενώ οι γυναίκες να μην εργάζονται και να φροντίζουν το σπίτι*» ($r=0.476$, $p<0.05$). Επιπλέον, οι φοιτητές και φοιτήτριες των σχολών του ΤΕΙ Κρήτης, διαφωνούν σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό ότι «*Το σχολείο αποτελεί παράγοντα διαμόρφωσης της άποψης για θέματα ισότητας*» ($r=0.202$, $p<0.05$) ή στο ότι «*Και οι δύο εργαζόμενοι σύζυγοι θα πρέπει να θυσιάζουν εξίσου την καριέρα τους για τις υποχρεώσεις τους στο σπίτι*» ($r=0.199$, $p<0.05$).

Πίνακας 4. Συντελεστές συσχέτισης κατά Spearman βασικών χαρακτηριστικών των φοιτητών και φοιτητριών και του βαθμού συμφωνίας/διαφωνίας σε ερωτήσεις σχετικά με την ισότητα των δύο φύλων.

	Φύλο	Ηλικία	Σχολή	Έτος σπουδών
	r-Spearman			
<i>Το να έχει μια γυναίκα δουλειά την κάνει απαραίτητα και ανεξάρτητο άτομο;</i>	-0,171*	-0,038	-0,023	-0,004
<i>Η εκπαίδευση στο σχολείο πρέπει να είναι διαφορετική στα αγόρια από ότι στα κορίτσια;</i>	0,100	0,075	0,008	0,136
<i>Το σχολείο αποτελεί παράγοντα διαμόρφωσης της άποψης για θέματα ισότητας;</i>	-0,148*	0,059	0,202*	0,102
<i>Είναι εξίσου σημαντικό για τους πατέρες να συμμετέχουν στις σχολικές δραστηριότητες των παιδιών τους, όσο και οι μητέρες;</i>	-0,294*	-0,137	0,020	-0,078
<i>Τα παιδιά διαζευγμένων γονέων ζουν καλύτερα αν η επιμέλειά τους ανατίθεται στη μητέρα;</i>	-0,107	-0,050	0,209*	0,015

<i>Οι άνδρες πρέπει να πηγαίνουν έξω για δουλειά ενώ οι γυναίκες να μην εργάζονται και να φροντίζουν το σπίτι;</i>	0,476*	-0,033	-0,052	-0,021
<i>Η ζωή των ανδρών έχει νόημα μέσα από την δουλειά ενώ των γυναικών μέσα από τις οικιακές δουλειές και την ανατροφή των παιδιών;</i>	0,442*	-0,100	-0,138	-0,084
<i>Ο σύζυγος – σύντροφος πρέπει να συμμετέχει στις οικιακές δουλειές;</i>	-0,392*	0,028	0,071	-0,019
<i>Και οι δύο εργαζόμενοι σύζυγοι θα πρέπει να θυσιάζουν εξίσου την καριέρα τους για τις υποχρεώσεις τους στο σπίτι;</i>	-0,284*	0,003	0,199*	0,010
<i>Είναι υποχρέωση της γυναίκας να προσαρμόζει τη ζωή της στη ζωή του άνδρα της και όχι το αντίστροφο;</i>	0,490*	0,007	-0,126	0,016
<i>Η γυναίκα είναι αυτή που θα πρέπει να αποφασίζει για τις κοινωνικές δραστηριότητες του ζευγαριού;</i>	-0,126	0,011	-0,133	-0,033
<i>Οι γυναίκες είναι εξίσου ικανές με τους άνδρες στο να λαμβάνουν σημαντικές επαγγελματικές αποφάσεις;</i>	-0,586*	-0,037	0,022	-0,015
<i>Οι προαγωγές θα πρέπει να βασίζονται στην αξία των ατόμων και όχι στο φύλο τους;</i>	-0,312*	-0,020	0,089	-0,073
<i>Οι γυναίκες δεν πρέπει να παίρνουν τις δουλειές των ανδρών σε περίοδο οικονομικής κρίσης;</i>	0,384*	-0,025	-0,021	0,083

Ο βαθμός συμφωνίας/διαφωνίας αφορά τη κλίμακα απαντήσεων: 1. Συμφωνώ απόλυτα, 2. Συμφωνώ, 3. Διαφωνώ, 4. Διαφωνώ απόλυτα.

Τα κατηγορικά χαρακτηριστικά αφορούν το φύλο (1. φοιτήτριες, 2. φοιτητές) και τη σχολή (1. Πανεπιστήμιο, 2. ΑΤΕΙ).

* p -value<0.05.

Σημειώνεται επίσης, και σύμφωνα με τον **πίνακα 5**, ότι το μορφωτικό επίπεδο των δύο γονέων δεν σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά ($p>0.05$) με καμία από τις διαβαθμίσεις των απαντήσεων που δίνουν οι φοιτητές και φοιτήτριες σχετικά με την ισότητα των δύο φύλων.

Πίνακας 5. Συντελεστές συσχέτισης κατά Spearman του μορφωτικού επιπέδου των γονέων των φοιτητών και φοιτητριών και του βαθμού συμφωνίας/διαφωνίας σε ερωτήσεις σχετικά με την ισότητα των δύο φύλων.

	Μορφωτικό επίπεδο πατέρα	Μορφωτικό επίπεδο μητέρας
	r-Spearman	
<i>Το να έχει μια γυναίκα δουλειά την κάνει απαραίτητα και ανεξάρτητο άτομο;</i>	-0,060	-0,068
<i>Η εκπαίδευση στο σχολείο πρέπει να είναι διαφορετική στα αγόρια από ότι στα κορίτσια;</i>	-0,055	-0,035

<i>Το σχολείο αποτελεί παράγοντα διαμόρφωσης της άποψης για θέματα ισότητας;</i>	-0,061	-0,032
<i>Είναι εξίσου σημαντικό για τους πατέρες να συμμετέχουν στις σχολικές δραστηριότητες των παιδιών τους, όσο και οι μητέρες;</i>	-0,035	0,038
<i>Τα παιδιά διαζευγμένων γονέων ζουν καλύτερα αν η επιμέλειά τους ανατίθεται στη μητέρα;</i>	-0,003	0,035
<i>Οι άνδρες πρέπει να πηγαίνουν έξω για δουλειά ενώ οι γυναίκες να μην εργάζονται και να φροντίζουν το σπίτι;</i>	-0,045	0,005
<i>Η ζωή των ανδρών έχει νόημα μέσα από την δουλειά ενώ των γυναικών μέσα από τις οικιακές δουλειές και την ανατροφή των παιδιών;</i>	-0,020	-0,012
<i>Ο σύζυγος – σύντροφος πρέπει να συμμετέχει στις οικιακές δουλειές;</i>	0,069	0,103
<i>Και οι δύο εργαζόμενοι σύζυγοι θα πρέπει να θυσιάζουν εξίσου την καριέρα τους για τις υποχρεώσεις τους στο σπίτι;</i>	-0,048	0,068
<i>Είναι υποχρέωση της γυναίκας να προσαρμόζει τη ζωή της στη ζωή του άνδρα της και όχι το αντίστροφο;</i>	-0,053	0,014
<i>Η γυναίκα είναι αυτή που θα πρέπει να αποφασίζει για τις κοινωνικές δραστηριότητες του ζευγαριού;</i>	0,076	0,075
<i>Οι γυναίκες είναι εξίσου ικανές με τους άνδρες στο να λαμβάνουν σημαντικές επαγγελματικές αποφάσεις;</i>	0,049	0,101
<i>Οι προαγωγές θα πρέπει να βασίζονται στην αξία των ατόμων και όχι στο φύλο τους;</i>	-0,051	-0,080
<i>Οι γυναίκες δεν πρέπει να παίρνουν τις δουλειές των ανδρών σε περίοδο οικονομικής κρίσης;</i>	-0,049	0,065

Ο βαθμός συμφωνίας/διαφωνίας αφορά τη κλίμακα απαντήσεων: 1. Συμφωνώ απόλυτα, 2. Συμφωνώ, 3. Διαφωνώ, 4. Διαφωνώ απόλυτα.

Το μορφωτικό επίπεδο αφορά: 1.Καθόλου σχολείο/Μερικές τάξεις του Δημοτικού, 2.Απόφοιτος Δημοτικού, 3.Απόφοιτος Γυμνασίου, 4.Απόφοιτος Λυκείου, 5.Απόφοιτος Ανώτερης Εκπαίδευσης, 6.Απόφοιτος Ανώτατης Εκπαίδευσης, 7.Κάτοχος Μεταπτυχιακού/Διδακτορικού.

Δεν βρέθηκαν σημαντικές συσχετίσεις σε επίπεδο $p < 0.05$.

Στους πίνακες 6 & 7 παρουσιάζονται οι ποσοστιαίες κατανομές σε απόψεις για το ρόλο των δύο φύλων στα πλαίσια της οικογένειας, ως προς το φύλο, την ηλικία των φοιτητών και φοιτητριών, το έτος σπουδών και τη Σχολή που φοιτούν. Στην ερώτηση λοιπόν για το «Ρόλο των δύο φύλων στα πλαίσια της οικογένειας» σημαντική διαφοροποίηση διαπιστώθηκε στις απαντήσεις που δίνουν μεταξύ τους οι φοιτητές και οι φοιτήτριες, καθώς σημαντικά υψηλότερο ποσοστό φοιτητών έναντι των φοιτητριών απάντησε «Ο πατέρας είναι η κεφαλή της οικογένειας και η μητέρα πρέπει να τον υποστηρίζει και να τον εξυπηρετεί εγκάρδια» (24,8% έναντι 9,1%, αντίστοιχα).

Το $p=0.003$ το οποίο εμφανίζει στατιστικά σημαντική διαφορά ($p>0.05$) αναφέρεται στον συσχετισμό που έγινε ανάμεσα στο «Ρόλο των δύο φύλων στα πλαίσια της οικογένειας» και το φύλο. Τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά δεν καθόριζαν σημαντικές διαφορές ($p>0.05$) στην κατανομή των απαντήσεων ως προς τις ερωτήσεις αυτές.

Πίνακας 6. Σχέση απόψεων για το ρόλο των δύο φύλων στα πλαίσια της οικογένειας, με το φύλο και την ηλικία των φοιτητών και φοιτητριών.

	Φύλο		Ηλικία, χρόνια			
	φοιτητές	φοιτήτριες	18-20	21-23	24-26	27+
Ρόλος των δύο φύλων στα πλαίσια της οικογένειας:	%					
Ο πατέρας είναι η κεφαλή της οικογένειας και η μητέρα πρέπει να τον υποστηρίζει και να τον εξυπηρετεί εγκάρδια.	24,8	9,1	15,9	14,4	17,8	28,6
Ο πατέρας έχει τις δικές του υποχρεώσεις και η μητέρα το ίδιο.	53,5	74,7	68,2	66,7	64,4	42,9
Ο πατέρας είναι πλήρως αποσιωμένος στην εργασία του ενώ η μητέρα στην οικογένεια.	5,9	1,0	2,3	3,3	4,4	4,8
Ο πατέρας φροντίζει ιδιαίτερα για τα θέματα της οικογένειας και η μητέρα είναι αφιερωμένη για να δημιουργήσει ένα ζεστό σπιτικό.	15,8	15,2	13,6	15,6	13,3	23,8
p-value	0,003		0,806			

Έλεγχοι χ^2 .

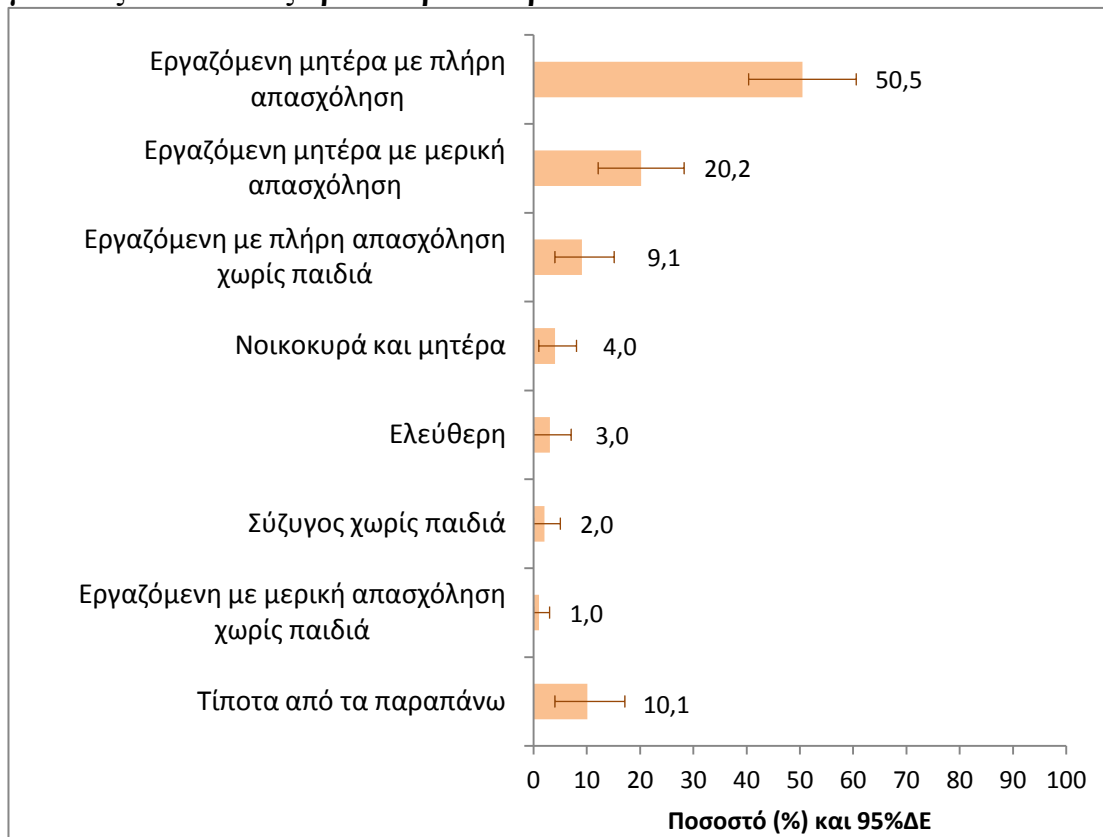
Πίνακας 7. Σχέση απόψεων για το ρόλο των δύο φύλων στα πλαίσια της οικογένειας, με τα έτη σπουδών και το εκπαιδευτικό ίδρυμα των φοιτητών και φοιτητριών.

	Έτος σπουδών					Εκπαιδευτικό ίδρυμα	
	1 ^ο	2 ^ο	3 ^ο	4 ^ο	5 ^ο +	Πανεπιστήμιο Κρήτης	ATEI Κρήτης
<i>Ρόλος των δύο φύλων στα πλαίσια της οικογένειας:</i>	%						
Ο πατέρας είναι η κεφαλή της οικογένειας και η μητέρα πρέπει να τον υποστηρίζει και να τον εξυπηρετεί εγκάρδια.	22,2	13,3	13,0	10,9	23,9	12,0	22,0
Ο πατέρας έχει τις δικές του υποχρεώσεις και η μητέρα το ίδιο.	66,7	66,7	70,4	71,7	52,2	71,0	57,0
Ο πατέρας είναι πλήρως αφοσιωμένος στην εργασία του ενώ η μητέρα στην οικογένεια.	-	6,7	3,7	2,2	4,5	3,0	4,0
Ο πατέρας φροντίζει ιδιαίτερα για τα θέματα της οικογένειας και η μητέρα είναι αφιερωμένη για να δημιουργήσει ένα ζεστό σπιτικό.	11,1	13,3	13,0	15,2	19,4	14,0	17,0
p-value	0,728					0,179	

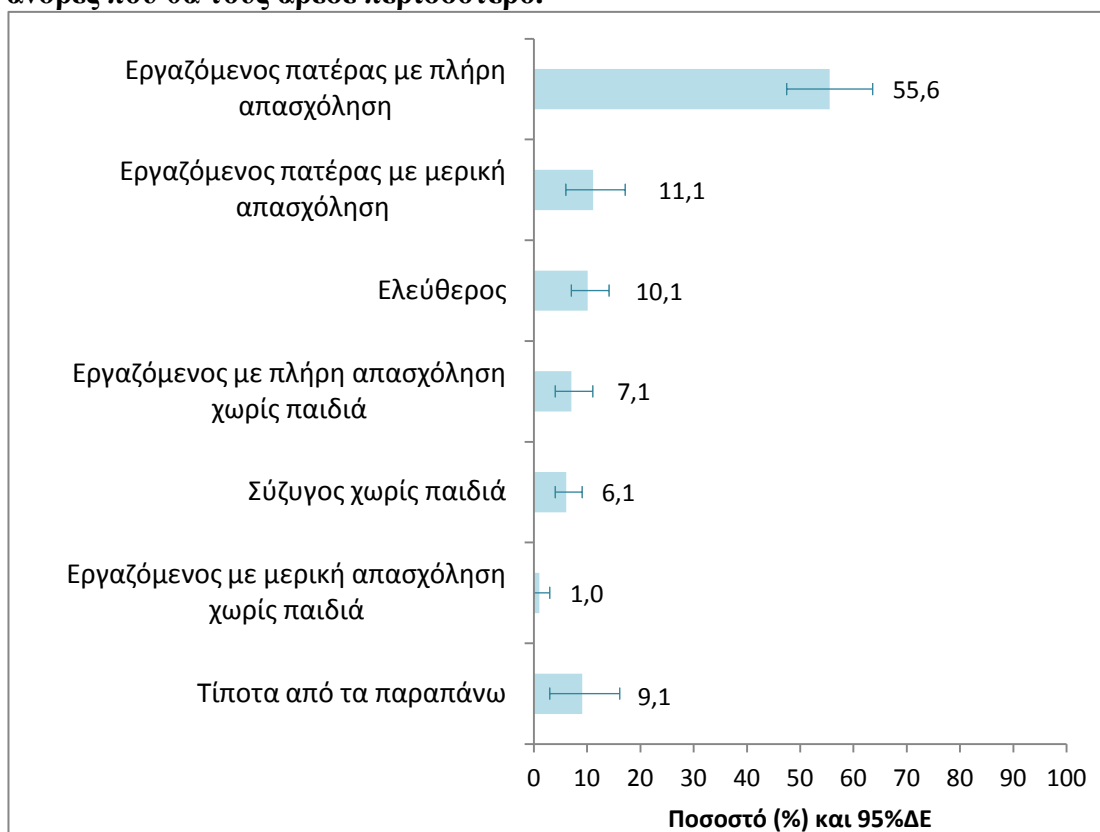
Έλεγχος χ^2 .

Στο **σχήμα 3**, διατυπώνονται οι απόψεις των φοιτητριών για το ρόλο τους ως γυναίκες και ποιος θα τους άρεσε περισσότερο. Σημαντικά υψηλότερο ποσοστό ή το 50,5% των φοιτητριών θα ήθελε ο ρόλος τους να είναι εργαζόμενη μητέρα με πλήρη απασχόληση. Αντίστοιχα, τις απόψεις των φοιτητών για το ρόλο τους ως άνδρες και ποιος θα τους άρεσε περισσότερο παρουσιάζεται στο **σχήμα 4**. Επίσης, σημαντικά υψηλότερο ποσοστό ή το 55,6% των φοιτητών θα ήθελε ο ρόλος τους να είναι εργαζόμενος πατέρας με πλήρη απασχόληση. Σημειώνεται ωστόσο ότι στις παραπάνω κατηγορίες (σχήματα 3 & 4) δεν βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές διαφορετικές απόψεις στους αντίστοιχους ρόλους μεταξύ φοιτητών και φοιτητριών (χ^2 έλεγχος, Fisher-Freeman-Halton exact, $p=0.061$).

Σχήμα 3. Ιεραρχική κατανομή απαντήσεων των φοιτητριών για το ρόλο τους σαν γυναίκες που θα τους άρεσε περισσότερο.

Σχήμα 4. Ιεραρχική κατανομή απαντήσεων των φοιτητών για το ρόλο τους σαν άνδρες που θα τους άρεσε περισσότερο.

Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες απάντησαν ακόμα σε ποια βαθμίδα της εκπαίδευσης απέκτησαν ή διαμόρφωσαν άποψη για την ισότητα των δύο φύλων (πίνακας 8). Δεν βρέθηκαν σημαντικές διαφοροποιήσεις ($p > 0.05$) ως προς τα διάφορα χαρακτηριστικά των φοιτητών και φοιτητριών, ωστόσο η πλειοψηφία των απαντήσεων καταδεικνύει τη Β΄βάθμια εκπαίδευση ως το χώρο που διαμορφώνει ανάλογες απόψεις.

Πίνακας 8. Σχέση εκπαίδευσης στην οποία διαμόρφωσαν άποψη για την ισότητα των δύο φύλων, με βασικά χαρακτηριστικά των φοιτητών και φοιτητριών.

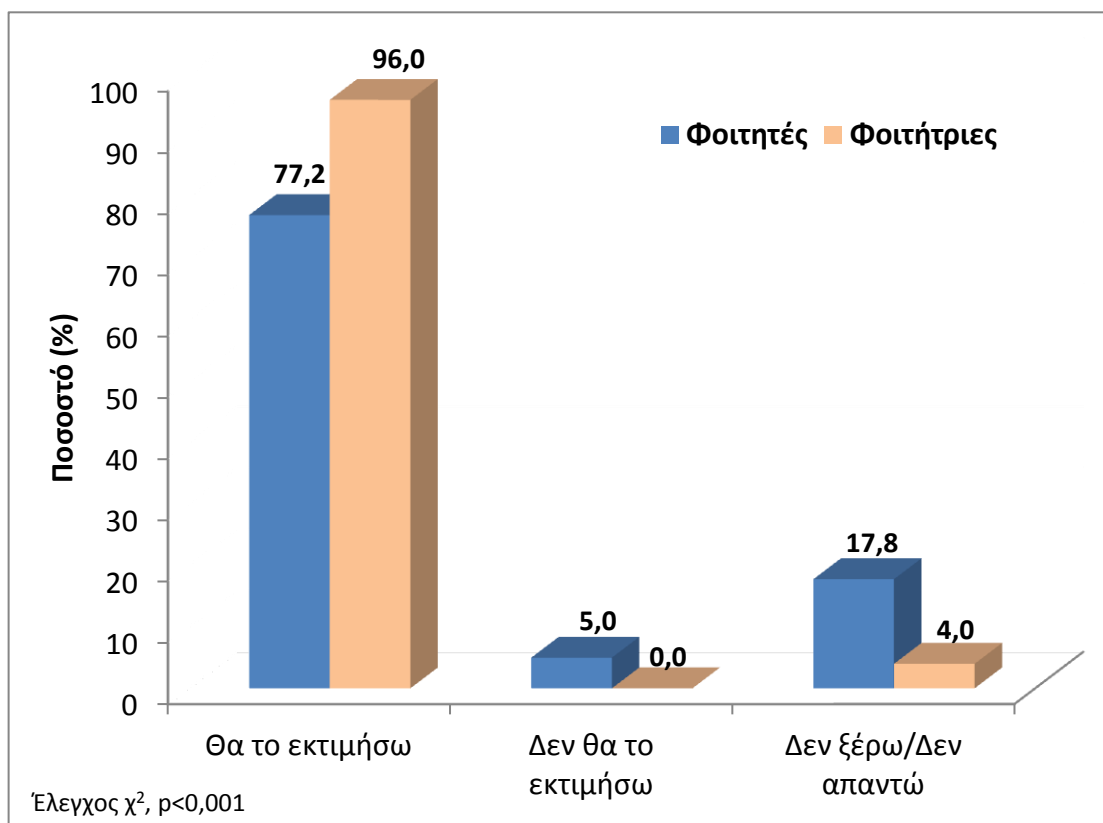
		Βαθμίδα της εκπαίδευσης στην οποία απέκτησαν άποψη για την ισότητα των φύλων			p-value
		Πρωτοβάθμια	Δευτεροβάθμια	Τριτοβάθμια	
		%			
Φύλο	<i>φοιτητές</i>	36,0	44,0	20,0	0,414
	<i>φοιτήτριες</i>	37,4	49,5	13,1	

Ηλικία, χρόνια	18-20	31,8	45,5	22,7	0,415
	21-23	33,7	50,6	15,7	
	24-26	48,9	35,6	15,6	
	27+	33,3	57,1	9,5	
Ίδρυμα	<i>Πανεπιστήμιο Κρήτης</i>	43,0	42,0	15,0	0,178
	<i>ΤΕΙ Κρήτης</i>	30,3	51,5	18,2	
Έτος σπουδών	1 ^ο	27,8	38,9	33,3	0,416
	2 ^ο	33,3	46,7	20,0	
	3 ^ο	37,0	55,6	7,4	
	4 ^ο	35,6	46,7	17,8	
	5 ^ο +	40,3	41,8	17,9	

Έλεγχοι χ^2 .

Η αντίδραση που θα έδειχναν οι φοιτητές και οι φοιτήτριες της έρευνας στην ερώτηση «Αν ακούσεις για κάποια οικογένεια στην οποία ο σύζυγος – σύντροφος βοηθάει πάντα την σύζυγο – σύντροφό του στις δουλειές του σπιτιού θα το εκτιμήσεις ή όχι» παρουσιάζεται στο **σχήμα 5**, ως προς το φύλο των φοιτητών και φοιτητριών. Σημαντικά υψηλότερο ποσοστό φοιτητριών έναντι των φοιτητών «θα εκτιμούσαν» ένα τέτοιο γεγονός (96,0% έναντι 77,2%, αντίστοιχα, $p < 0.001$).

Σχήμα 5. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση «Αν ακούσεις για κάποια οικογένεια στην οποία ο σύζυγος – σύντροφος βοηθάει πάντα την σύζυγο – σύντροφό του στις δουλειές του σπιτιού θα το εκτιμήσεις ή όχι;» ως προς το φύλο των φοιτητών και φοιτητριών.

Τέλος, στον **πίνακα 9** αποτυπώνεται η ανάλυση ιεραρχικής πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης της *πεποίθησης ότι πρέπει να υπάρχει ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα* με παράγοντες, όπως τα προσωπικά και δημογραφικά χαρακτηριστικών των φοιτητών και φοιτητριών. Στο αρχικό μοντέλο παλινδρόμησης, όπου συμπεριλαμβάνονται το φύλο, η ηλικία και η σχολή φοίτησης, φαίνεται ότι στη διαμόρφωση αυτής της πεποίθησης ότι πρέπει δηλαδή να υπάρχει ισότητα των δύο φύλων, οι φοιτήτριες συμφωνούν σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό ($b = -0.348$, $p < 0.001$). Στο δεύτερο μοντέλο παλινδρόμησης, όπου συμπεριλαμβάνεται και το μορφωτικό επίπεδο των δύο γονέων, εκτιμάται ότι οι φοιτήτριες εξακολουθούν να συμφωνούν σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό ($b = -0.364$, $p < 0.001$), ενώ πλέον φαίνεται να συμβάλλει στην πεποίθηση αυτή που εκφράζουν οι φοιτητές και οι φοιτήτριες, το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο των μητέρων ($r = -0.180$, $p = 0.031$). Πρακτικά λοιπόν, τεκμηριώνεται ότι το γυναικείο φύλο, αλλά και το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας

ασκούν σημαντικές επιδράσεις στη διαμόρφωση πεποιθήσεων που έχουν οι φοιτητές και οι φοιτήτριες για την ύπαρξη ισότητας μεταξύ φύλων.

Πίνακας 9. Ανάλυση ιεραρχικής πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης της πεποίθησης ότι πρέπει να υπάρχει ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα με παράγοντες χαρακτηριστικών των φοιτητών και φοιτητριών.

Παράγοντες παλινδρόμησης	1 ^ο μοντέλο			2 ^ο μοντέλο		
	Τυποποιημέν οι συντελεστές β (betas)	t	P- value	Τυποποιημέν οι συντελεστές β (betas)	t	P-value
Φύλο	-0,348	-5,15	<0,001	-0,364	-5,41	<0,001
Ηλικία	-0,053	-0,78	0,436	-0,067	-0,98	0,327
Σχολή	0,060	0,89	0,374	0,011	0,16	0,872
Μορφωτικό επίπεδο πατέρα				0,003	0,03	0,974
Μορφωτικό επίπεδο μητέρας				-0,180	-2,18	0,031
R^2		0,125			0,154	
R^2 adjusted		0,111			0,132	

Η εξαρτημένη παράμετρος της πεποίθησης ότι πρέπει να υπάρχει ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα, κατηγοριοποιείται σε τρεις κατηγορίες: 1. Ναι, 2. Ναι, αλλά όχι σε όλα τα θέματα, 3. Όχι. Στους ανεξάρτητους παράγοντες περιλαμβάνονται οι εξής κατηγορικοί: **φύλο** (φοιτητές, φοιτήτριες), **ηλικία** (1. 18-20, 2. 21-23, 3. 24-26, 4. 27+) και **η σχολή** (1. Πανεπιστήμιο, 2.ΤΕΙ).

6.3. Έλεγχος των ερευνητικών υποθέσεων ως προς τα αποτελέσματα

Σύμφωνα με το σκοπό της έρευνας, διατυπώθηκαν ερευνητικά ερωτήματα που μέσω της ανάλυσης που παρουσιάστηκε δίνουν εμπειριστατωμένες απαντήσεις. Πιο συγκεκριμένα:

Ερώτημα 1^ο: *Οι νέοι άνδρες και γυναίκες πιστεύουν στην ισότητα των δύο φύλων;:*

Τόσο από τον πίνακα 9 όσο και από τα σχήματα 2 και 5, έγινε φανερό ότι οι φοιτητές και φοιτήτριες αποδέχονται σε μεγάλο βαθμό ζητήματα ισότητας, ωστόσο όμως

υπάρχουν διαφορές μεταξύ τους, καθώς οι φοιτήτριες δείχνουν σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό μια σχετική ευαισθησία, κυρίως σε θέματα που αφορούν δικαιώματα και ευκαιρίες, την ισονομία και τις υποχρεώσεις που μπορεί να έχουν ως γονείς, σύζυγοι ή επαγγελματίες.

Ερώτημα 2^ο: *Όσο αυξάνονται τα χρόνια εκπαίδευσης των νέων, ανδρών και γυναικών, τόσο περισσότερο πιστεύουν στην ισότητα των δύο φύλων;*

Από τους πίνακες 4 και 6-9 αποδεικνύεται ότι τα χρόνια εκπαίδευσης των φοιτητών και φοιτητριών της παρούσας έρευνας, δεν σχετίζονται με τη διαμόρφωση απόψεων ή την έκφραση στερεοτυπικών αντιλήψεων για την ισότητα των δύο φύλων. Προς την ίδια κατεύθυνση ούτε η ηλικία τους φαίνεται να συμβάλλει θετικά ή αρνητικά σε ανάλογες απόψεις. Αντίθετα, η σχολή φοίτησης (Πανεπιστήμιο) φαίνεται να επιδρά περιστασιακά θετικά σε ορισμένες διατυπώσεις, χωρίς ωστόσο να καθορίζει απόλυτα σχέσεις μεταξύ φοίτησης και διαμόρφωσης απόψεων, στοιχείο όμως που μπορεί να εκτιμηθεί μόνο σε επίπεδο διαχρονικής μελέτης. Επαναλαμβάνεται ότι το φύλο εξακολουθεί να είναι και εδώ ο πιο ισχυρός παράγοντας θετικότερων στάσεων και απόψεων.

Ερώτημα 3^ο: *Οι απόψεις των νέων για την ισότητα των δύο φύλων σχετίζεται άμεσα με το μορφωτικό επίπεδο των γονέων τους;*

Αν και αρχικά φάνηκε σε επίπεδο μονομεταβλητών αναλύσεων από τον πίνακα 5 ότι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων δεν σχετίζεται με απόψεις και στάσεις για την ισότητα των δύο φύλων, σε πολυπαραγοντικό επίπεδο και από τον πίνακα 9 εκτιμήθηκε εν τέλει ότι η μόρφωση της μητέρας επιδρά σε σημαντικό βαθμό στην πεποίθηση των παιδιών τους (φοιτητές και φοιτήτριες) ότι πρέπει να υπάρχει ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα.

7^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ & ΣΥΖΗΤΗΣΗ

7.1. Συζήτηση

Ο ρόλος των δυο φύλων και ιδιαίτερα της γυναίκας, έχει μεταβληθεί ραγδαία τα τελευταία χρόνια στο σύνολο σχεδόν του αναπτυγμένου και αναπτυσσόμενου κόσμου. Στο δυτικό κόσμο, όπου για αιώνες «χτιζόταν» το γυναικείο πρότυπο, σε

κοινωνίες, όπως για παράδειγμα αυτή των ΗΠΑ, υπήρξαν ραγδαίες μεταβολές μέσα στο ελάχιστο χρονικό διάστημα των τελευταίων 30 ετών, καταργώντας στερεοτυπικούς θεσμικούς ρόλους σε κοινωνικές δομές με έντονες πολύ-πολιτισμικές διαφορές (Frieze et al, 2003; Russo, 1997). Ωστόσο, σε νεότερης ηλικίας άτομα, όπως είναι οι φοιτητικές κοινότητες, παραμένουν ασαφείς οι έννοιες της ισονομίας και ισοτιμίας μεταξύ των φύλων (Frieze et al, 2003; Hamberg & Johansson, 2006; Mensch et al, 2003).

Όπως αναπτύχθηκε ήδη στο πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας, η διαμόρφωση των απόψεων, των αντιλήψεων και των στάσεων για την ισότητα των δύο φύλων, αποτελεί μια μακρόχρονη και διαρκή διαδικασία που βρίσκει την αρχή της μέσα στα πλαίσια της οικογένειας και ενισχύεται μέσα από τις δομές της εκπαίδευσης και επηρεάζεται από εθνικές, θρησκευτικές και άλλες ειδικές καταστάσεις (Γρηγορίου και συν, 2011; Πετρουλάκη και συν, 2008; Fan & Marini, 2000; Pavlou & Vitsilaki, 2006). Η απήχηση των απόψεων της ισότητας είναι δε εξίσου σημαντική και πολυσύνθετη, αφού επηρεάζει βασικούς άξονες της κοινωνικής και ατομικής ζωής, με κύριο την ίδια την ποιότητά της. Μία περισσότερο ισότιμη στάση προς την ισότητα των φύλων και τον εκσυγχρονισμό ή την ανανέωση των πάλαι ποτέ διακριτών ρόλων ανδρών και γυναικών, πέραν του γεγονότος ότι θα συμβάλλουν καθοριστικά στην εξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας, επιπλέον προστατεύουν και τα μέλη της από αρνητικά, ανεπιθύμητα βιώματα, ενισχύοντας έτσι την ποιότητα ζωής όλων των μελών (Γρηγορίου και συν, 2011).

Η παρούσα μελέτη στηρίχθηκε ακριβώς στη θεώρηση ότι η συμβολή του φοιτητικού πληθυσμού στην εξάλειψη του φαινομένου των παραδοσιακών και διακριτών φυλετικών ρόλων, έγκειται στο γεγονός ότι αφορά νεανικά άτομα στα

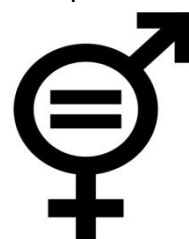
οποία η ίδια η εκπαίδευσή τους δίνει προσωπικά ευκαιρίες ανέλιξης και εξέλιξης. Επιπλέον όμως, η διαμόρφωση ιδεών αλλά και ο ρόλος που θα έχουν μετέπειτα οι νέοι αυτοί άνθρωποι, καθορίζουν τον παρεμβατικό τους ρόλο στην εκμάθηση των επόμενων γενεών, στην προαγωγή της κριτικής σκέψης, του σεβασμού, της ισονομίας και ισοτιμίας μέσα στον εργασιακό χώρο, στον ίδιο τον επαγγελματικό προσανατολισμό, στο θεσμό της οικογένειας και στην κοινωνική/προσωπική τους ζωή (Γρηγορίου και συν, 2011; Μοσχοβάκου και συν, 2008; Gere & Helwig, 2012; Rosenberg et al, 1998; World Health Organization, 1998; Zeyneloglu & Terzioglu, 2011).

Η έρευνα της παρούσας εργασίας, αποτυπώνοντας απόψεις και στάσεις τη χρονική στιγμή που διεξήχθη (ως συγχρονική έρευνα), κατέδειξε αξιόλογα στοιχεία για αυτή τη συμπεριφορά και τις στάσεις/απόψεις που έχουν οι φοιτητές τμημάτων σπουδών του Πανεπιστημίου και του ΤΕΙ Κρήτης. Αρχικά, έγινε φανερό ότι αποδέχονται σε ένα ευρύ και γενικό πλαίσιο την ισότητα των δύο φύλων, ωστόσο οι φοιτήτριες είναι εκείνες που δείχνουν σε μεγαλύτερο βαθμό μια σχετική ευαισθησία για θέματα δικαιωμάτων και ευκαιριών, ισονομίας και υποχρεώσεων στον ενεργό ρόλο τους ως γονείς, σύζυγοι ή επαγγελματίες. Οι Γρηγορίου και συν. (2008) αντίστοιχα, πραγματοποίησαν μελέτη σε 396 φοιτητές και φοιτήτριες τμημάτων φυσικής αγωγής και αθλητισμού, καθώς και δημοτικής εκπαίδευσης. Σκοπός τους ήταν η διερεύνηση κατά πόσο το φύλο των συμμετεχόντων, το γνωστικό τους υπόβαθρο και το έτος φοίτησης επηρεάζουν τις στάσεις τους προς την ισότητα των δύο φύλων. Χρησιμοποιώντας ψυχομετρικά ελεγμένη και σταθμισμένη κλίμακα στάσεων 25 ερωτήσεων, διαπίστωσαν ότι οι γυναίκες έχουν σημαντικά υψηλότερη κλίμακα βαθμολογίας, που καταδεικνύει θετικότερη στάση προς την ισότητα των δυο φύλων. Επιπλέον, εκτιμήθηκε σημαντική διαφορά μεταξύ τμημάτων σπουδών, αλλά καμία σημαντική επίδραση του έτους σπουδών. Όπως ακριβώς λοιπόν και στην παρούσα έρευνα, οι Γρηγορίου και συν. (2008) παρά το γεγονός ότι μελέτησαν διαφορετικό φοιτητικό πληθυσμό, έδειξαν το αυτονόητο, ότι δηλαδή οι φοιτήτριες έχουν θετικότερες στάσεις, ενώ το έτος φοίτησης δεν είναι ικανό να διαμορφώσει διαφορετικές απόψεις. Αυτό το τελευταίο προφανώς συμβαίνει είτε α) λόγω του νεαρού της ηλικίας τους είτε β) λόγω των εκπαιδευτικών τους εμπειριών που ίσως να μην είναι έντονες και

εμφανείς μέσω της υπάρχουσας εκπαιδευτικής διαδικασίας σε τμήματα που φοιτούν, σε συνδυασμό με τη μη ύπαρξη ανάλογων θεματικών μαθημάτων. Εξάλλου τα πρότυπα των φυλετικών ρόλων μεταβιβάζονται στα πλαίσια της οικογένειας και του ευρύτερου περιβάλλοντος, από την προσχολική ακόμη ηλικία, καθώς στη διάρκεια του σχολείου τα πρότυπα ενισχύονται και γίνονται θέσεις και στάσεις ζωής (Πούτης, 2008).

Ανάλογα, η έκφραση θετικότερων στάσεων από τις φοιτήτριες για το ρόλο τους ως γυναίκες, βρέθηκε προς την ίδια κατεύθυνση σε αρκετές άλλες μελέτες, καθώς συμφωνούσαν λιγότερο από τους άνδρες φοιτητές για τον παραδοσιακό ρόλο που τους αποδίδεται έως και σήμερα (Keith & Jacqueline, 2002; Kimberly & Mahaffy, 2002; Trommsdorff & Iwawaki, 1989). Τέτοιες μελέτες έχουν λάβει χώρα σε παραδοσιακές κοινωνίες, όπως για παράδειγμα σε περιοχές της Τουρκίας. Οι Zeyneloglu & Terzioglu (2011) σε έρευνά τους σε φοιτητές για τη στάθμιση εργαλείου μέτρησης έκφρασης των ρόλων που μπορούν να έχουν οι άνδρες και γυναίκες, αναφέρουν ότι ήδη στην Τουρκία οι φοιτήτριες εκφράζουν μια πιο ισότιμη οπτική για το ρόλο των δύο φύλων. Οι ρόλοι που αποδίδονται σε γυναίκες και άνδρες στην κοινωνική τους ζωή υποβαθμίζουν αυτομάτως τις γυναίκες σε δεύτερη θέση προτάσσοντας το μοντέλο ανισότητας, ευνοώντας τους άνδρες περισσότερο από τις γυναίκες, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια αρνητική διάκριση σε βάρος των γυναικών. Οι γυναίκες λοιπόν, ευρισκόμενες σε μειονεκτική θέση, αναγνωρίζουν το μοντέλο της ανισότητας, αφού διακρίσεις αντιμετωπίζουν στον τομέα της εργασίας/ευκαιριών, στη λήψη αποφάσεων, στην ελευθερία της επιλογής, στα οφέλη για την υγεία, ακόμη και στη μισθοδοσία για ίδιο επάγγελμα, στην εκπαίδευση, και την επιλογή της σταδιοδρομίας ή του επαγγελματικού προσανατολισμού. Όλοι αυτοί οι παράγοντες που ανήκουν στο μοντέλο ανισότητας φαίνεται λοιπόν να ρίχνουν κατ' εξακολούθηση νερό στο μύλο της κοινωνικής ανισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών (Akin & Demirel, 2003; World Health Organization, 1998; Zeyneloglu & Terzioglu, 2011).

Μια άλλη παράμετρος που ήδη έχει εκτιμηθεί από την παρούσα μελέτη και αφορά την επίδραση στη διαμόρφωση στάσεων, απόψεων ή στερεοτύπων για την ισότητα των φύλων είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων. Μέσω πολυπαραγοντικής ανάλυσης και λαμβάνοντας υπόψη παραμέτρους που επιδρούν σύμφωνα με τη βιβλιογραφία στη διαμόρφωση προτύπων, στάσεων, απόψεων ή

συμπεριφορών μεταξύ φύλων, είναι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων των φοιτητών. Έχει βρεθεί ότι τα άτομα των οποίων οι γονείς είναι μορφωμένοι και έχουν υψηλότερη κοινωνικοοικονομική κατάσταση τείνουν να εκφράζουν πιο ισότιμες απόψεις για το ρόλο των δύο φύλων, περνώντας ταυτόχρονα στα παιδιά τους ανάλογες απόψεις (Kulik, 2002). Ο Zhang (2006) μελέτησε σε 470 Κινέζους φοιτητές 17-26 ετών, τη σχέση που έχουν τα πρότυπα που έχουν διαμορφώσει οι φοιτητές για την ισοτιμία των φύλων, με το ίδιο το φύλο τους, την ηλικία, την εκπαίδευση και το επάγγελμα των γονέων τους, την αναμενόμενη ηλικία γάμου ή τη γέννηση παιδιού, το επιθυμητό μέγεθος οικογένειας, τις επιλογές καριέρας και την προτίμηση σεξουαλικών σχέσεων. Στην προσπάθεια αυτή το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, σε αντίθεση με την παρούσα μελέτη, δεν σχετιζόταν σημαντικά με τη διαμόρφωση απόψεων και προτύπων των φοιτητών, ενώ η ηλικία τους σχετιζόταν θετικά με την ανάπτυξη στερεοτυπικών προτύπων (Zhang, 2006). Σημειώνεται όμως, πως διαχρονικά έχει παρατηρηθεί πως από την εφηβεία προς την ενηλικίωση υπάρχει θετικότερη μεταβολή των προτύπων ισοτιμίας επηρεαζόμενα πάντα από την οικογενειακή δομή και τη γονική μόρφωση (Anila, 1992; Fan & Marini, 2000). Γενικά όμως, το επίπεδο μόρφωσης της μητέρας έχει αναφερθεί βιβλιογραφικά ότι δύναται να επηρεάσει και να διαμορφώσει πρότυπα συμπεριφοράς λόγω της ιδιαίτερης σχέσης με τη μητέρα που έχουν τα παιδιά, αλλά και λόγω της θέσης της σε λιγότερο παραδοσιακές κοινωνίες (Ex Jan & Janssens, 1998), όπως ακριβώς συμβαίνει με τη μόρφωση του πατέρα στη διαμόρφωση στάσεων από τις εργαζόμενες θυγατέρες τους σε πιο παραδοσιακές κοινωνίες (Anila, 1992).

Επιπλέον, άλλη παράμετρος που όμως δεν ήταν εφικτό να εκτιμηθεί από την παρούσα μελέτη λόγω ομοιογένειας του γεωγραφικού χώρου και πληθυσμού μελέτης, αφορά την επίδραση στη διαμόρφωση στάσεων, απόψεων ή στερεοτύπων για την ισότητα των φύλων από τις υπάρχουσες θρησκευτικές πεποιθήσεις. Ήδη αναφέρθηκε σε προηγούμενη παράγραφο η περίπτωση πιο κλειστών κοινωνιών από τις δυτικές, όπως η Τουρκία στις οποίες η έκφραση θρησκευτικότητας ή γενικά της προσευχής σε ανοικτούς θρησκευτικούς χώρους προσδίδει παραδοσιακά περιορισμούς στο γυναικείο φύλο. Ωστόσο, μελέτη των Frieze et al. (2003) σε δείγματα 3452 φοιτητών από τις ΗΠΑ, τη Σλοβενία και την Κροατία, επιχείρησε τον προσδιορισμό των προτύπων που έχουν οι φοιτητές για το ρόλο των δυο φύλων, μέσω δύο

κλιμάκων μέτρησης. Οι άνδρες φοιτητές, όπως ήταν αναμενόμενο βρέθηκαν με λιγότερο ισότιμα ή περισσότερο σεξιστικά πρότυπα, ενώ εκείνοι με πιο συχνή παρουσία σε θρησκευτικές ακολουθίες και τελετές κατείχαν περισσότερο σεξιστικά πρότυπα. Οι Κροάτες φοιτητές βρέθηκαν παράλληλα με τα λιγότερο ισότιμα πρότυπα στο ρόλο των δύο φύλων, ενώ οι συγγραφείς ήλεγξαν ακόμη αν υπάρχει αλλαγή των προτύπων αυτών κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι δεν υπήρξε κάποια σημαντική μεταβολή στα πρότυπα των φοιτητών κατά τη διάρκεια των ετών σπουδών, στοιχείο με το οποίο συμφωνεί και η παρούσα μελέτη με τους φοιτητές του Πανεπιστημίου Κρήτης και ΤΕΙ Κρήτης.

Πλέον των συγκρίσεων και συζητήσεων των ευρημάτων της παρούσας μελέτης με τη βιβλιογραφία θα πρέπει να τονιστούν ορισμένα μεθοδολογικά μειονεκτήματα της παρούσας έρευνας. Η έρευνα βασίστηκε αρχικά σε ένα εργαλείο μέτρησης που δεν αποτελεί σταθμισμένη κλίμακα, ενώ έχουν ήδη αναπτυχθεί σε διεθνές επίπεδο με σημαντικότερες τη Sex-Role Egalitarianism Scale BB, την Gender Roles Attitude Scale – GRAS, τη Gender Role Egalitarian Attitude Test – GREAT ή η Attitudes Towards Women Scale – AWS (Γρηγορίου και συν, 2011; Zeyneloglu & Terzioglu, 2011;

Zhang, 2006; Chang, 1999). Στη σύγκριση επομένως, των ευρημάτων παρά την ασυμφωνία με τις ήδη σταθμισμένες και πολιτισμικά προσαρμοσμένες κλίμακες, αποδίδεται ένας βαθμός εγκυρότητας, λόγω ακριβώς της συμφωνίας των ευρημάτων της παρούσας μελέτης με άλλες διεθνείς. Άλλο σημείο είναι ότι η χώρα μας διέρχεται μια βαθύτατη οικονομική και κοινωνική κρίση που από μόνη της δεν επιτρέπει την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων μέσω ερευνών πεδίου. Οι νέοι άνθρωποι ζουν συνεχώς υπό καθεστώς ανασφάλειας, κυρίως για την επαγγελματική τους αποκατάσταση, όπου κάθε εμπόδιο όπως η αδυναμία ολοκλήρωσης σπουδών, η απομάκρυνση από την οικογένειά τους με δεδομένα τα προβλήματα επιβίωσης, η ορθότητα της επιλογής για τις σπουδές που ακολουθούν, η υποβάθμιση της δημόσιας και δωρεάν παιδείας, είναι μόνο μερικά σημεία που επηρεάζουν σαφώς το ρόλο των φύλων, τις ευκαιρίες που έχουν αμφότερα και τις προοπτικές τους. Ανάλογα λοιπόν, η έκφρασή τους για το ρόλο των δύο φύλων απαιτεί τη διαχρονική σύγκριση, είτε αναδρομικά με άλλες μελέτες, είτε προοπτικά στο εγγύς μέλλον και εφόσον οι συνθήκες στη χώρα βελτιωθούν.

7.2. Ο ρόλος των κοινωνικών λειτουργών σε σχέση με τα στερεότυπα

Συνεκτιμώντας όσα αναφέρθηκαν στην παρούσα εργασία, οι κοινωνικοί λειτουργοί, όπως και όλοι οι επαγγελματίες υγείας οφείλουν να είναι πλήρως απαλλαγμένοι από στερεοτυπικές αντιλήψεις και διαχωριστικές γραμμές που καθιστούν αδύνατη την εφαρμογή πλαισίων φροντίδας υγείας του κοινωνικού συνόλου. Πρέπει να καταρτίζονται και να αποκτούν όλο και περισσότερα προσόντα, να αφομοιώνουν, να μεταδίδουν γνώσεις και να καλλιεργούν ικανότητες επαγγελματικής επάρκειας. Η συνεργασία με άλλους συναδέλφους τους επαγγελματίες υγείας στις υπηρεσίες διαχειριζόμενης φροντίδας, μπορεί να προάγει την ατομική και κοινοτική υγεία, ενώ γίνεται χρήση και διαχείριση πληροφοριών, πολιτισμικών αξιών, βελτίωση του συστήματος φροντίδας υγείας με επίκεντρο τον ίδιο τον άνθρωπο, χωρίς φυλετικές ή άλλες διακρίσεις. Ωστόσο, ο σεβασμός στην πολιτισμική, κοινωνική και ατομική ποικιλομορφία μπορεί να είναι βασικό αξίωμα όχι μονάχα στην παροχή φροντίδας υγείας στην οποία εκπαιδεύονται στα ανώτερα επίπεδα εκπαίδευσης οι νεότεροι άνθρωποι, αλλά βασικός άξονας της αρχικής εκπαίδευσης στη χώρα μας, όπου και διαμορφώνεται η ταυτότητα του ατόμου (Δεληγιάννη-Κουϊμτζή και συν, 2008).

7.3. Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση των αντιλήψεων για την ισότητα των δύο φύλων σε φοιτητικό πληθυσμό και συγκεκριμένα των απόψεων και των στερεοτυπικών αντιλήψεων που έχουν ενδεχομένως διαμορφώσει φοιτητές και φοιτήτριες ακαδημαϊκών τμημάτων του Πανεπιστημίου και του ΤΕΙ Κρήτης με έδρα το Ηράκλειο - Κρήτης. Γενικότερα, έγινε προσπάθεια να καταγραφεί κατά πόσον οι νέοι στη σύγχρονη εποχή αποδέχονται την ισότιμη σχέση μεταξύ ανδρών και γυναικών και εάν πράγματι υφίσταται η ισότητα εντός της ελληνικής κοινωνίας. Η γενική ανασκόπηση των ερευνητικών ερωτημάτων έδειξε ότι:

- Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες της παρούσας έρευνας φαίνεται να αποδέχονται σε ικανοποιητικό βαθμό ζητήματα ισότητας.

- Διαφορές σε απόψεις εντοπίζονται από τις φοιτήτριες, καθώς δείχνουν σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό μια σχετική ευαισθησία για θέματα δικαιωμάτων και ευκαιριών, ισονομίας και υποχρεώσεων στο ευρύτερο πλαίσιο που μπορεί να έχουν στο εγγύς μέλλον ως γονείς, σύζυγοι ή επαγγελματίες.
- Σχεδόν όλοι οι φοιτητές και φοιτήτριες της μελέτης συμφωνούν στο ότι *«είναι εξίσου σημαντικό για τους πατέρες να συμμετέχουν στις σχολικές δραστηριότητες των παιδιών τους, όσο και οι μητέρες»*, ενώ οι φοιτήτριες θα εκτιμούσαν σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό το ότι *«σε κάποια οικογένεια ο σύζυγος/σύντροφος βοηθάει πάντα τη σύζυγο/σύντροφο του στις δουλειές του σπιτιού»*.
- Τα χρόνια εκπαίδευσης ή η ηλικία των φοιτητών και φοιτητριών δεν σχετίζονται με τη διαμόρφωση απόψεων ή την έκφραση στερεοτυπικών αντιλήψεων και φαίνεται να μην συμβάλλουν θετικά ή αρνητικά σε ανάλογες απόψεις.
- Ωστόσο, η Πανεπιστημιακή σχολή φοίτησης φαίνεται περιστασιακά να επιδρά θετικά σε ορισμένες διατυπώσεις για την ισότητα χωρίς όμως να καθορίζει σχέσεις μεταξύ φοίτησης και διαμόρφωσης απόψεων, καθώς τέτοιος αιτιολογικός δεσμός εκτιμάται μόνο μέσω διαχρονικής μελέτης. Και στην περίπτωση αυτή το γυναικείο φύλο είναι και πάλι ο πιο ισχυρός παράγοντας έκφρασης θετικότερων στάσεων και απόψεων.
- Σε πολυπαραγοντικό επίπεδο το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας φαίνεται να επιδρά σε σημαντικό βαθμό στη διαμόρφωση της πεποίθησης των παιδιών τους (φοιτητές και φοιτήτριες) ότι πρέπει να υπάρχει ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα.

Από την έρευνα και μελέτη της παρούσας εργασίας σε φοιτητές και φοιτήτριες ακαδημαϊκών τμημάτων του Πανεπιστημίου Κρήτης και του ΤΕΙ Κρήτης με έδρα το Ηράκλειο - Κρήτης, τεκμηριώθηκε ότι οι νέοι αυτοί άνθρωποι πιστεύουν και ενστερνίζονται απόψεις για την ισότητα των δύο φύλων, ωστόσο αυτές οι απόψεις διαφέρουν μεταξύ φοιτητών και φοιτητριών, καθώς εκείνες αποδέχονται σε μεγαλύτερο βαθμό ζητήματα ισότητας, δείχνοντας ανάλογη ευαισθησία για θέματα δικαιωμάτων, ευκαιριών, ισονομίας ή υποχρεώσεων μελλοντικά ως γονείς, σύζυγοι ή επαγγελματίες. Επιπλέον, αν και τα χρόνια εκπαίδευσης ή η ηλικία των φοιτητών και φοιτητριών δεν σχετιζόταν με τη διαμόρφωση απόψεων και την έκφραση

στερεοτυπικών αντιλήψεων, η Πανεπιστημιακή σχολή φοίτησης φαίνεται περιστασιακά να επιδρά θετικά σε ορισμένες διατυπώσεις για την ισότητα, ενώ το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας αποτελεί το σημαντικότερο παράγοντα επίδρασης στη διαμόρφωση πεποιθήσεων των φοιτητών και φοιτητριών για την ύπαρξη ισότητας ανάμεσα στα δύο φύλα.

7.4. Κατάργηση των στερεοτύπων - Προτάσεις

Εκτός των διαπιστώσεων για την έκταση ή την έκβαση που μπορεί να έχει ο διαχωρισμός των φύλων και η δημιουργία στερεοτύπων για το ρόλο τους στη σύγχρονη εποχή, σημαντικό είναι για όλους, και ιδιαίτερα για τους επαγγελματίες υγείας (κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, νοσηλευτές, γιατρούς κ.λ.π.) να προλαμβάνουν και να μην θέτουν σε κίνδυνο τη σχέση φροντιστή – εξυπηρετούμενων. Η εκπαίδευση οφείλει να δίνει τα εφόδια κατάρτισης και ευελιξίας στους επαγγελματίες υγείας, αλλά πρωτίστως στον άνθρωπο πριν προσανατολιστεί επαγγελματικά. Οι προτάσεις έτσι, για δράσεις σε επίπεδο κοινότητας δεν σταματούν στο συνεχόμενα δυναμικό περιβάλλον της εποχής μας. Για παράδειγμα, το Μάρτιο του 2013 στο Ευρωκοινοβούλιο, αναγνωρίστηκε με ψήφισμα ότι συγκεκριμένες πολιτικές και νομοθετικές παρεμβάσεις είναι απαραίτητες για την αντιμετώπιση των στερεοτύπων των δύο φύλων στους βασικούς τομείς της εκπαίδευσης, στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, και στη διαφήμιση, που επηρεάζουν την αγορά εργασίας και τον τομέα των οικονομικών και πολιτικών αποφάσεων (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2013). Επιτακτική κρίθηκε λοιπόν, η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας, στα οικονομικά και πολιτικά κέντρα λήψης αποφάσεων, αναγνωρίζοντας ότι:

- Τα στερεότυπα για τα δύο φύλα στην Α'βάθμια και Β'βάθμια εκπαίδευση επηρεάζουν την αντίληψη των παιδιών και των νέων για το πώς οι άνδρες/γυναίκες πρέπει να συμπεριφέρονται. Άνδρες και γυναίκες δεν πρέπει να αντιπροσωπεύουν «παραδοσιακούς ρόλους» (αντίστοιχα ως προστάτης και φροντιστής της οικογένειας).
- Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και η διαφήμιση επηρεάζουν

τους νέους και ιδιαίτερα τους εφήβους με αρνητικά στερεότυπα των δύο φύλων, πλήττοντας την εμπιστοσύνη των γυναικών και την αυτοεκτίμησή τους. Αποτέλεσμα αποτελεί ο περιορισμός των φιλοδοξιών τους και η μείωση των επιλογών τους για μελλοντικές δραστηριότητες ή δυνατότητες και επιλογές σταδιοδρομίας.

Το Ευρωκοινοβούλιο λοιπόν, εκτιμά ότι πρέπει να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα στη ρίζα του, με λήψη μέτρων για τον τρόπο παρουσίασης των δύο φύλων στην εκπαίδευση, καθώς ΜΜΕ και διαφήμιση είναι κάποιοι από τους τομείς που επηρεάζουν άμεσα τη διαίωνιση των αρνητικών στερεοτύπων. Στην προσπάθεια εναντίον των ανισοτήτων, οι γυναίκες θα πρέπει να γνωρίζουν ότι υπάρχει ενεργός συμπαράσταση, δεν είναι μόνες τους και θα πρέπει να συμμετέχουν ενεργά και καθολικά και οι άνδρες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αβδέλα Ε. και Ψαρά Α. (1985) *Ο Φεμινισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, εκδόσεις: ΓΝΩΣΗ.
- Αγγέλου Δ. Ζορμπά Β. και Σαράφης Η. (2006) *Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Καβάλας Ευαισθητοποίηση Επιμορφωτών για θέματα Ισότητας*, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ευρωπαϊκή Ένωση
- Αθανασιάδου Χ. (2002) *Η Κοινωνική Θέση της Γυναίκας*. Απόσπασμα από τη διδακτορική διατριβή «*Νέες γυναίκες με πανεπιστημιακή μόρφωση και η συμφιλίωση της ιδιωτικής και της δημόσιας σφαίρας στο σχεδιασμό της ενήλικης ζωής*», Τμήμα Ψυχολογίας Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.
- Αλμπανίδης Ε. & Αυγερινός Α. κ.ά. (2011) *Από τα σπορ στην καθημερινή ζωή. Όλοι διαφορετικοί, όλοι ίσοι*, Εφαρμογή Προγραμμάτων που προωθούν την Ισότητα στην κοινωνία – Καλλιπάτειρα. Συντελεστές: Διευθυντής έκδοσης: Γραφείο Ολυμπιακής Παιδείας Υπ. Ε.Π.Θ. Κέλλης Η., προϊσταμένη: Παπαδοπούλου Α., Εικονογράφος: Κιουμουρτζόγλου Ι.
- Αποστολόπουλος Κ. (1998) *Μαθήματα Κοινωνιολογίας της οικογένειας*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- Αρτινοπούλου Β. (2010) *Η συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής. Προβλήματα της καθημερινότητας των οικογενειών και καλές πρακτικές*, Αναπλ. Καθηγήτρια Εγκληματολογίας Παντείου, Αντιπρύτανης Παντείου, **Εγκέφαλος**.
- Arnot M. (2004) *Διαδικασίες αναπαραγωγής του φύλου, εκπαιδευτική θεωρία και φεμινιστικές πολιτικές*, Αθήνα, εκδόσεις: Μεταίχμιο {πρόσβαση 28/7/2013}.
- Bourdieu P. (1996) *Η Ανδρική Κυριαρχία*, επιμέλεια Παναγιωτόπουλος Ν. Αθήνα: Δελφίνι.
- Γεώργας Δ., Κογκίδου Δ. και Τεπέρογλου Α. (2004), *Ζητήματα οικογενειακές πολιτικής: Θεωρητικές αναφορές και εμπειρικές αναζητήσεις*, Αθήνα: Gutenberg.

- Γκόβαρης, Χ., Νιώτη, Ν. και Σταμάτης, Π. (2003) *Προκαταλήψεις και στερεότυπα στο πολυπολιτισμικό νηπιαγωγείο: θέσεις για την αποδυνάμωσή τους από τη σκοπιά της Διαπολιτισμικής εκπαίδευσης*, Παιδαγωγικός λόγος.
- Γρηγορίου Σ, Χρόνι Σ, Χατζηγεωργιάδης Α, Ζουρμπάνος Ν, Θεοδωράκης Ι (2011). *Στάσεις ελλήνων φοιτητών και φοιτητριών προς την ισότητα των δύο φύλων*. Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή και τον Αθλητισμό, 9(1):14-23.
- Δαράκη Π. (1995) *Το Όραμα της Ισοτιμίας της Γυναίκας*, εκδόσεις: Καστανιώτη.
- Δαρβίρη Χ. (2009) *Μεθοδολογία Έρευνας στο Χώρο της Υγείας*, εκδόσεις: Π.Χ. Πασχαλίδης
- Δαφέρμος Β. (2005). *Κοινωνική στατιστική με το SPSS*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις ΖΗΤΗ.
- Δεληγιάννη Β. (1987) *Τα στερεότυπα για τους ρόλους των δύο φύλων στα εγχειρίδια του Δημοτικού Σχολείου "Η γλώσσα μου,"* μελετητής: τεύχος 49.
- Δεληγιάννη Β. και Ζιώγου Σ. (1993), *Εκπαίδευση και Φύλο – Ιστορική διάσταση και σύγχρονος προβληματισμός*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας.
- Δεληγιάννη – Κουϊμτζή (1994) *Φεμινιστικές Τάσεις στην Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*, Επιμέλεια: Εκπαίδευση και Φύλο Θεσσαλονίκη.
- Δεληγιάννη - Κουϊμτζή Β., Μαρκουλής Δ., Γωνίδα – Μπαμνίου Ε., Κιοσέογλου Γ., Ψάλτη Α., Κουϊμτζή Ε. και Μπάκα Α. (2008) *Εκπαιδευτικές και Επαγγελματικές Επιλογές Εφήβων: Διερεύνηση των αντιλήψεων στα θέματα ισότητας των δύο φύλων της ελληνικής σχολικής κοινότητας (μαθητές/τριες, εκπαιδευτικοί, γονείς) έκθεση των αποτελεσμάτων της έρευνας σε εθνικό επίπεδο*. Ποιοτική Έρευνα, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Δεληγιάννη-Κουϊμτζή Β, Κιοσέογλου Γ, Σακκά Δ, Γωνίδα Ε (2008). *Φύλο, εθνοπολιτισμική προέλευση και επιλογές ζωής: Οι αντιλήψεις και οι προσδοκίες εφήβων για τη μελλοντική τους ζωή ως ανδρών και γυναικών*. Επιχειρησιακό πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής κατάρτισης 2000-2006 (ΕΠΕΑΕΚ 2) Άξονας 4, Μέτρο 4.1, Ενέργεια 4.1.1, κατηγορίας Πράξης 4.1.1β, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, σελ 131-153.
- Διώτη Ε. και Γιαννοπούλου Ε. (2000) *Το σύστημα της οικογένειας. Οικογένεια και πτυχές της*, <http://benl.primedu.uoa.10/01/07>.

- Ζιώγου Σ. (1983) *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893): Ιστορική εξέλιξη της εκπαιδευτικής θεωρίας και πράξης – Κυριότερες τάσεις και προβλήματα*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη.
- Ιωαννίδου Α. (2004) *Έμφυλες ταυτότητες στο περιθώριο*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Πανεπιστημίου Αιγαίου.
- Κανταρτζή Ε. (1991) *Η εικόνα της γυναίκας, διαχρονική έρευνα των ανταγωνιστικών βιβλίων του Δημοτικού σχολείου*, εκδόσεις: αδελφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- Κανταρτζή Ε. (1996) *Αγόρια και κορίτσια στο σχολείο: Οι στάσεις και οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για το ρόλο των δύο φύλων*, μελετητής: τεύχος 88.
- Κανταρτζή Ε. (2003), *Τα στερεότυπα του ρόλου των φύλων στα σχολικά εγχειρίδια του δημοτικού σχολείου*, Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Κατάκη Χ. (1998) *Οι τρεις Ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας*, εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Κουκιάδης Ι. (2006) *Εργατικό Δίκαιο – Επιτομή*, εκδόσεις: Σακκουλά, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
- Λαμπροπούλου Β. & Γεωργουλέα Μ. (1992) *Οι ρόλοι των φύλων μέσα από την εκπαίδευση*, Αθήνα: Σύγχρονη Εκπαίδευση.
- Λεντάκης Α., (1986), *Γυναίκα και Τοπική Αυτοδιοίκηση. Είναι η γυναίκα κατώτερη από τον άνδρα;*, Αθήνα εκδ. Καστανιώτη.
- Μαρκαντώνη Ι. & Ρήγα Α. (1991) *Οικογένεια, μητρότητα, αναδοχή*, Αθήνα: Μαυρομάτης.
- Μισέλ Α. (1981) *Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου. Βασικά στοιχεία για την ελληνική οικογένεια*, Αθήνα: Gutenberg.
- Μοσχοβάκου Ν, Κανταράκη Μ, Παγκάκη Μ, Σταματελοπούλου Τ, Τσιώγκας Π (2008). *Κατά Φύλο Επαγγελματικός Διαχωρισμός (Κάθετος και Οριζόντιος): Διακρίσεις και Ανισότητες κατά των γυναικών στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.)
- Μπαμπλέκου Ζ. (1992), *Διαφορές και στερεότυπα των φύλων: «Τ' αγόρια δεν κλαίνε» ή «αυτά είναι δύσκολα παιχνίδια για κορίτσια»*, τεύχος 65 (μελετητής).
- Παπαγεωργίου Ι.Χ. (2007) *Τι ρόλο παίζει η οικογένεια στη σχολική επίδοση των μαθητών*, στο «Επιστημονικό Βήμα», τεύχος 8^ο.

- Παρασκευόπουλος Ι., Μπεζεβέγκης Η. & Γιαννίτσας Ν. (1998), *Διαφυλικές Σχέσεις*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πετρουλάκη Κ, Τσιριγώτη Α, Ντιναπόγιας Α, Βρυώνης Μ (2008). *Σειρά Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Επιπτώσεων στο Φύλο των Εκπαιδευτικών Πολιτικών*. Αθήνα, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.)
- Πούτης Ι (2008). *Διερεύνηση των αντιλήψεων των Εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης απέναντι στα φύλα και του τρόπου με τον οποίο οι αντιλήψεις αυτές επηρεάζουν τις αξιολογικές τους κρίσεις*. Διπλωματική εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Πριοβόλου Ε. (2010) *Η θέση της γυναίκας σήμερα*, Αθήνα: Καστανιώτη.
- Ριτς Α. (1983) *Γέννημα γυναίκας. Η μητρότητα σαν εμπειρία και θεσμός* μετ. Βερυκοκάκη Α., εκδόσεις: Νέα Σύνορα - Λιβάνη Αθήνα.
- Στρατηγάκη Μ. (2006) *Το Φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Στρατηγάκη Μ. (2010-2013) *Εθνικό Πρόγραμμα για την Ουσιαστική Ισότητα*, Αθήνα: Γενική Γραμματεία Ισότητας.
- Στυλιανάκης Α. (1999) *Ο ρόλος της Γυναίκας στη Σύγχρονη Οικογένεια* Παιδοψυχίατρος – Ψυχοθεραπευτής Παιδιών και Νέων, Θεσσαλονίκη: Βαφοπούλειο Πνευματικό Κέντρο.
- Τάτσης Ι. (1991), *Κοινωνιολογία*, τόμος Β, Αθήνα: Οδυσσέας.
- Τεγόπουλος – Φυτράκης (1995), *Ελληνικό Λεξικό*, ένατη έκδοση, Αθήνα: εκδόσεις: Αρμονία Α.Ε.
- Τσαούση Α. (14/ 4/2006) *Η οικογένεια: Βασικές Μορφές*, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Μ.Ι.Θ.Ε., Κοινωνιολογία των Έμφυλων Σχέσεων.
- Τσαούσης Δ. (1985) *Η κοινωνιολογία του ανθρώπου: Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Gutenberg.
- Τσιοβαρίδου Θ. Χουρμουζιάδου Δ. (2004-2005) *Εναισθητοποίηση εκπαιδευτικών και παρεμβατικά προγράμματα για την προώθηση της ισότητας των δύο φύλων*.
- Turner B., Abercrombie N. & Hill S., (1991), *Λεξικό Κοινωνιολογίας*, μετάφρ. Κάντας Σ. & Κάντας Α., Αθήνα: Πατάκη.

- Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (2010 – 2013), *Εθνικό Πρόγραμμα για την ουσιαστική ισότητα των φύλων*, Γενική Γραμματεία Ισότητας των φύλων.
- Χαραλάμπους Δ. (2006) *Φεμινισμός: Ένα Νέο Είδος Κριτικής Σκέψης* Πανεπιστήμιο Κύπρου: Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας..
- Χαραμής Π. (2001) *Αλφαριθμητισμός και εκπαίδευση στα ΜΜΕ: Παιδαγωγικές διαστάσεις ενός σύγχρονου προβλήματος*, στο: Σχολή Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου: *Η αξιοποίηση των ΜΜΕ στο σχολείο. Δυνατότητες-όρια-προοπτικές*, Αθήνα.
- Χρυσόχοου Ξ. (2005) *Πολυπολιτισμική πραγματικότητα: οι κοινωνιοψυχολογικοί προσδιορισμοί της πολιτισμικής πολλαπλότητας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Adachi T. *Occupational gender stereotypes: is the ratio of women to men a powerful determinant* Psychol Rep. 2013 Apr;112(2):640-50.
- Anila (1992). *Sex role attitudes of working and non-working women*. Pakistan J Psych Res, 7(1-2):31-39.
- Azriel A. (Adiv) (2007) *On the Traditional Roles of women and men, The Caricature of love, Family and the Parental Role* {πρόσβαση 23/7/2013}.
- Akin A, & ve Demirel S (2003). *Concept of gender and its effects on health*. Cumhuriyet Universitesi Tip Fakultesi Dergisi Halk Sagligi Ozel Eki, 25(4), 73-82.
- Beutell N., O.C Brenner (February 1986) *Sex differences in work values, Original Research Article Journal of Vocational Behavior, Volume 28* {πρόσβαση 28/7/2013}
- Brewer M.B., Dull V. & Lui L. (1981) *Perceptions of the Elderly: Stereotypes as Prototypes* {πρόσβαση 28/7/2013}.
- Buscatto M., Laboratoire G. F. (2007) *Women in artistic professions. An emblematic paradigm for gender studies*, Université Paris I Panthéon, Sorbonne {πρόσβαση 23/7/2013}.
- Chang L (1999). *Gender Role Egalitarian Attitudes in Beijing, Hong Kong, Florida, and Michigan. Journal of Cross-Cultural Psychology, 30(6), 722-741*.
- Ex Jan C, Janssens M.A.M (1998). *Maternal Influences on Daughters' Gender Role Attitudes Sex Roles, 38(16):171-186*.
- Gere J & Helwig CC (2012). *Young Adults' Attitudes and Reasoning About Gender Roles in the Family. Context Psychology of Women Quarterly, 36(3), 301-313*.
- Hamberg K, Johansson EE (2006). *Medical students' attitudes to gender issues in the role and career of physicians: a qualitative study conducted in Sweden. Med Teach, 28(7):635-41*.
- Fan LP & Marini MM (2000). *Influences of gender–role attitudes during the transition to adulthood. Social Science Research, 29, 258–283*

- Frieze IH, Ferligoj A, Kogovšek T, Renner T, Horvat J, Šarlija N (2003). *Gender-Role Attitudes in University Students in the United States, Slovenia, and Croatia. Psychology of Women Quarterly*, 27, 256-261.
- Keith B, Jacqueline S (2002). *Parent and adolescent gender role attitudes in 1990's Great Britain. Sex Roles*, 46(7/8), 239-244.
- Kimberly A, Mahaffy K (2002). *The gendering of adolescents' childbearing and educational plans: reciprocal effects and the influence of social context. Sex Roles*, 46 (11/12), 403-417.
- Kulik L (2002). *The impact of social background on gender–role ideology: Parents' versus children's attitudes. Journal of Family Issues*, 23, 53–73.
- Mackinnon Cathrine (1982). *Feminism, Marxism, Method, and the State: An agenda for theory* {πρόσβαση 8 /8/2013}.
- Maslach C. University of California, Berkeley, Jackson S. University of Michigan, (April 1985), *Sex Roles*, Vol. 12, Nos. 7/8, *The Role of sex and family variables in Burnout* {πρόσβαση 1/8/2013}.
- Mensch BS, Ibrahim BL, Lee SM, el-Gibaly O (2003). *Gender-role attitudes among Egyptian adolescents. Stud Fam Plann*, 34(1):8-18.
- Miller DI, Halpern DF. *The new science of cognitive sex differences. Trends Cogn Sci*. 2013 Nov 15. pii: S1364-6613(13)00232-5. {πρόσβαση 14/10/2013}.
- Parke R.D. (1995), *Fathers and families, In M. Bonstein (Ed), Handbook of parenting*, Vol.13, Hillsdale, NJ: Erlbaum {πρόσβαση 1/8/2013}.
- Pavlou V & Vitsilaki C (2006). *Psychometric evaluation of Sex-Role Egalitarianism Scale with teacher population in Greece. The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, 1, 1-8.
- Pi-Ling Fan, Margaret Mooney Marini. *Influences on Gender-Role Attitudes during the Transition to Adulthood. Social Science Research*, 29, 258 –283 (2000).
- Rentzou Konstantina (2011): *Greek parents' perceptions of male early childhood educators, Early Years*, 31:2, 135-147.
- Rosenberg HM, Cucchiara AJ, Helpin ML (1998). *Dental students' attitude to gender roles. Soc Sci Med*, 47(11):1877-80.

- Russell W. Rumberger (June 20, 1983) *Dropping Out of High School: The Influence of Race, Sex, and Family Background*, American Educational Research Journal {πρόσβαση 29/7/2013}.
- Russo NF (1997). Editorial: *Forging new directions in gender role measurement*. Psychology of Women Quarterly, 21, i-ii.
- Sapiro V. (1990). *Women in American Society. An introduction to women's studies*. CA: Mayfield Publishing Company {πρόσβαση 5/8/2013}.
- Sotiriou P, Ntinapogias S and Petroulaki K (2011) *Attitudes on Gender Stereotypes and Gender-based Violence among Youth*. {πρόσβαση 12/11/2013}.
- Trommsdorff G, Iwawaki S (1989). *Student's perceptions of socialisation and gender role in Japan and Germany*. International Journal of Behavioral Development, 12(4), 485-493
- Warde A. and Crossley N. (2007) *Sociology and Social Change: Young people and social change* {30/7/2013}.
- World Health Organization. (1998). *Gender and health*, Technical Paper. Switzerland: World Health Organization {πρόσβαση 19/11/2013}
- Zeyneloglu S and Terzioglu F (2011). *Development and psychometric properties gender roles attitude scale*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education), 40:409-420 {πρόσβαση 22/11/2013}.
- Zhang N (2006). *Gender Role Egalitarian Attitudes Among Chinese College Students*. Sex Roles, 55:545–553 {πρόσβαση 19/11/2013}.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Διακοινοβουλευτικής Ένωσης Inter-Parliamentary Union (IPU) www.ipu.org {πρόσβαση 17/10/2013}.
- Εγκυκλοπαίδεια: Βικιπαιδεία <http://Wikipedia.org/wiki> {πρόσβαση 5/8/2013}.
- Ευρωπαϊκό Εκπαιδευτικό Δίκτυο «Ευρυδίκη» www.Eurydice.org {πρόσβαση 2/5/2013}.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2013). *Εξάλειψη των στερεοτύπων που αφορούν το φύλο στην ΕΕ*. Προσπελάστηκε στο <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=PV&reference=20130312&secondRef=ITEM-010-07&language=EL&ring=A7-2012-0401> την 01.11.2013 {πρόσβαση 15/11/2013}.
- Εφημερίδα το βήμα: [http:// tonima.gr](http://tonima.gr) {πρόσβαση 8/8/2013}.
- Φεμινιστικό Δίκτυο <http://feministnet.tripod.com> {πρόσβαση 6/8/2013}.
- *Η θέση των δύο φύλων*, Πηγή: Σχέδια Δράσης Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων υπέρ των γυναικών www.draseis-gynaikon.gr {πρόσβαση 2/5/2013}.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 – Ερωτηματολόγιο

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Α. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ

1) Φύλο (1) Άνδρας (2) Γυναίκα

2) Ηλικία (1) 18-20 (2) 21-23 (3) 24-26 (4) 27 και άνω

3) Σχολή (1) ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ (2) ΤΕΙ

4) Τμήμα _____

5) Έτος σπουδών 1 2 3 4 5 και άνω

6) Μόνιμος τόπος διαμονής

(1) Χωριό (έως 1000 κατοίκους)

(2) Κωμόπολη (1000-9999 κατοίκους)

(3) Πόλη (από 10.000 και πάνω)

(4) Μεγάλο Αστικό συγκρότημα (Αθήνα/Θεσ/νίκη κλπ)

7) Μορφωτικό επίπεδο πατέρα:

(1)	Καθόλου σχολείο / Μερικές τάξεις του Δημοτικού	☐
(2)	Απόφοιτος Δημοτικού	☐
(3)	Απόφοιτος Γυμνασίου	☐
(4)	Απόφοιτος Λυκείου	☐
(5)	Απόφοιτος Ανώτερης Εκπαίδευσης	☐
(6)	Απόφοιτος Ανώτατης Εκπαίδευσης	☐
(7)	Κάτοχος Μεταπτυχιακού/ Διδακτορικού	☐

8) Επάγγελμα πατέρα (περιγράψτε με ακρίβεια – εάν άνεργος ή συνταξιούχος σημείωσε το τελευταίο επάγγελμα)

.....

9) Μορφωτικό επίπεδο μητέρας:

(1)	Καθόλου σχολείο / Μερικές τάξεις του Δημοτικού	☐
(2)	Απόφοιτη Δημοτικού	☐
(3)	Απόφοιτη Γυμνασίου	☐
(4)	Απόφοιτη Λυκείου	☐
(5)	Απόφοιτη Ανώτερης Εκπαίδευσης	☐
(6)	Απόφοιτη Ανώτατης Εκπαίδευσης	☐
(7)	Κάτοχος Μεταπτυχιακού/ Διδακτορικού	☐

10) Επάγγελμα μητέρας (περιγράψτε με ακρίβεια – εάν άνεργος ή συνταξιούχος σημείωσε το τελευταίο επάγγελμα)

.....

11) Έχεις αδέρφια του αντίθετου φύλου από το δικό σου; (1) ΝΑΙ (2) ΌΧΙ

ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΡΟΛΟΥΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

12) Πιστεύεις ότι πρέπει να υπάρχει ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα;

(1) Ναι (2) Ναι, αλλά όχι σε όλα τα θέματα (3) Όχι

13) Αν ξαναγεννιόσουν θα προτιμούσες να ήσουν άνδρας ή γυναίκα;

(1) Άνδρας (2) Γυναίκα

14) Παρακαλώ απάντησε στην παρακάτω κλίμακα σε ποιο βαθμό συμφωνείς ή διαφωνείς με κάθε μια από τις παρακάτω προτάσεις. Σημείωσε με X αυτό που σου ταιριάζει καλύτερα για την κάθε πρόταση.

		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
1)	Το να έχει μια γυναίκα δουλειά την κάνει απαραίτητα και ανεξάρτητο άτομο;				
2)	Η εκπαίδευση στο σχολείο πρέπει να είναι διαφορετική στα αγόρια από ότι στα κορίτσια;				
3)	Το σχολείο αποτελεί παράγοντα διαμόρφωσης της άποψης για θέματα ισότητας;				
4)	Είναι εξίσου σημαντικό για τους πατέρες να συμμετέχουν στις σχολικές δραστηριότητες των παιδιών τους, όσο και οι μητέρες;				
5)	Τα παιδιά διαζευγμένων γονέων ζουν καλύτερα αν η επιμέλειά τους ανατίθεται στη μητέρα;				
6)	Οι άνδρες πρέπει να πηγαίνουν έξω για δουλειά ενώ οι γυναίκες να μην εργάζονται και να φροντίζουν το σπίτι;				

		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
7)	Η ζωή των ανδρών έχει νόημα μέσα από την δουλειά, ενώ των γυναικών μέσα από τις οικιακές δουλειές και την ανατροφή των παιδιών;				
8)	Ο σύζυγος – σύντροφος πρέπει να συμμετέχει στις οικιακές δουλειές;				
9)	Και οι δύο εργαζόμενοι σύζυγοι θα πρέπει να θυσιάζουν εξίσου την καριέρα τους για τις υποχρεώσεις τους στο σπίτι;				
10)	Είναι υποχρέωση της γυναίκας να προσαρμόζει τη ζωή της στη ζωή του άνδρα της και όχι το αντίστροφο;				
11)	Η γυναίκα είναι αυτή που θα πρέπει να αποφασίζει για τις κοινωνικές δραστηριότητες του ζευγαριού;				
12)	Οι γυναίκες είναι εξίσου ικανές με τους άνδρες στο να λαμβάνουν				

	σημαντικές επαγγελματικές αποφάσεις;				
13)	Οι προαγωγές θα πρέπει να βασίζονται στην αξία των ατόμων και όχι στο φύλο τους;				
14)	Οι γυναίκες δεν πρέπει να παίρνουν τις δουλειές των ανδρών σε περίοδο οικονομικής κρίσης;				

15) Ποιοι πιστεύεις ότι θα πρέπει να είναι οι ρόλοι των δυο φύλων στα πλαίσια της οικογένειας; (Δώσε μόνο 1 απάντηση)

(1)	Ο πατέρας είναι η κεφαλή της οικογένειας και η μητέρα πρέπει να τον υποστηρίζει και να τον εξυπηρετεί εγκάρδια.	☐
(2)	Ο πατέρας έχει τις δικές του υποχρεώσεις και η μητέρα το ίδιο.	☐
(3)	Ο πατέρας είναι πλήρως αφοσιωμένος στην εργασία του ενώ η μητέρα στην οικογένεια.	☐
(4)	Ο πατέρας φροντίζει ιδιαίτερα για τα θέματα της οικογένειας και η μητέρα είναι αφιερωμένη για να δημιουργήσει ένα ζεστό σπιτικό.	☐

16) Ποιος ρόλος σαν γυναίκα θα σου άρεσε περισσότερο για τον εαυτό σου;

(μόνο γυναίκες). Σημείωσε μόνο ένα από τα παρακάτω.

1	Εργαζόμενη μητέρα με πλήρη απασχόληση	☐
2	Εργαζόμενη μητέρα με μερική απασχόληση	☐
3	Νοικοκυρά και μητέρα	☐
4	Εργαζόμενη με πλήρη απασχόληση χωρίς παιδιά	☐
5	Εργαζόμενη με μερική απασχόληση χωρίς παιδιά	☐
6	Σύζυγος χωρίς παιδιά	☐
7	Ελεύθερη	☐
8	Τίποτα από τα παραπάνω	☐

17) Ποιος ρόλος σαν άντρας θα σου άρεσε περισσότερο για τον εαυτό σου;

(μόνο άντρες). Σημείωσε ένα από τα παρακάτω.

1	Εργαζόμενος πατέρας με πλήρη απασχόληση	☐
2	Εργαζόμενος πατέρας με μερική απασχόληση	☐
3	Φροντίδα σπιτιού και παιδιών	☐
4	Εργαζόμενος με πλήρη απασχόληση χωρίς παιδιά	☐
5	Εργαζόμενος με μερική απασχόληση χωρίς παιδιά	☐
6	Σύζυγος χωρίς παιδιά	☐
7	Ελεύθερος	☐
8	Τίποτα από τα παραπάνω	☐

18) Σε ποια βαθμίδα της εκπαίδευσής σου απόκτησες άποψη για την ισότητα των φύλων;

(1)	Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	☐
(2)	Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	☐
(3)	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	☐

19) Αν ακούσεις για κάποια οικογένεια στην οποία ο σύζυγος –σύντροφος βοηθάει πάντα την σύζυγο – σύντροφο του στις δουλειές του σπιτιού θα το εκτιμήσεις ή όχι;

(1)	Θα το εκτιμήσω	☐
(2)	Δεν θα το εκτιμήσω	☐
(3)	Δεν ξέρω/ Δεν απαντώ	☐